

DUBROVAČKI ZLATARI OD XIII DO XVII STOLJEĆA

Sitnom umjetničkom obrtu posvećuje se kod nas veoma malo pažnje i stoga su naše zbirke i riznice još neproučene, a o radu naših ljudi, koji su se tim bavili, nedostaje pouzdanih historiskih podataka. Međutim ranije, u doba kada umjetnina ne bijaše proizvod samo pojedinca, već zajednički rad umjetničke radione, u kojoj je radilo mnogo ljudi, umjetnički obrt bio je usko povezan sa umjetnošću i mi danas ne možemo da shvatimo razvoj umjetnosti, ako se ne osvrnemo na neprekidno djelovanje obrtnika.

Kod proučavanja naše starije umjetnosti na primorju to je tim potrebitije, jer njen razvoj pomiču ponajviše, ne veliki umjetnici, već brojne skupine manjih majstora, kojima darovitost nije dovoljno uočena i to zbog toga što većina onih koji su pisali o toj umjetnosti nisu sabirali podatke, koji svjedoče o djelatnosti naših majstora, pak su, da razjasne neke pojave, nijekali naš udio u primorskoj umjetnosti, a isticali tuđi. To se dogodilo i sa prikazima jednog od značajnijih umjetničkih obrta koji je tokom stoljeća cvao na primorju, sa zlatarstvom.

U primorskim krajevima taj obrt je odavna razvijen. Smisao za ukras, koji se tu ispoljava u kamenu, drvu i vezivu, bogata narodna nošnja i izmjena trgovine, koja je prolazila od davnine između južnih, sjevernih i istočnih evropskih zemalja kroz našu obalu, te bogati rudnici srebra i nalazi zlata u okolnim zemljama, osobito u Bosni i Srbiji, uvjetovali su ovdje taj razvoj.

Stari hrvatski nakit, kićene naušnice, kolajne i prstenje nađeno u grobovima zastalno su rad naših bezimernih zlatara 9.-12. stoljeća. Taj nakit se je izrađivao pod utjecajem bizantinskog stila, ali je svojom jednostavnošću ljepši od bizantinskog, koji je, zbog jače ekonomske podloge kraja u kojem je nastao, natrpan ukrasima. Po načinu izvedbe i po množini nalaza može se već i sada, dok još nisu istražena sva naša ranosredovječna boravišta, zaključiti da smo od najstarijih vremena našeg dolaska na jug imali svoje zlatare. Naušnice iz toga vremena imaju izvorne oblike, a neke slične onima kod zapadnih Slavena.

Već u 11. stoljeću, u doba stare hrvatske države, spominju se na njenom zemljištu, u Poljičkom primorju imena zlatara Grupše i Đura,¹⁾ a naši su ljudi već tada pokazivali osobite sklonosti za taj precizni obrt, pak je splitski nadbiskup Lovro, koji je mnogo utjecao na prilike u sredovječnoj Hrvatskoj, u drugoj polovici toga stoljeća poslao, prema pisanju kroničara Arhidakona Tome,²⁾ u veliko umjetničko središte onoga vremena, Antiohiju, nekog svog slugu, zastalno svog zemljaka iz Dalmacije, da uči zlatarstvo. Na povratku iz daleke tuđine zlatar je skovao srebrne svijećnjake, krčage, posudu za umivanje s ručkama, kalež, biskupski štap, križ i ostale dragocjene predmete za riznicu splitske stolne crkve, o kojima kroničar piše, da bijahu izvedeni „kiparski, vještinom antiohijske umjetnosti“. Iz toga se može zaključiti, da se u Dalmaciju u ono vrijeme nisu naručivale umjetnine izvane, nego se potaklo pitanje odgoja domaćih ljudi. Dok je štićenik utjecajnog biskupa i kraljevskog savjetnika bio poslan u tuđinu, zastalno je većina ostalih zlatara, koji su izrađivali nakit za narod, učila zanat kod kuće.

Rad najstarijih naših zlatara iz razdoblja od 9. do 12. stoljeća nastavili su zlatari sredovječnih primorskih gradova, kojih nam imena otkrivaju arhivski spisi 13. i kasnijih stoljeća. Popisi pokretnina i oporuke primorskih obitelji spominju mnogo zlatnog nakita i pribora, a u crkvenim riznicama sačuvali su se pozlaćeni moćnici i crkveni pribor romaničkog, gotičkog, renesansnog i baroknog stila. To svjedoči da su privatnici i crkve imali mnogo srebrnih i pozlaćenih umjetnina, te je stalno, da se one nisu uvozile samo iz bogatijih susjednih zemalja, već izrađivale i ovdje.

Zlatar Milonić skovao je krajem 12. stoljeća pozlaćeni križ krbavskih biskupa, koji se sačuvao u Bribiru Vinodolskom.^{2a)}

U Zadru se sredinom 12. stoljeća spominje zlatar Matej,³⁾ a krajem 13. stoljeća Dragota.⁴⁾ Što se više sačuvalo pisanih dokumenata, to se češće u tom donedavna nasilno otuđivanom našem gradu, sretaju čista hrvatska imena zlatara. U 14. stoljeću tu rade Pribislav, Kolan Ivanov, Grubša Prodanov, Stjepan Pripčev, Stojan Bogdešin, Bartul Bogdanov,

¹⁾ Rački F., *Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia*, s. 127, Zagreb 1877.

²⁾ Thomas Archidiaconus, *Historia Salonitana*, s. 48, Zagreb 1894.

^{2a)} Kniewald D., *Zlatni križ krbavskih biskupa*, Bogosl. smotra br. 4 Zagreb 1934.

³⁾ Fondra L., *Istoria della insigne reliquia di S. Simeone*. Note Ferrari-Cupilli, s. 115, Zadar 1855. Taj Matej je valjda brat zlatara Aristodeja, s kojim se preselio u 13. stoljeću u Split. Vidi o tome kasnije.

⁴⁾ Smičiklas T., *Codex diplomaticus VII*, s. 83.

Stjepan Crnotin,⁵⁾ Pribac Slavkov,⁶⁾ Jurko,⁷⁾ Barte Ivana Dobroš,⁸⁾ Produl Andrije Prodanovog.⁹⁾ Pored njih u grad su tada stizali i zlatari iz ostalih mjesta naše zemlje: Radoslav Kotoranin, Blaž iz Race kraj Bjelovara i Andrija Markov Zagrepčanin.¹⁰⁾ Zadrani Toma Martinov ukrao je 1497. godine reljefnim prizorima unutrašnjost rake sv. Šimuna. 1514. skovao je srebrni kip sv. Šimuna,¹¹⁾ a njegov sugrađanin Mate Borić skovao je 1564. godine sa sinom Lukom oklop Gospine slike u crkvi sv. Matije sred zadarskog predgrađa.¹²⁾ Godine 1487. potvrđena su pravila bratstva zlatara, a jedna zadarska ulica u kojoj se oni bijahu, po ondašnjem običaju, okupili, nazivaše se već u 13. stoljeću Zlatarska,¹³⁾ naziv koji je zadržala i u 16. stoljeću. Krajem 15. i početkom 16. stoljeća rade u Zadru zlatari Grgur Danović, Matij iz Krbave i Donat Zlatarić.¹⁴⁾ Narodna pjesma spominje puške vezene srebrom u Zadru:

Predobra je puška Vukelića
Jer j' u Mlecim puška sakovata
A u Zadru bijelom oklapata

i pjeva o tokama skovanim u Zadru:

Toke su mu zadarkinje prave.

Veliki razvoj srebrnih rudnika u Srbiji i u Bosni, s kojima je Kotor bio politički i trgovački povezan, uvjetovao je u tome gradu razvoj zlatarstva. Sredinom 14. stoljeća rade tu zlatari Savinić,¹⁵⁾ Grubša, Miroslav, Radivoj, Dobroslav, Milče, Medosije, Pobrat, Tihoč i ostali,^{16a)} a u prvoj polovici 15. st. Bogić, Dobruško Milovanov, Matko, Nikola Tihojev, Novak, Ljubiša, Marin Bubanov, Nikola Matkov, Ruškov i Katarin sin

⁵⁾ Praga G., Documenti intorno all'arca di S. Simeone... Archivio storico per la Dalmazia, s. 53, Zadar 1930.

⁶⁾ Smičiklas, o. c. X, s. 100.

⁷⁾ Ibidem, s. 76.

⁸⁾ Ibid., s. 266.

⁹⁾ Ibid., XIII, s. 127.

¹⁰⁾ Praga, o. c.

¹¹⁾ Cecchelli C., Zara, catalogo delle cose d'arte, s. 110, Rim 1932. Fondra o. c. 168.

¹²⁾ Kukuljević I., Slovník umjetnikah jugoslovenskih, s. 37, Zagreb 1858.

¹³⁾ Fondra, o. c., s. 116.

¹⁴⁾ Repertorium actuum Antonii de Zandonatis olim publici et iurati notarii Jadre 1502.: in contrata degl' orefici, Državni arhiv u Zadru. Objelodanit će ga S. Gunjača u „Starinama“ Jugoslavenske akademije.

¹⁵⁾ Smičiklas, o. c. X, s. 522.

^{16a)} Prema podacima I. Stjepčevića nadenim u Notar. aktima Kotora sv. I, II, Državni arhiv u Zadru.

Benka Soki iz Drača. Njegov brat Andrija zvan Izat izrađivao je srebrne korice sa svetačkim likovima za knjige, srebrne emajlirane pojase i pozlaćene križeve.¹⁶⁾ Kotorški zlatari rano su odlazili da rade izvan svog zavičaja, sreću se u Zadru, Rabu i u Dubrovniku. Adam i Marin Adamović, vjerojatno njegov sin, bili su zaposleni u Dubrovniku, ali je Marin i tu dobivao narudžbe iz Kotora, kamo se opet povratio sredinom 15. stoljeća i izrađivao srebrne kadionike, kaleže i moći.¹⁷⁾ Trifun Kotoranin se proćuo daleko od svog zavičaja, dopro je čak i do Rusije i na dvoru velikog moskovskog kneza Ivana kovao 1476. godine pozlaćeno posuđe i ostalo.¹⁸⁾ Teško je utvrditi da li je to onaj Trifun Palina (Tripicus de Palina) koji se spominje u kotorskim notarskim aktima, 1451. i 1458. godine. On je 1452. godine izrađivao srebrnu goljenicu za bratstvo sv. Križa u Kotoru, a 1473. godine napravio za istu bratovštinu srebrni križ.^{19a)} Na srebrnoj gotičkoj ruci nepoznata sveca sa emajliranim Kristovim medaljonom u riznici kotorske katedrale čita se njegov potpis iz 1483. godine: M. TRIPHON AVRFABER PAL. Pored toga djela, koje očituje da je Trifun bio zlatar prelaznog gotičko-renesansnog stila, u riznici je i srebrna gotička noga sa potpisom PASQUALIS AVRIPHEX iz 1490. godine.^{19b)} I ovaj se majstor spominje u kotorskim notarskim spisima 1459. godine,^{19c)} što znači da je dugo živio u Kotoru, gdje je vjerojatno i rođen. U riznici kotorske katedrale ima ponajviše gotičkih moćnika iz 14. i 15. stoljeća, kada je u Kotoru radilo nekoliko domaćih zlatara, te je vjerojatno da su to većinom njihovi radovi. Tek kasnije kad je domaći zlatarski obrt opao u 17. 18. stoljeću uvezli su Bokelji srebreninu iz Mletaka i danas se u riznici crkve u Kotoru, Dobroti, Perastu i Prčanju vide barokni radovi sa žigom mletačkih zlatara.

Gradsko kotorsko vijeće je odredilo u listopadu 1352. godine u svom statutu da zlatari moraju kovati srebrne predmete u smjesi, koja mora imati najmanje pet dijelova srebra, a šesti dio mjedi, i da svaki zlatar mora označiti svoj rad žigom. Dovršene radove pečatali su općinski blagajnici ispitujući vrsnoću i smjesu kovine.

Iz odredbe splitskog gradskog statuta da zlatari moraju kovati predmete u zlatu, koje ne zaostaje za firentinskim i u srebru određene

¹⁶⁾ Stjepčević I., Katedrala sv. Tripuna u Kotoru, s. 16—17, Split 1938.

¹⁷⁾ Ibid.

¹⁸⁾ Kukuljević, o. c., s. 202.

^{19a)} Kotorški notar. akti, sv. XI, 283, 327, 977. Sv. XIV.

^{19b)} Stjepčević o. c. 40 i 42, donosi opis tih moćiju, ali natpis ne prepisuje doslovo.

^{19c)} Notar. akti sv. XI, 387. Državni arhiv u Zadru.

sterlinske finoće,¹⁹⁾ može se zaključiti da je u Splitu tokom 14. stoljeća zlatarstvo bilo razvijeno i da se pazilo na vrsnoću izvedbe. Tu je u to vrijeme radio Pavle iz albanskog Drišta, koji je tada pripadao Srbiji. Petar Girica skovao je 1449. godine srebrno svetohranište za stolnu crkvu,²⁰⁾ koje je valjda u barokno vrijeme preliveno jednako kao i oltarna pala, ali u popisima riznice iz kraja 15. stoljeća spominje se „srebrno svetohranište sa dva anđela.“²¹⁾ U Splitu su radili Mihajlo Vuković Blaž i ostali²²⁾ o kojima sam pisao u „Vjesniku za povijest i historiju dalmatinsku LII“.

U Senju tokom 15. stoljeća radi Martin Živković,²³⁾ a odatle je i Jurko, koji u slijedećem stoljeću radi u Rabu.²⁴⁾ Martin Dominikov iz Senja postao je 1438. godine građanin Rijeke i tu imao radionicu.²⁵⁾

U Šibeniku tokom 15. i 16. stoljeća cvjeta umjetnički obrt. Pored kipara i graditelja zaposlenih na izgradnji velebne katedrale i na gotičkim palačama, pored slikara poliptiha i rezbara drvenih kipova, postoji tu i skupina zlatara.²⁶⁾ U prvoj polovici 15. st. spominju se Jakov, Slavonja, Ivan i Dominik Ponković, Stjepan Petrov, Marin Franjin, Pavao Jurinić i Biloslav, a u drugoj polovici toga stoljeća Ivan Vrančić, Šimun Šižgorić,

¹⁹⁾ Hanel J., Statuta et leges civitatis Spalati, s. 187, Zagreb 1878.

²⁰⁾ Kukuljević, o. c., s. 100.

²¹⁾ Praga, Antichi inventari del tesoro di S. Doimo di Spalato, Archivio storico per la Dalmazia XX., s. 383, Rim 1935. Praga je pretpostavljao, da je to pozlaćeni ostenzorij podržan od dva anđela, koji se još nalazi u riznici i zato je proglasio legendom činjenicu, da je Kata žena vojvode Žarka Dražojevića poklonila taj dar. Međutim, renesansni stil i natpis ostenzorija:

MDXXXII

VICTOR DE ANGELIS FECIT VENETIIS

SVMPTIB. D. CHAT. VX. Q. D. ZARCHI

DRAZOEVIC

jasno govori, da to nije Giričin rad iz prve polovice 15. stoljeća, već doista dar Dražojevičke.

²²⁾ Liber instrumentorum. Splitski akti sv. 40, s. 73, 583—586. i sv. 46 (30 jul 1504). Državni arhiv u Zadru.

²³⁾ Szabo D., Arhitektura grada Senja, Senj, Zagreb 1940.

²⁴⁾ Fisković C. — Prijatelj K., Andrija Aleši u Splitu i u Rabu, Split 1948.

²⁵⁾ Libri del'cancelliere I., s. 88, Rijeka 1912.

²⁶⁾ Kolendić P., Slikar J. Čulinović u Šibeniku, Vjesnik za arheologiju i historiju Dalmacije, XLIII, Split 1920. Molé V. Urkunden und Regesten zur Geschichte der dalmatischen Kunst aus dem Notariats-archiv von Sebenico. Jahrbuch des Kunst-historischen Institutes der Zentral-Kommission für Denkmalpflege VI. Beiblatt. Wien 1912.

Jakov Tošić, Nikola Jakšić i Petar Skočibuha. U 16. stoljeću spominju se Petar Ivanov Niger, Andrija Jakšić, Juraj Ivanić i Ivan Bile. Tu se uselilo i nekoliko zlatara iz ostalih mjesta, te se i po tome vidi da su oni jednako kao i klesari, graditelji i slikari ranijeg doba, često mijenjali boravišta, te su uslijed toga naši primorski gradovi bili umjetnički povezani, uslijed čega su se stvorile na našem jadranskom primorju mnoge zajedničke oznake umjetničkih spomenika. Splitski zlatari Šimun Nikolin, Petar Lukin, Andrija Vuković, Nikola Pavlov Veseljковиć, Andrija Lolić, Franjo Jurešić i Nikifor spominju se u Šibeniku. Radili su tu Trogirani Mate Pomenić i Klišanin Juraj Grubanov, a dolazili su zlatari i iz Bosne: Stjepan Milgostić 1438. godine i Juraj Bošnjak 1589. godine.

Sačuvalo se i nekoliko vijesti o radu šibenskih zlatara. Ivan i Dominik Punković kovali su 1436. godine srebrni križ za bratovštinu Gospe Kaštela. Mate Pomenić skovao je bratovštini sv. Ivana na Brdu 1448. godine križ sa reljefnim svetačkim likovima, 1487. godine izradio je kadionik, a svećenik Mihovil Oštričić ostavio je 1479. godine izvjesnu svotu novaca u svojoj oporuci da on skuje reljef sv. Nikole. Juraj Grubanov kovao je također križeve, a Ivan Pelegrin Tomin izrađivao je 1470. godine srebrne korice sa reljefnim svecima za knjige. Kovali su oni i gotičke križeve; Andrija Čimaturić prodao ga je 1491. godine kanoniku Hektoru de Franciscis, a 1501. godine svećeniku Rutčiću iz Vrane. Frano Jurešić kovao je kalež po narudžbi Ivana Vladanića za crkvu sv. Mihovila u Vršinama, 1496. godine. Braća Andrija i Marko Dorešević sklopili su 1636. godine ugovor, da će u stolnoj crkvi izraditi srebrni oltar, koji vjerojatno nije izveden. Dudanovo pridavanje brončanog križa sa svetačkim likovima u Križevoj crkvi Jurju Klišaninu nije točno,²⁷⁾ jer je taj zlatar živio sredinom 15. stoljeća, kada se kovalo u gotičkom stilu, a to raspelo ima već barokne oznake. U Šibeniku je u 16. stoljeću rođen i Horac Fortezza, čiji su se renesansni reljefi sa svetačkim likovima sačuvali u Mlecima, u Londonu i u njegovu zavičaju.²⁸⁾

I šibenski zlatari su bili poznati izvan svog zavičaja; Niger se spominje u Zadru, a Bernard Bosnić preselio se u Mletke i tu radio sredinom 16. stoljeća.²⁹⁾

²⁷⁾ Dudan A., *La Dalmazia nell' arte italiana I.*, s. 164, Milano 1921.

²⁸⁾ Stošić K., *Nepoznati radovi Horacia Fortezze iz Šibenika*, *Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku XLVII—XLVIII*, s. 93, Split 1924.

²⁹⁾ Nove podatke o šibenskim zlatarima, kojih nema u spomenutim prilogima Moléta i Kolendića (26), uzeo sam iz bilježaka pok. K. Stošića, koje nisu objeloda-

Iz Ulcinja je bilo nekoliko zlatara koji su radili, kao što ćemo vidjeti, u Dubrovniku. Odatle je i Niže Radaković, koji je bio nastanjen u Zadru i tu, čini se, da je već u prvoj polovici 16. stoljeća izvodio bakroreze i to prije Firentinca Tomasa Finiguere koji se smatra osnivačem te grane umjetnosti.³⁰⁾

U Korčuli se spominju tokom 14. stoljeća zlatari Matej i Stipan, a zatim Živoje,³¹⁾ koji je preselio na susjedno Lastovo. U početku 16. stoljeća radi tu Toma, a krajem toga stoljeća ima na glavnom gradskom trgu svoju radionu Vicko.³²⁾ U Dubrovniku se spominje 1575. godine Ilija Markov zlatar iz Korčule.^{32a)}

U Rabu tokom 16. stoljeća rade Vicko Pavlov, Nikola Kotoranin, već spominjani Jurko i majstor Lovro, koji kuje srebrne kadionike.³²⁾

U Trogiru je u drugoj polovici 13. stoljeća živio zlatar Radovan, njegovo imanje se spominje 1264. i 1272. godine.^{33a)} Možda je on identičan s kiparom Radovanom, koji je 1240. godine klesao portal trogirске katedrale.

U Trogiru se zatim spominju 1446. godine Vlatko Petković Splitsanin, a slijedeće godine Ivan Rusičić^{33b)} i Mato Pomenić, kojega smo sreli i u Šibeniku.

U Hvaru tokom prve polovice 16. stoljeća spominju se Frano Maršić, Andrija Splitsanin, Franjo Florijev i ostali.³⁴⁾ Sinjanin Pavle Dubravčić skovao je kičeni biskupski štap sa sitnim likovima svetaca 1509. godine, koji se čuva u stolnoj crkvi.³⁵⁾ Izrađen je vjerojatno prema Vallaressovom štapu iz 1460. godine u riznici zadarske stolne crkve, ali je ljepši od ovoga.³⁶⁾

---

njene, a čuvaju se u šibenskom Gradskom muzeju (u sveščiću o zanatlijama u Šibeniku). On je te podatke crpio iz starog šibenskog arhiva, koji se je nalazio u Kotarskom sudu.

³⁰⁾ Praga, *Oreficeria e incisione in Dalmazia a mezzo il quattrocento*. Archivio storico per la Dalmazia XVI, Rim 1934.

³¹⁾ Notarski akti Korčule 1338.—1339., Državni arhiv u Zadru.

³²⁾ Čremošnik G., *Notarske listine sa Lastova*, s. 45, 47, *Spomenik Srpske akademije XCI*, Beograd 1939. *Notarski akti Korčule 1506—1507*, *Akti notara Rosaneo 1596*. Arhiv Kotarskog suda u Korčuli.

^{32a)} Div. can. 160, 98°.

³³⁾ Fisković-Prijatelj, o. c.

^{33a)} Barada M., *Monumenta Tragurensia Seria I. sv. I. str. 21*. Zagreb 1949.

^{33b)} Notarski akti 1335—1450. Arhiv Kotarskog suda u Trogiru.

³⁴⁾ *Knjiga krštenih 1516.—1583.*, Župni ured Hvar.

³⁵⁾ Grga Novak, Hvar, sl. 23, Beograd 1924.

³⁶⁾ Cecchelli C., o. c., s. 64.

Među svim tim primorskim gradovima najviše se isticao svojim zlatarskim obrtom Dubrovnik i to zbog svog posebnog trgovačkog i političkog položaja. Predaja spominje vrsnoću starih dubrovačkih zlatara, koji prosljediše svoj rad sve do našeg stoljeća. Povijest naše umjetnosti bilježi međutim o tome dosad tek nekoliko nepotpunih podataka. Objelodanjeno je tek nekoliko imena, dok o njihovu radu i stilu nije nitko pisao posebno. Tu je prazninu trebalo ispuniti novim podacima, pak sam stoga u dubrovačkom Državnom arhivu tragao za imenima i radom zlatara, da bismo barem nešto saznali o njihovoj zamašnoj djelatnosti, od 13. do 17. stoljeća. Iako sam zbog nedostajanja dosad objelodanjenih vijesti spomenuo ovdje i mnogu nevažnu sitnicu, ipak će ova građa tek djelomično prikazati značajni i zamašni rad dubrovačkih zlatara. Iz nje će se ipak moći razabrati da to bijahu većinom ljudi čistog narodnog imena, ponajviše iz Dubrovnika, i ostalih naših mjesta. Njihov broj jasno pokazuje, da je zlatarstvo, osobito u 14. i 15. stoljeću, kada je umjetnički obrt cvao, bilo ovdje u našim rukama i da Republika nije trebala da dovodi zlatare, niti da uvozi zlatarske umjetnine iz tuđine. Zbog nedostatka pisanih dokumenata teško nam je utvrditi koliko je tu bilo zlatara u 13. stoljeću, ali se početkom 14. stoljeća njihov broj zastalno toliko povećao, da su se mogli udružiti u svoje obrtno bratstvo. Matijašević je zabilježio, da ih je u prvom desetljeću 16. stoljeća bila četrdeset i tri.³⁷⁾

Djelatnost im se širila jer su živjeli u bogatom i prometnom gradu. Izrađivali su u srebru i zlatu za državne ustanove, za crkve, za domaće i strane privatnike različite rukotvorine: nakit, jedaći pribor, posude za umivanje, liturgijske crkvene predmete i moćnike. Radili su u romaničkom, renesansnom i baroknom, a ponajviše u gotičkom stilu i to prema vremenskom razvoju tih stilova u zapadnoevropskim državama, sa kojima je mala trgovačka republika bila neprekidno povezana i odakle je svojim trgovačkim vezama dobijala ujedno poticaje za razvoj umjetničkih zanata: slikarstva, klesarstva i građevinarstva, zlatarstva i staklarstva.

Radi što uspjelije trgovine zlatarskim proizvodima, Republika je zakonski odredila posebnu smjesu srebra za izradbu predmeta, koja bijaše zajamčena državnim žigom. Vrsnoća građe i izvedbe ojačala je prodaju tih rukotvorina ne samo unutar već i izvan državnih granica u susjedne balkanske i prekomorske zemlje i uzduž naše obale.

Dubrovački zlatari, jednako kao i mletački razvili su se pod utjecajem razvijenog zlatarstva u Bizantu, pod čijom je vlasti Dubrovnik bio

---

³⁷⁾ Mattei G. M., Zibaldone II, s. 395, Knjižnica franjevačkog samostana, Dubrovnik.

sve od početka 13. stoljeća i sa kojim je i kasnije održavao veze. Pretpostavlja se stoga da su lijepe moćnike, glavu i ruku sv. Vlaha u riznici stolne crkve izradili bizantinski zlatari tokom 11.-12. stoljeća u Dubrovniku,³⁸⁾ ali stručno znanje i naobrazbu sticahu zatim dubrovački zlatari ponajviše u svojoj zemlji. U gradu je bilo bezbroj majstora koji su okupljali u svoje radionice pomoćnike i šegrte iz različitih mjesta Republike i susjednih zemalja, naročito iz unutrašnjosti Balkana, učeći ih zanat.

Među domaćim zlatarima nade se i poneki stranac, koji bi, tražeći zaradu, došao i nastanio se u Dubrovniku. Tim pojedincima ne treba pridavati onu važnost kao što je to činio istraživač dubrovačke povijesti Josip Gelcich u prošlom stoljeću. On je, naime, kušao da zaniječe sposobnost domaćih majstora ne samo u graditeljstvu i kiparstvu, smatrajući čak i istaknutog dubrovačkog graditelja Paskoja Miličevića Toskancem³⁹⁾ i pridavajući renesansnu crkvu sv. Spasa, lijepo djelo Korčulanina Petra Andrijića, Mlečaninu Bartolomeu del Mestre,⁴⁰⁾ već da im zaniječe sposobnost i u zlatarskom obrtu.⁴¹⁾ Dokazujući ispravno da poznati kasno-renesansni krčag i posuda za umivanje u riznici stolne crkve nisu djelo domaćeg zlatara, pretjerao je tvrdeći, da su sve ljepše zlatarske radove izveli u Dubrovniku stranci. Da tu svoju tvrdnju potkrijepi dokazima, on navodi, da umjetnički najvredniji zlatarski predmeti, koji se nalaze u Dubrovniku, imaju strani, ponajviše mletački žig, što ne odgovara istini, jer pregledavši moćnike katedralne i ostalih riznica mogao sam se uvjeriti, da tek barokne umjetnine 17. i 18. stoljeća imaju taj žig. Postoji međutim u tim riznicama mnogo umjetnina gotičkog i renesansnog stila, u kojima taj žig nije utisnut. Te umjetnine potječu iz 14.-16. stoljeća, kada je zlatarstvo u Dubrovniku cvalo, te je prirodno da su one ponajviše domaći proizvod, dok su tek predmeti kasnijih dvaju stoljeća, kada je taj obrt u osiromašenom i potresom oštećenom gradu sustao, uneseni iz Mletaka, i imaju žig krilatog Markova lava. Gelcich svoju tvrdnju potkrijepljuje tek jednim primjerom iz Arhiva, narudžbom kojom Repu-

---

³⁸⁾ Mirković L., Relikvijari moštiju sv. Vlaha. Spomenik Srpske akademije LXXXI, Beograd 1935.

³⁹⁾ Gelcich G., Die Erzgiesser der Republik Ragusa, Mittheilungen der Zentral-Kommission zur Erforschung und Erhaltung der Kunst und Historischen Denkmale, Wien 1891. Beritić L., Dubrovački graditelj Paskoje Miličević, Split 1948.

⁴⁰⁾ Fisković C., Naši graditelji i kipari XV. i XVI. stoljeća u Dubrovniku, s. 141, Zagreb 1947.

⁴¹⁾ Gelcich G., Zwei Meisterwerke der Goldschmiedekunst in der Domschatz-kammer in Ragusa, Mittheilungen der Zentral-Kommission... N. F. XII., s. 146, Wien 1891.

blika strancu Petru de Panfino iz Sermone godine 1436. naručuje posude za poklon Alfonsu I. Aragonskom, prešućujući pritom, da je taj dar izrađivao i Živko Gojaković, jer ovaj bijaše, kako mu to ime jasno svjedoči, slavenskog porijekla. Zbog toga je Gelcich prešutio nekoliko sličnih narudžbi kod domaćih zlatara, očito namjerno, jer je on listao Dubrovački arhiv, koji vrvi podacima o radu naših ljudi. Te tvrdnje je tiskao njemačkim jezikom u stručnom časopisu i tako zlonamjerno uvlačio neistinu u povijest umjetnosti.

Na to Gelcichevo tvrđenje ne bi se trebalo obazirati, ali ono postaje značajno za sve one pisce, koji su smatrali našu primorsku umjetnost uvozom ili jednostavnom kopijom strane ponajviše talijanske umjetnosti, a njene najljepše spomenike pripisivali strancima. Ne mogu se poricati historijski opravdani utjecaji italske umjetnosti na razvoj umjetnosti našeg primorja, ali je pogrešno kada se niječe svaka umjetnička sposobnost našeg naroda na Jadranu, nepoznavajući dovoljno prirodno kretanje umjetničkih utjecaja.

Dubrovačkim zlatarima ne može se poreći umjetnička sposobnost, iako oni nisu stvorili remekdjela. Nisu mogli u svom zanatu ostati slobodni od stranih utjecaja, jednako kao što ni mletački nisu mogli da se oslobode najprije bizantinskih, a zatim u 15. i 16. stoljeću francuskih i njemačkih stilskih utjecaja. I u Mlecima su ljepše zlatarske umjetnine izrađivali često stranci,⁴²⁾ ali ni tu se, kao ni u Dubrovniku, ne može mimoći i zaniijekati uspješan i ustrajan rad mjesnih radionica.

Dubrovački zlatari stilom svoje izradbe nisu vremenski mnogo zastajali za talijanskim, koji su im bili najbliži. Gotičkim stilom započeli su da rade vjerojatno krajem 13. stoljeća i nastavili da kite svoje rukotvorine sve do sredine 16. stoljeća jednako kao i talijanski. Uporede li se sačuvane umjetnine 15. i 16. stoljeća koje su se sačuvale u dubrovačkim riznicama i za koje pretpostavljamo da su domaći radovi, vidjet će se da svojim likovima i kompozicijom cjeline ne zaostaju za većinom zlatarskih radnja toga vremena u Italiji. Iako im je teže pripisati pojedine umjetnine, ipak na temelju podataka o njihovom razgranatom i neprekidnom radu, može se zaključiti da su oni izveli većinu sačuvanih radova na čitavom opsegu nekadašnje Republike.

To je tim uvjerljivije kad se zna, da je tu bilo dovoljno srebra i zlata i da su Dubrovčani iz dva razloga voljeli da naručuju kod domaćih zanatlija njihove proizvode; ti im bijahu jeftiniji, a tim pomagahu i domaći obrt, koji je državi bio unosan.

⁴²⁾ Molmenti P., Storia della Venezia nella vita privata I., s. 322, Bergamo 1922.

Glavni preduvjet ovog obrta u Dubrovniku bilo je obilje grade, osobito srebra koje se je tu uvozilo iz susjednih bosanskih i srpskih rudnika, u kojima su Dubrovčani radili i imali mnogo uloženog imetka. Oni su tu bili zakupnici rudarskih okna i trgovci koji su rano pribavili i dugo zadržavali povlastice date im od bosanskih i srpskih vladara. Stoga su braneći svoja imanja od pljačke i sudjelovali tokom 15. stoljeća u obrani Srebrenice i ostalih rudarskih mjesta, kada su bila napadnuta.

U obranu tih svojih koristi poduzimali su i diplomatske pothvate.

Srebro je bilo glavni proizvod bosanskih i srpskih rudnika u srednjem vijeku, a i zlato se izvozilo sa Balkana već sredinom 13. stoljeća preko dubrovačke luke, pak su dubrovački trgovci trgovali objema kovinama.

U rudarskim naseljima okupljahu se i zlatari koji su kovali novac. Među njima je bilo Dubrovčana, Kotorana, Srba, Bosanaca i Mlečana,⁴³⁾ koji su tu radili pod nadzorom pojedinog vojvode ili vladara. I sami rudari bili su nadaleko poznati te su u proljeću 1462. godine bili pozvani, da istražuju i prerađuju rude, u napuljsko kraljevstvo.⁴⁴⁾ Jednako tako nisu za njima zaostajali ni zlatari.

U 13. stoljeću obnovljeni su u Bosni i Srbiji srebrni rudnici, tada je započelo njihovo jače iskorišćavanje.

Baš tada zlatari su svuda u Evropi zamijenili mjed srebrom i počeli da u njemu izrađuju umjetnine.

Te dvije činjenice najviše su uvjetovale nagli napredak zlatarskog obrta krajem 13. i početkom 14. stoljeća. Potražnja zlatarskih proizvoda bila je pak uvjetovana tim što je u Dubrovnik radi trgovine stizalo mnogo stranaca koji su tu kupovali nakit, građani su se raskošno odijevali, a i seljaci sa okolnih sela republičina zemljišta, jednako kao i oni iz okolnih zemalja na kopnu, nosili su bogatu narodnu nošnju, u kojoj se isticao srebrni i pozlaćeni nakit i oružje.

Dugo održavanje zlatarskog obrta u Dubrovniku svjedoči da su tu radovi zlatara imali umjetničku vrijednost i da bijahu izvedeni u dobroj građi. Tokom 15. i 16. stoljeća uslijed jačanja trgovine i sve većeg bogaćenja plemića i građana, cvate taj obrt. Zlatni nakit se u raskošno doba renesanse sve češće upotrebljava, jednako kao i srebrni stolni pribor u bogatim plemićkim i građanskim kućama.

Zlatari uslijed toga sve više zarađuju a pritom kao i ostali obrtnici

---

⁴³⁾ Jireček K., Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien, während des Mittelalters, Prag 1879.

⁴⁴⁾ Diversa notariae 36, 109.

ne plaćaju državi nikakav porez. Oni pače uživaju prednosti u državi, koja im ne nameće nikakve namete, a ponekad ih oslobađa noćne straže. Kada su im 1430. godine zaplijenjene zbog kriumčarenja neke stvari, vlada je naredila da im se to vrati i da ne budu ometani.^{44a)}

To su glavni uvjeti razvitku zlatarstva u Dubrovniku.

U drugoj polovici 13. stoljeća bilo je tu već nekoliko zlatara. Oni su zastalno izraživali svoje radove romaničkim stilom, koji se tada u našim primorskim gradovima razvijao i ostavio nekoliko lijepih spomenika u graditeljstvu i kiparstvu. U Dubrovniku mu nakon velikog potresa u 17. stoljeću ostadoše tek ostaci; franjevački klaustar, unutrašnji dio dominikanskog portala, ruševine benediktinske crkve na Lokrumu i crkva na otočiću sred jezera na Mljetu, te nekoliko ulomaka skulpture.⁴⁵⁾

Pri završetku 13. stoljeća spominju se zlatari Prvonja, Maroje, Vasilij, Krasin Dešimirov, Radomil Kotruljić, Putinik, Kranen, Marko Grupšin, Jurko, Milko, Bogdan Grubeša iz Berisne, od kojih neki rade i početkom 14. stoljeća.⁴⁶⁾ Jedan od prvih njihovih radova koji nam spominju arhivski dokumenti, jest pozlaćeni ciborij ili tabernakul od devet libra, koji je skovao zlatar Pavle za katedralu.

U 14. stoljeću broj im se povećava i oni se poput ostalih zanatlija ujedinjuju odmah u prvom desetljeću toga stoljeća u svoju obrtnu bratovštinu zlatara. To je bratstvo utemeljeno u travnju 1306. godine i tada su propisana njegova pravila, statut i matrikula, koja se sačuvala.⁴⁷⁾ Državna i crkvena vlast potakle su zastalno osnutak ove kao i ostalih bratovština, da bi zlatari jače razvili svoj obrt, bolje koristili državi i bili više podređeni njoj i crkvi. Pravila bratovštine,⁴⁸⁾ koja su tek vrijedila kada ih je državna vlast odobrila, nalažu međusobno pomoć među članovima, obavezuju ih na čudoredan život, na izvršavanje vjerskih dužnosti, ali se ne osvrću posebno na usavršavanje zanata niti naročito brane prava pojedinog člana.

^{44a)} Cons. Minus 5, 77.

⁴⁵⁾ Ističu se kip Gospe na prijestolju i reljefi svetaca u lapidariju muzeja (raspored svetaca u četvorne okvire i Jakov koji spava, te stil izvedbe posjeća na reljefe katedrale u Trani), menzola sa starcem i zmijama u vrtu Mata Jakšića na Lapadu, dva sveca i anđeo u crkvi sv. Marije na Mljetu i ukrašen dovratnik umetnut u veliki južni prozor samostana na Lokrumu, reljef sv. Vlaha nađen na Konalu i pohranjen u crkvi sv. Ivana, izraziti reljef apostola u luneti kapelice Rašičina ljetnikovca u Lapadu.

⁴⁶⁾ Čremošnik G., Kancelarijski i notarski spisi 1278.—1301., Beograd 1932.

⁴⁷⁾ Vojnović K., Bratovštine i obrtne korporacije u Republici dubrovačkoj II., Zagreb 1900.

⁴⁸⁾ Ibid.

Bit će da je to nedostajanje jače staleške povezanosti i svadanje bratovštine ponajviše na formalno vršenje vjerskih obreda uzrok, što je krajem 14. stoljeća, kada je zlatarstvo inače cvalo, bratovština oslabila, te je morala da početkom 15. stoljeća obnavlja svoj pravilnik. Možda je to bio i uzrok da se početkom 16. stoljeća udružila sa srodnom, ali po struci nižom, bratovštinom u kojoj su bili okupljeni zanatlije koji su tanjili zlato u pločice i bili ponajviše činovnici državne kovnice, tzv. bati-
lori, operarii laborantes artem batiaurum. Popunjavanje pravilnika novim odredbama tokom 15. i 16. stoljeća i to više negoli kod ostalih bratstva, ukazuje inače da se zlatarski obrt razvijao i da su zlatari bili okupljeni.⁴⁹⁾

Prema pravilniku koji se je od 14.-18. stoljeća rijetko popunjavao novim odredbama, članovi se sastajahu na zajedničke sastanke, crkvene obrede ili gozbe u različitim svečanostima, a u crkvenim procesijama sudjelovahu sa svojim barjakom. O državnoj svečanosti sv. Vlaha 1497. godine knez im je naredio uz prijetnju kaznom da uzmu novi barjak, koji im bijaše naslikao slikar Božidar i da s njim odu u katedralu.⁵⁰⁾ Neki su zlatari bili začlanjeni i u bratovštinama drugog obrta. Zlatar Nikša bio je 1354. godine pročelnik bratovštine sv. Vlaha, dok su zlatari već 1306. godine imali bratovštinu pod zaštitom sv. Marka. U ožujku 1378. godine spominju se zlatar Filip,⁵¹⁾ a u siječnju 1388. godine Mile kao pročelnici bratovštine trgovaca,⁵²⁾ što uostalom nije čudno, jer su se zlatari, kao što ćemo vidjeti, bavili i trgovinom.

Pročelnik, izabran za godinu dana, upravljao je bratovštinom i njenom imovinom, vodio je novčane poslove prihoda, darova i globa te je račune o tome prikazivao članovima. Okupljao je članove na sastanke, gdje se raspravljalo o zajedničkim poslovima bratovštine, kojima su bili dužni svi prisustvovati. Prekršaji, uvrede i neopravdani izostanci kažnjavahu se novčanom kaznom. U vođenju poslova pročelniku su pomagali suci.

Bratimi bijahu obavezani na međusobnu pomoć. Bolesne i siromašne pomagali su iz bratimske imovine ili milostinjom sakupljenom među članovima. Bolesnog su druga njegovali, a umrlog pratili na pogrebu.

Bratovština je imala svoja imanja; nekretnine stečene ostavštinama, o čemu ima često spomena u oporukama. Svoje kuće i zemljišta je unaj-

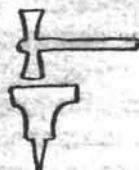
⁴⁹⁾ Ibid. IX.

⁵⁰⁾ Div. canc. 91, 202.

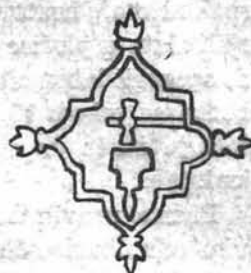
⁵¹⁾ Distributiones testamentorum 1, 147'. Ibid. 3, 12.

⁵²⁾ Ibid. 5, 33.

mljivala. Imala je nekoliko svojih grobnica u Markovoj, u dominikanskoj i franjevačkoj crkvi,⁵³⁾ još i danas im se vide nadgrobnje ploče. Objelodanjujem im tri natpisa, prvi je u predvorju dominikanskog samostana, drugi u dominikanskoj sakristiji, a treći na groblju Danača:

S. DE LA FRA. DELI
CHORESI
CVM. HERDIBVS
SVIS. MCCCCXXV

SEPULTURA
DELLA CON
FRATERNITA DI
OREFICI
1660

OREFICI
N 2

Da bi se lakše vodio nadzor nad radom zlatara, vlada je u listopadu 1386. godine odredila da se sagrade zlatarske radionice, u kojima su oni radili i ujedno prodavali svoje ruketvorine.⁵⁴⁾ Zbog lakšeg uvida u njihov rad radionice bijahu na okupu u istoj ulici, jednako kao što to bijahu u Zadru, u Mlecima i u ostalim gradovima. U rujnu 1392. godine radili su skupa Hranislav Đivojević i Pasko Vukojević u jednome dućanu, koji je pripadao državi, u toj ulici,⁵⁵⁾ a i 1395. godine spominje se ta zlatarska ulica, ruga aurificium,⁵⁶⁾ na općinskom zemljištu i zlatari su unajmljivali od države pojedine dućane, koji bijahu otvoreni sa obje strane ulice. U

⁵³⁾ Vojnović, o. c. s. 34.

⁵⁴⁾ Reformationes 26, 7'.

⁵⁵⁾ Div. can. 30.

⁵⁶⁾ Reformationes 30, 28.

lipnju 1399. godine unajmili su tu radionice Petar Tanušević i Ostoja.⁵⁷⁾ Najmovi su bili različiti. Ivan Progonović i Petar Dimitrijević izmijenili su u siječnju 1492. godine svoje dućane. Petar je onaj na lijevoj strani ulice plaćao osam perpera godišnje, a Ivan na desnoj strani gotovo dvostruko, petnaest perpera.⁵⁸⁾

Radi sličnosti posla zlatarska ulica se nalazila uz državnu kovnicu novaca. Gelcich je pretpostavljao da je ta ulica bio današnji Prijeki,⁵⁹⁾ a Kosta Vojnović da je bila iznad Prijekoga.⁶⁰⁾ Međutim zlatarska ulica je bila uz zapadnu stranu Divone ili Sponze. To se vidi iz odluke Vijeća 1520. godine o proširenju Divone prema zapadu pri čemu su obuhvaćeni i dućani zlatara,⁶¹⁾ a i iz naziva crkve sv. Jakova: „iznad zlatarske ulice“.⁶²⁾ Već 1360. godine država je unajmila zlataru Radoju dućan kraj crkve sv. Nikole, koja je nad tom ulicom.⁶³⁾ Vjerojatno zbog rušenja nekih radionica pri spomenutoj gradnji Divone, zlatari bijahu razmješteni, te je u kolovozu 1459. godine izdana odredba da se svi okupe u zlatarsku ulicu, a zabranjeno im je da drugdje vrše svoj zanat.⁶⁴⁾

Država je neprekidno bdjela nad njihovim radom. Ticalo se konačno dragocjenih i skupih predmeta. Čini se da je svaki zlatar morao prijaviti koliko je srebra prodao u svom dućanu, jer je jedan od njih, Marin Radojev, u siječnju 1314. godine stavljen zbog toga propusta pod istragu.⁶⁵⁾ Već u 13. stoljeću Republika je pazila da se ne kvari vrsnoća srebru i 1277. godine naredila je svim zlatarima da ne smiju izrađivati nakit i posude u srebru koje je lošije od tzv. sterlinske smjese, propisane za izradbu tih predmeta. Onaj koji bi prekršio odredbu ne samo da je morao platiti novčanu globu od pet perpera, već bi mu ukinuli i radionicu.⁶⁶⁾ Međutim, prekršaja je bilo, pak je odredba ponovljena 1327. godine.⁶⁷⁾ Zatim je 1352. godine utvrđeno, da se smjesa mora sastojati od petnaest unča finog srebra i unče bakra.⁶⁸⁾

⁵⁷⁾ Reformationes 31, 61.

⁵⁸⁾ Diversa notariae 71, 81'.

⁵⁹⁾ o. c. (41) 146.

⁶⁰⁾ Vojnović, o. c. VIII.

⁶¹⁾ Beritić, o. c., s. 15.

⁶²⁾ Vojnović, o. c., s. 34.

⁶³⁾ Libri reformationum III., s. 38, Zagreb 1895.

⁶⁴⁾ Liber viridis 491, Vojnović o. c., II, VIII.

⁶⁵⁾ Div. canc. 5, 106.

⁶⁶⁾ Peterković M., Statut carinarnice grada Dubrovnika, s. 78, Beograd 1936.

⁶⁷⁾ Libri reformationum V, s. 229, Zagreb 1897.

⁶⁸⁾ Rešetar M., Dubrovačka numizmatika I, s. 314, Srijemski Karloveci 1924.

Zlatarstvo je sve više napredovalo, pak je Veliko vijeće 1387. i 1388. godine ovlastilo vladu da uredi neka pitanja zlatara „na čast gradu, a da pritom ne smanji sterlinsku smjesu“.⁶⁹⁾ Jednako je tako i splitsko gradsko vijeće pazilo da se ne oslabi sterlinska smjesa. Bojeći se takmičenja mletačkih zlatara, koji su također utjecajem Bizanta izrađivali filigram, Dubrovačka je republika u listopadu 1466. godine odredila da batilori izrađuju zlatne pločice jednake finoće kao što su mletačke i to pod prijetnjom kazne od pet dukata i zatvaranjem radionice.

Da se srebro ne bi krivotvorilo, država je na srebreninu utiskivala posebni žig, koji je jamčio za vrsnoću izvedenih radova, a ta se mjerila komadom srebra svedenog na sterlinsku mjeru. Kod toga je vjerojatno bilo zloupotreba od državnih činovnika za to određenih, pak je 1496. godine vlada odredila, i to na izričito traženje bratovštine zlatara, porez koji je pojedini majstor morao platiti za žigosanje njegovih predmeta. Čuvar žiga, državni činovnik, nije smio zadržati prikazani mu predmet dulje od jednog dana, a ako bi bezrazložno uništio rukotvorinu morao je nadoknaditi štetu.⁷⁰⁾ Pečatanje se je i krivotvorilo, pa je vlada 1451. g. bila primorana odrediti tešku kaznu siječenja ruke i gubitka krivo pečatanih stvari za one koji su pečatali srebrne i ostale kovinske predmete žigom koji nema glavu sv. Vlaha.^{70a)}

Žig se sastojao od glave sv. Vlaha, zaštitnika Republike, s mitrom, a arhivski dokumenti ga nazivlju bulla ragusina ili bulla Sancti Blasii. Rosenberg je objelodanio žig koji datira u 17. ili 18. stoljeće. Doista izvedba široke brade i oblik mitre s križem ima oznake baroknog stila.⁷¹⁾ Pregledavajući srebrne moćnike naišao sam u Dubrovniku na stariji žig iz 15. stoljeća. U riznici stolne crkve čuva se lijepa kasnogotička ruka navodno s moćima sv. Petra, iskićena ukrasima (v. table) i svetačkim likovima u arkadicama, a označena brojem LXXVII. Na njoj su utisnuta dva žiga u obliku svečeve glave s mitrom i uz njih slovo B. Sličan pečat imaju dvije pozlaćene ruke u franjevačkoj riznici (v. table i sl. 1). Na prvom je natpis MANVS SANCTI SERGII, a na drugom MANVS SANCTI VLADISLAVI MARTIRIS REGIS VNGARORVM. Plitki reljefi krilatog vampira, koji svladava lava na dnu obiju ruka i ukrasi uokolo očituju kasnogotički stil,⁷²⁾ a i renesansna slova ispoljavaju da umjetnine potječu iz druge polovice 15. stoljeća. Na glavnom oltaru crkve na Dančama je

⁶⁹⁾ Reformationes 28, 30'.

⁷⁰⁾ Vojnović, o. c., s. 32.

^{70a)} Cons. Minus 12, 250.

⁷¹⁾ Rosenberg M., Der Goldschmiede Merkzeichen, s. 810, Frankfurt n/M. 1911.

⁷²⁾ V. sl. 7.

srebrna zavjetna pločica sa reljefnim likom klečeće žene u renesansnoj odjeći, na njoj su utisnuta dva žiga sa svečevom glavom.⁷³⁾ U manastiru Savini su dvije srebrne zdjelice za slatkiše, a u Dobroti kod Antuna i Luke Miloševića jedna, o kojima ću kasnije opširnije govoriti. Sve tri imaju žig sa svečevom glavom. Gotički srebrni kadionik franjevačke crkve u Stonu ima tri slična žiga, a veliki pozlaćeni kalež sa anđelima u Lopudu ima jedan. Tanjur kaleža sa emajliranim medaljonom nema žiga, ali pripada kaležu.⁷⁴⁾ U riznici stolne crkve je ruka Marije Magdalene s reljefnim likovima u četverolistima. Dno je prekriveno medaljonom s likom svete okružene renesansnim slovima. Tu je i žig barokna oblika sa svečevom glavom i slovima PP. Čini se da je to dno kasnije umetnuto na kasnogotičku ruku.⁷⁵⁾

Sačuvao se je željezni kalup žiga, vjerojatno iz 19. stoljeća. Numizmatičar A. Benussi našao ga je u radionici dubrovačkog zlatara Balda Đivovića iz kraja prošlog stoljeća i poklonio Gradskom muzeju. Prema njemu možemo predočiti i ranije kalupe. To je odeblji čavao visok pet i po centimetara, s vrškom otučenim pri radu, a u dnu je urezana svečeva glava. Sličan je kalup žiga i u zbirci zlatarskog obrta zlatara Linardovića.

Premda je žigosanje bilo zakonski propisano, ipak u dubrovačkim riznicama nema mnogo žigosanih umjetnina iz 14., 15. i 16. stoljeća, iako, tu činjenicu treba istaknuti, tu ima mnogo crkvenih predmeta gotičkog stila, dakle, baš iz tih triju stoljeća kada je zlatarstvo ovdje cvalo. Umjetnine renesansnog i baroknog stila su rjeđe.

Početak 14. stoljeća već je prodaja srebrenine bila jako razvijena, te se je vlada morala u siječnju 1327. godine pobrinuti da suzbije konkurenciju i to na traženje samih zlatara. Malo vijeće je izdalo odluku na prijedlog zlatarske bratovštine, da se predmeti moraju kovati u dobrom sterlinskom srebru, da ih treba dobro pozlaćivati, zakonski vagati i prodavati propisanom cijenom. Nitko nije smio da proda unču pozlaćene srebrenine niže od dvadeset i dva groša, niti unču predmeta izrađenog u bijelom srebru niže od šesnaest groša. Prekršiteljima je određena kazna koje bi polovica pripala državnoj blagajni, a polovica onome koji bi prijavio krivca.⁷⁶⁾

⁷³⁾ Ovakovih je ex-vođa moralo biti mnogo u dubrovačkim crkvama prije potresa. Dominikanci su 1668. godine tražili dozvolu od kongregacije Konsistorija, da ih mogu prodati za popravak crkve oštećene potresom. Mattei, Zibaldone III., s. 542.

⁷⁴⁾ V. sl. Jackson T., Dalmatia, the Quarnero and Istria tabla L, s. 389, London 1887.

⁷⁵⁾ Broj inventara 1913.

⁷⁶⁾ Libri reformationum V, s. 229, Zagreb 1897.

Zlatari su imali i svoga predstavnika, konzula, koji je održavao vezu između njih i državne vlasti. Uredba o njegovu izboru izglasana je 1327. godine, i tada je bio izabran plemić Marin Basiljević.⁷⁷⁾

Spomenuo sam, da se u Dubrovniku izučavao zlatarski zanat, i rijetki su šegrta koji su odlazili da uče u tuđinu. Treba svakako istaknuti nastojanje ove male republike da sve zanate, pa i umjetničke, razvije među svojim podanicima, da odgoji domaće kamenare, slikare i rezbare, tako da se oslobodi potreba iz tuđine. Vlada je stoga često vodila iz tuđine vješte zanatlije i uzimajući ih u državnu službu, obavezala ih da odgoje i nauče nekoliko domaćih mladića.⁷⁸⁾ Znala je, naime, da će stvaranjem domaćih zanata obogatiti i napredovati država. Stoga je, kada je početkom 17. stoljeća umjetnički obrt počeo opadati, odredila, da svaki zanatlija mora imati desetgodišnjeg šegrta.⁷⁹⁾

Nekoliko primjera iz 14. i 15. stoljeća jasno pokazuje kako je Dubrovnik postao središte za promicanje zlatarstva na našem primorju i na bližnjem Balkanu. Seoski mladići napuštahu svoje pastirske štapove i motike u kršu okolnih brda Hercegovine i Bosne, svoja vesla i motike na primorskoj obali i otocima, zamjenjujući ih u radinoj i osiguranoj sredini malog grada zlatarskim čekićem.

Prijem šegrta kod majstora bio je zajamčen ugovorom, koji se je gotovo redovito unosio, radi jačeg jamstva obaveze, u knjige državne kancelarije i notarijata. To se redovito počelo provoditi tokom 15. stoljeća. Bratovština zlatara je, naime, tražila da se šegrta zaštite i da se neiskorišćuju, što je vjerojatno ranije postojalo, te je zato i došlo do odredbe u njenom obnovljenom pravilniku, da nijedan član ne smije primiti šegrta, a da s njim u roku od dvije sedmice ne sklopi u državnoj kancelariji ili notarijatu pismeni ugovor.⁸⁰⁾ Ali je mnogo ranije, već 1327. godine vlada bila donijela odluku i to na prijedlog bratstva zlatara, da nijedan pomoćnik ne smije raditi za drugoga uz nagradu manju od četiri groša po unči izrađenog srebra.⁸¹⁾ Tim se barem donekle suzbilo pojedinačno iskorišćavanje pomoćnika, koje je moglo uroditi lošim natjecanjem među zlatarima. Ta odluka je to značajnija, što je donesena na prijedlog zlatarske bratovštine.

Ugovori između zlatara i njegova šegrta sličie onima ostalih dubrovačkih i primorskih zanatlija, te se odatle vidi, da je šegrtski nauk svih

⁷⁷⁾ Ibid., s. 229.

⁷⁸⁾ Fisković, o. c. (40) s. 44.

⁷⁹⁾ Liber consilii rogatorum 92, 17', 19'.

⁸⁰⁾ Vojnović, o. c., s. 42.

⁸¹⁾ o. c. (67).

1. Dno srebrne ruke u franjevačkoj riznici u Dubrovniku

zanata bio uglavnom isti. Majstor bi se obavezao, da će mladića poučavati u svom zanatu, odijevati ga, hraniti, držati u svom stanu i njegovati u slučaju bolesti, te ga izučiti i pri koncu roka obući u novo odijelo iz dubrovačkog platna,⁸²⁾ i darovati mu alat da može raditi samostalno. Odjeća se uglavnom sastojala od kape, suknje, hlača i cipela, kako je to obećao zlatar Hranota svom šegrtu Maroju Nalješkoviću 1335. godine.⁸³⁾ Dječak bi se obavezao da će majstora slušati i pomagati mu u poslu, da ga ne će

⁸²⁾ Div. canc. 89, 96, Div. not. 72, 135'.

⁸³⁾ Div. canc. 12, 124'.

krasti, već da će mu čuvati imovinu i nadoknaditi štetu ako pobjegne. Šegrtovo jamstvo preuzimali su često roditelji, rodbina ili skrbnici, oni su morali nadoknaditi štetu, ako je šegrt počini majstoru. Ponekad je, već početkom 14. stoljeća, majstor zahtijevao u obavezi, da ga šegrt prati na poslovnom putu.⁸⁴⁾

Pobjegne li šegrt majstoru ili ako bez dozvole napusti radionicu, općinski bi glasnik po kneževu nalogu oglasio na javnim mjestima, da ga nitko ne smije primiti ni skloniti, već prijaviti i predati vlasti.⁸⁵⁾ Arhivske knjige bilježe ponekad bjegstva zlatarskih šegрта. Poneki seoski mladić teško se privikavao skučenom gradskom životu i preciznom radu radionice, neki bi teško odolijevao dragocjenostima; bilo je slučajeva da bi okrao majstora i pobjegao.⁸⁶⁾ Međutim, bježanje šegрта ujedno učituje da su oni bili iskorišćavani i zlostavljani od majstora.⁸⁷⁾ Šegrti su ponekad plaćali majstoru za nauk, osobito ako je on bio poznat i imao više šegрта, kao Ivan Progonović, koji je 1466. godine uzeo na nauk Antuna Bratičevića,⁸⁸⁾ a slijedeće godine Živana Petrova Obradovića, koji su mu plaćali.⁸⁹⁾

Šegrtovanje je u 14. stoljeću trajalo od šest pa čak ponekad i do petnaest godina. Navest ću samo nekoliko primjera, jer se dosad pogrešno držalo, da je osposobljavanje šegрта trajalo najviše osam⁹⁰⁾ ili devet godina.⁹¹⁾ U kolovozu 1299. godine zlatar Sabin je uzeo mladog Klapu na petnaestogodišnji nauk obavezavši se da će ga hraniti i na završetku mu dati alat.⁹²⁾ To znači, da je već u 13. stoljeću postojao taj običaj, koji se opetuje u slijedećim stoljećima. U veljači 1314. godine uzeo je Ivan Longi šegrtu Prodana sina Piskule iz Vrma u trebinjskoj oblasti za trinaest godina.⁹³⁾ Slijedeće godine stupio je Konavljanin Boganec Đurđev kod Dobruše na rok od petnaest godina.⁹⁴⁾ U rujnu 1329. godine primio je Milatko Šipanca Milašina na dvanaestogodišnje učenje i to uz jamstvo

⁸⁴⁾ Div. canc. 5, 58'.

⁸⁵⁾ Div. canc. 29, 219'.

⁸⁶⁾ Div. canc. 35, 179, 207.

⁸⁷⁾ Reformationes 11, 55, Reformationes 12, 76'; Div. canc. 21, 81', 110, 167', 169', Div. not. 28, 270, Div. canc. 29, 225', Div. canc. 35, 18, Div. not. 38, 61', 81'.

⁸⁸⁾ Div. not. 49, 126'.

⁸⁹⁾ Div. not. 50, 125'.

⁹⁰⁾ Vojnović, o. c., LIII.

⁹¹⁾ Jireček K. — Radonić J., Istorija Srba III., s. 220, Beograd 1923.

⁹²⁾ Praecepta Rectoris II, 8.

⁹³⁾ Div. not. 2, 78'.

⁹⁴⁾ Div. not. 2, 35'.

njegovih roditelja.⁹⁵⁾ U 15. stoljeću vrijeme šegrtovanja je smanjeno, ali pravilnik bratovštine je ipak određivao, da ne smije trajati manje od sedam godina.⁹⁶⁾ Još 1578. godine uzeo je Nikola Jakovljević na desetgodišnji nauk Nikolu Radova.^{96a)} Tada bi šegrt postajao samostalan i opskrbljen alatom, mogao je otvoriti vlastitu radionicu.

Da se vidi odakle su mladići dolazili učiti zlatarstvo, navest ću nekoliko primjera iz različitih godina, koji su tim potrebitiji, jer njihova imena jasno svjedoče, da to bijahu ponajviše naši ljudi. Oni su obnavljali iz pokoljenja u pokoljenje ovaj zanat.

Najprije su tu stizali mladići iz najbliže okolice, koje su roditelji zbog oskudice zemlje slali na zanat. U lipnju 1326. godine stupio je za šegrt Nale Bogšin iz Dubrovačke Župe kod zlatara Nikole.⁹⁷⁾ U veljači 1329. godine uzeo je Blaž Stijepov Medio Bratoslava sina nekog Stanče iz Šumeta na desetgodišnji nauk,⁹⁸⁾ a krajem te godine Ilija je primio na jedanaestogodišnji rok Radoslava iz Osojnika.⁹⁹⁾ Godine 1343. učio je Đive Prodanov Lastoveca Dragoša.¹⁰⁰⁾ U lipnju 1352. godine primio je Pasko mladog Đivasa iz Zatona,¹⁰¹⁾ odakle je bio i Dobro Milošević šegrt Srijedana Jovanovića 1395. godine.¹⁰²⁾ Srijedan je bio primio krajem 1377. godine Paskvalina Vukojevića iz Koločepa.¹⁰³⁾ Slijedeće godine stupio je na desetgodišnji nauk kod Utješena Klapčića Pavko Milošević iz Dubrovačke Rijeke,¹⁰⁴⁾ odakle je u srpnju 1379. stigao kod Bogeća Bolenovića Ratko Pribilović.¹⁰⁵⁾ Mihoč Franov Mihočević i Kristo Joka Galovića, obojica Stonjani, stupili su na nauk kod Nikole Ratkovića,¹⁰⁶⁾ koji je 1493. godine primio i Petra Nikolića iz Kupara.¹⁰⁷⁾ Iz Konavala su također stizali mladići: Pribil Milše Dunavić 1392. godine kod Bogeća,¹⁰⁸⁾ maloljetni Radoslav Boljanović 1398. godine kod Ruska Stije-

⁹⁵⁾ Div. not. 5, 228'.

⁹⁶⁾ Vojnović, o. c., s. 42—43.

^{96a)} Div. not. 121, 50'.

⁹⁷⁾ Div. not. 5, 126'.

⁹⁸⁾ Div. not. 5, 261'.

⁹⁹⁾ Div. not. 5, 238.

¹⁰⁰⁾ Reformationes 12, 76'.

¹⁰¹⁾ Div. not. 7, 19'.

¹⁰²⁾ Div. canc. 31, 139.

¹⁰³⁾ Div. not. 9, 188'.

¹⁰⁴⁾ Div. not. 9, 202'.

¹⁰⁵⁾ Div. not. 9, 212.

¹⁰⁶⁾ Div. not. 68, 129', Div. canc. 85, 59'.

¹⁰⁷⁾ Div. not. 72, 139'.

¹⁰⁸⁾ Div. canc. 31, 11'.

pova, kotorskog zlatara nastanjenog u Dubrovniku,¹⁰⁹⁾ i Milj, sin Radosava Dobrašinića, početkom 1453. godine kod Stjepana Martinovića.¹¹⁰⁾ Luka Petrov primio je Stjepana Petrovića iz Primorja 1574. godine.^{110a)}

Djeca dubrovačkih građana često su stupala u zlatare, neki Radomir je 1352. godine učio kod Stanja,¹¹¹⁾ Ljubiša Milovanović bio je šegrt Petra Radojeva, a Vlatko Račević Vitka Hranisavića 1396. godine.¹¹²⁾ Godine 1498. stupio je na osmogodišnji nauk Ivan sin nekog krčmara Živića kod Petra Dimitrijevića, a Bartul sin kipara Radoja Dabišinića kod Miha Radosalića,^{112a)} ali se ne nalazi mnogo šegrti, pa ni zlatara sa otoka Lopuda, iako se u naučnoj literaturi raširila vijest, da ih je tamo bilo mnogo.¹¹³⁾ Sred sela Lopuda je doduše „Zlatarska ulica“, ali tu nema mnogo zgrada, mogao je raditi tek poneki zlatar. Blagostanje i napućenost Lopuda u prošlosti uopće su se preuveličale, a kroz to se vjerojatno pretjeralo i isticanjem razvijenog zlatarstva na otoku, za što bar dosad još nema dokaza. Inače su se Lopudani ponajviše bavili pomorstvom, koje je bilo unosnije od zanata.

Već od najstarijih vremena silazili su Slaveni iz okolnih jugoslavenskih zemalja u Dubrovnik. Prema dubrovačkim kroničarima najveći dio stare dubrovačke vlastele potječe iz njegove balkanske okolice. Iscrpivani kmetskim nametima silazahu u 14. stoljeću tu seljaci, koji napuštahu svoje zemlje nesigurne najprije zbog međusobnih svađa vlastele, a zatim u 15. stoljeću porobljene od Turaka. Silazili su iz Huma, Trebinja, Konavala i ostalih mjesta najprije da služe i vrše niže zanate, a zatim u 14. stoljeću da uče i umjetnički obrt. Bosanci su već tada dolazili da uče krojački zanat, a taj je donekle bio povezan i sa zlatarskim, zbog zlatnog veza na odijelima. Međutim, pored te svoje povezanosti sa zaledem, pomorski grad je bio u neprekidnoj vezi i s primorskim mjestima dalmatinskog, zetskog i albanskog primorja, te i otuda roditelji šalju svoju djecu u Dubrovnik na zanatski nauk.

Učili su, dakle, tokom različitih godina zlatarski zanat tu slijedeći:

¹⁰⁹⁾ Div. canc. 33, 35.

¹¹⁰⁾ Div. canc. 38, 20'.

^{110a)} Div. not. 119, 106'.

¹¹¹⁾ Div. not. 7, 19.

¹¹²⁾ Div. canc. 33, 7.

^{112a)} Div. canc. 92 b, 145, 172'.

¹¹³⁾ Karaman Lj., Umjetnost XV. i XVI. stoljeća u Dalmaciji, s. 186, Zagreb 1933, Tadić J., Miho Pracatović-Pracat, s. 10, Dubrovnik 1935.

Iz Rudina kraj Bileća, 1374. godine Dobrašin Milčić kod Radoslava Male,¹¹⁴⁾ a 1391. godine Stojko Petrović kod Aleksija Kalojurđevića.¹¹⁵⁾

Iz Trebinja Ratko Bogdanović godine 1377. kod Pripka Butkovića,¹¹⁶⁾ a Andrija Pavlov 1582. godine kod Nika Ivanovog.^{116a)} G. 1393. Prvinac Ivanka Septunića iz susjednog Ljubomira kod Ratka Pribilovića,¹¹⁷⁾ iste godine kad je Radoje Bokanov iz Popova Polja došao kod Hranislava Divojevića,¹¹⁸⁾ i Prodan Piskulin stigao iz Vrma.¹¹⁹⁾

Iz Nevesinja Radiša Brajana Tolislavić 1395. godine kod Hranislava Divojevića.¹²⁰⁾

Iz Zete 1367. godine Radoslav Tepešić kod Ivana,¹²¹⁾ a 1378. godine Andro Milovčić kod Radića Radatkovića.¹²²⁾

Iz Prijepolja 1374. godine Nikoj Radoslavić kod Radoja.¹²³⁾

Iz Dabra 1393. godine Stojislav Radanović kod Dobroslava Bogančića.¹²⁴⁾

Iz Podborča kod Vlasenice u Bosni 1454. godine Bogdan Dobrašinović kod Živka Gojakovića.¹²⁵⁾

Iz Korita 1460. godine Radonja Radojević koji se je pokrstitio i prozvao Marko, kod Ivana Prigonovića.¹²⁶⁾

Iz Kovnice 1493. godine Cvjetko Radosalić kod Petra Dimitrovića,¹²⁷⁾ a iz nenavedenog mjesta u Bosni 1496. godine Petar Radojević kod Marina Ratkovića.¹²⁸⁾

Iz Fojnice 1493. godine Cvjetko Radosalić kod Petra Dimitrovića,¹²⁷⁾ Franova.^{128a)}

Iz nenavedenog mjesta u unutrašnjosti 1376. godine neki Brajan

¹¹⁴⁾ Div. not. 9, 109'.

¹¹⁵⁾ Div. not. 10, 149'.

¹¹⁶⁾ Div. not. 9, 189.

^{116a)} Div. canc. 169, 68.

¹¹⁷⁾ Div. canc. 31, 82.

¹¹⁸⁾ Div. canc. 31, 128.

¹¹⁹⁾ Div. not. 2, 78'.

¹²⁰⁾ Div. canc. 31, 155'.

¹²¹⁾ Div. canc. 21, 49.

¹²²⁾ Div. not. 9, 197'.

¹²³⁾ Div. not. 9, 100.

¹²⁴⁾ Div. canc. 31, 60.

¹²⁵⁾ Div. not. 38, 183.

¹²⁶⁾ Div. not. 43, 130'.

¹²⁷⁾ Div. canc. 89, 96.

¹²⁸⁾ Div. canc. 91, 162'.

^{128a)} Div. canc. 169, 68.

Miloslavić, kojega nazivlju Morovlah, kod Aleksija Kalojurđevića,¹²⁹⁾ u kojega je stigao iste godine i Jurko Stijepović iz Spiča.¹³⁰⁾

Iz Luštice Miloš Đikorović 1375. godine,¹³¹⁾ i Pripčin Desojević 1379. godine kod Ljuboja Bratečića,¹³²⁾ a Jurenović kod Srijedana Jovanovića.¹³³⁾

Iz Bara: Marin Jurjev Mamolo 1394. godine kod Nika iz Brindisia nastanjena u Dubrovniku,¹³⁴⁾ Dabišin Stanišić 1397. godine kod Vitka Kranisalića,¹³⁵⁾ Aleksije 1405. godine kod Jurja Pavlovića,¹³⁶⁾ Petar Boganov 1453. godine kod Dimitrija Petkovića.¹³⁷⁾

Iz Albanije: Nikola 1373. godine kod Matka Benova,¹³⁸⁾ a šest godina zatim Vukota Petrović¹³⁹⁾ kod Aleksija Kalojurđevića i Juraj Milovljani, Grk iz Valone, 1454. godine kod Stijepa Martinovića.¹⁴⁰⁾

Prema tome se vidi da je Dubrovnik doprinio širenju umjetničkog obrta u Bosni i Hercegovini, u Srbiji i Albaniji. Očito je da je toj povezanosti mnogo doprinijela njegova pomorska i karavanska trgovina, jer većina mjesta odakle stizahu šegrta stajala su uz poznate trgovačke putove ili su bila trgovačka središta. Time je put šegrtima bio omogućen jednako kao i već gotovim majstorima koji su useljavali u Dubrovnik iz Kotora, Luštice, Ulcinja, Novog Brda, Kušlata, Splita, Drača i Kandije, te iz Mletaka i ostalih mjesta Italije.¹⁴¹⁾

Često uzimanje šegrta najbolje svjedoči neprekidnu zaposlenost zlatara. Zbog obilja posla i hitnijeg obavljanja naručaba, oni su se međusobno udruživali. Pojedini bi majstor uzimao često pomoćnika, već svršenog zlatara, s kojim bi radio uz ugovorene uvjete ili kojeg bi plaćao i hranio. Drugovi bi u zajednički posao, koji je mogao da traje i nekoliko godina, uložili jednake ili različite svote svog imetka. U srpnju 1343. godine udružili su se Radoslav i Miloš, sin Ratića Dragomilića. Oni su se

¹²⁹⁾ Div. not. 9, 156'.

¹³⁰⁾ Div. not. 9, 160.

¹³¹⁾ Div. not. 9, 138.

¹³²⁾ Div. not. 9, 209.

¹³³⁾ Div. not. 9, 215'.

¹³⁴⁾ Div. canc. 31, 132.

¹³⁵⁾ Div. canc. 33, 101'.

¹³⁶⁾ Div. canc. 35, 207.

¹³⁷⁾ Div. not. 38, 61'.

¹³⁸⁾ Div. not. 9, 207'.

¹³⁹⁾ Div. not. 9, 91.

¹⁴⁰⁾ Div. not. 38, 183.

¹⁴¹⁾ Vidi popis zlatara na kraju.

nakon par godina rastali i Miloš se u listopadu 1347. godine udružio za godinu dana sa Franom Anđelovim, uz uvjet da dobit dijele napola.¹⁴²⁾ Krajem 1350. godine radili su skupa Nikola i Tihoč, a pomagao im je i Vlahota sin Karene.¹⁴³⁾ Ivan iz Lastova obavezao se u rujnu 1354. godine da će pomagati zlataru Galu uz jednaku diobu dobiti. Godine 1367. radili su skupa Tvrtko Prodojević i Ivan.¹⁴⁴⁾ Te godine uzeo je Milat Tolojević Pribila Velojevića, da mu pomaže, uz hranu, odjeću i plaću od dvanaest perpera. U rujnu 1392. godine udružili su se Kranislav Đivojević i Pasko Vukojević i radili u dućanu u zlatarskoj ulici.¹⁴⁵⁾ Slijedeće godine počeli su skupa raditi Utješen Klapčić i Vlatko Hranisalić.¹⁴⁶⁾

Ako je majstor časovito odlazio na put, nije zatvarao svoj dućan, pa je i Vlatkov brat, Vitko Kranisalić, kad je u srpnju 1397. godine otputovao, ostavio u radionici Jakšu Ivanovića sa šegrtom Vlatkom Račevićem.¹⁴⁷⁾

Tokom 15. stoljeća zlatari su također često sklapali udruženja. U travnju 1424. godine uzeo je Marin Adamović, kotorski zlatar nastanjen u Dubrovniku, uz plaću nekog Bartolda da mu mokrim putem luči srebro od zlata, partire oro d'argento zoe di fare aqua e tuta cosa che bisogna per detto.¹⁴⁸⁾ U dućanu vlasnosti Marina Crijevića skupa su radili godine 1433. Nikola Pribisalić i Božitko Stanković, što znači da svi zlatari nisu bili okupljeni u zlatarskoj ulici.¹⁴⁹⁾ U lipnju 1440. godine udružili su se uz zajedničku diobu dobiti Petar Cvjetković i Ivan Milevanović.¹⁵⁰⁾ Na koncu zajedničkog rada i zlatari su se kao i trgovci često izjavljivali pred predstavnicima vlasti, da su se u miru razišli. Pavko Stojčić i Cvjetko Grlević izjavili su 1445. godine da su sredili obračune zajedničkog rada.¹⁵¹⁾ U svibnju 1453. godine udružili su se Nikola Pribisalić, poznati dubrovački zlatar, Filip batiauro i Marko Stojčić (Stay) za godinu i po, a eventualno i više, ako se budu slagali. Nikola i Marko uložili su samo novac, a Filip je imao da radi, stoga je on imao da dobije polovicu zarade, a drugu polovicu, uz ulog, uba ulagača.¹⁵²⁾ I građani su dakle ulagali novac u zlatarski posao.

¹⁴²⁾ Div. canc. 14, 21'.

¹⁴³⁾ Div. canc. 12, 301.

¹⁴⁴⁾ Div. canc. 21, 104'.

¹⁴⁵⁾ Div. canc. 21, 116, Div. canc. 30.

¹⁴⁶⁾ Div. canc. 30, 11'.

¹⁴⁷⁾ Div. canc. 32, 66'.

¹⁴⁸⁾ Div. canc. 42, 260.

¹⁴⁹⁾ Div. not. 18, 92.

¹⁵⁰⁾ Div. not. 24, 88.

¹⁵¹⁾ Div. not. 28, 282.

¹⁵²⁾ Div. not. 37, 71'.

Očito je da batiauro nije imao novaca, pak je stoga došlo do ovog udruženja. Poduzetni Nikola Pribisalić sklopio je zatim u rujnu 1474. godine sa Franom Petrovim, Benediktom Nikolinim i batiaurom Andrijom udruženje, u koje su svaki uložili po stotinu dukata. Tri zlatara su imala da izrađuju predmete, a batiauro da izvodi zlatne listiće za svih, dobivajući za svaku batituru pet i po dukata, uračunavši tu i potrebni ugljen. Zaposlili su i žene da im suču zlatne i srebrne niti (filare cordelas). Frano je bio izabran za blagajnika; primio je uloženu svotu, plaćao žene i dijelio dobit u četvero, bilježeći sve u računsku bilježnicu, koja je imala vjerodostojnost notarske knjige. Nakon šest mjeseci morao je dijeliti dobit i nakon prestanka udruženja trebalo je da vrati pojedincu ulog, što je u studenom 1475. godine i učinio, jer se prije od godine dana udruženje razilo.¹⁵³⁾ Slijedeće godine udružili su se Bartul Vukčić i Vukašin Božidarević za šest mjeseci, obavezavši se da će onaj koji prekine rok ugovora, platiti deset dukata.^{153a)} Krajem 1487. godine udružili su se Benedikt Nikolin de Panio i batiauro Nikola. Benedikt je ustupio svoj dućan i dao alat, srebro, zlato i potrebni ugljen, a Nikola se obavezao da će tanjiti zlatne listiće uz naplatu od četiri i po dukata za svaku batituru. Čini se da Nikolina sposobnost nije bila još provjerena u Dubrovniku i stoga se morao obavezati da će, ne bude li vješto radio, dobiti iz Mletaka Benediktu novog batiaura.¹⁵⁴⁾ Kao da je prema tome u Dubrovniku nedostajalo tih stručnjaka, te su za taj sporedni posao naručivali Mlečane. To uostalom može da pokaže, kako su, pored istaknutih umjetnika, iz Mletaka k nama dolazili i neznčajni zanatlije i stoga je pogrešno gledati u svakom majstoru koji je stigao iz Italije na naše primorje umjetnika, koji ovdje utječe na razvoj umjetnosti, jer od kipara Nikole iz 14. stoljeća¹⁵⁵⁾ do slikara Bossija iz 18. stoljeća¹⁵⁶⁾ dolazi odatle k nama mnoge loših majstora, koji nisu ništa značili.

Zlatari koji su u Dubrovnik stizali iz unutrašnjosti naše zemlje i iz inozemstva, udruživali su se radi lakšeg prodiranja često sa mjesnim zlatarima, koji su tu već bili poznati, imali novaca, alat i radionicu, čim su došljaci, lutajući za zaradom, oskudijevali. Domaći su opet iskorišćavali njihovu vještinu. Istaknuti zlatar Radoje često je radio u zajednici. Godine 1350. udružio se sa Nijemcem Guljelmom i Mlečaninom Cavalcan-

¹⁵³⁾ Div. not. 58, 170'.

^{153a)} Div. canc. 85, 6.

¹⁵⁴⁾ Div. not. 68, 34.

¹⁵⁵⁾ V. sl. Iveković Č. M., Dalmatiens Architektur und Plastik, T. I, tabla 33.

¹⁵⁶⁾ Prijatelj K., Barok u Splitu, s. 64, Split 1947.

tem,¹⁵⁷⁾ a zatim 1365. godine s Leonardom iz Kandije, davši mu alat, građu i sobicu nad dućanom, u kojem su skupa radili.¹⁵⁸⁾ Slijedeće godine stupio je na rad kod Radoja Pribil Jurojev iz Luštica uz hranu i plaću od devedeset dukata, a u listopadu 1367. godine uzeo je Radoje za godinu dana Firentinca Filipa uz plaću od šezdeset dukata.¹⁵⁹⁾ Ugovor je poništen, ali uz ostale dokazuje veliku djelatnost Radoja, čiji ću rad još spomenuti. Nijemac Guljelm brzo se snašao, pak je 1355. godine uzeo i pomoćnika, zadarskog zlatara Petra.¹⁶⁰⁾ Godine 1372. stigao je Pribilu Čubanu iz Kotora pomoćnik Jurko Bogdanović i ugovorio, da će s njim raditi godinu dana uz hranu, odjeću i plaću od dvanaest perpera.¹⁶¹⁾

Koristeći trgovačku povezanost svoga grada sa ostalim mjestima, dubrovački su zlatari, često dvojica ili više njih skupa, poduzimali putovanja i odlazili da zarade u susjedne zemlje.

U lipnju 1319. godine obavezao se Paško Radišev, da će otići u Brskovo, veliko, već u 13. stoljeću poznato središte u Srbiji, gdje su uz srebrne rudnike bili okupljeni i Dubrovčani. Tu je tokom čitave godine imao izrađivati male i velike naušnice i pričelke¹⁶²⁾ prema ugovorenoj cijeni Bratešu Bogdanoviću.¹⁶³⁾ U srpnju 1329. godine udružili su se Milče Kotoranin i Mladen Milčenić da odu skupa na put, uloživši u to jednaki dio novaca.¹⁶⁴⁾ Miloš Radića Dragomilić krenuo je u proljeće 1341. godine sa svojim pomoćnikom u Srbiju da tamo skupa rade. Majstor je uložio sto i šesnaest, a njegov pomoćnik dvjesto sedamdeset i tri perpera u zajedničku blagajnu, ali je Dragomilić bio iskusniji pa je, iako je njegov ulog bio manji, trebao prema ugovoru dobiti dvije trećine dobitka.¹⁶⁵⁾ U Srbiju su otišli u proljeće 1424. godine skupa za godinu dana i Ante Hranisalić i Radoslav Miošić.¹⁶⁶⁾ Petko Pribojević je uzeo krajem 1434. godine Antuna Marojevića i njegova pomoćnika, da rade u njegovu dućanu u velikom rudarskom središtu Srebrnici u Bosni, uz zajedničku

¹⁵⁷⁾ Div. canc. 12, 297.

¹⁵⁸⁾ Div. canc. 20, 6'.

¹⁵⁹⁾ Div. canc. 26, 136.

¹⁶⁰⁾ Div. canc. 18, 89.

¹⁶¹⁾ Div. canc. 23, 142'.

¹⁶²⁾ Zanimljivo je da su ovaj srebrni ukras glave nosile pored žena iz Brskova i plemkinje u Dubrovniku tokom 14. stoljeća, Jireček K., *Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters II.* 10. Wien 1903.

¹⁶³⁾ Div. not. 3, 159.

¹⁶⁴⁾ Div. canc. 9, 76'.

¹⁶⁵⁾ Div. canc. 13, 10.

¹⁶⁶⁾ Div. canc. 42, 267'.

zaradu.¹⁶⁷⁾ Zimi 1343. godine pozvao je u Bosnu i Srbiju Mihoje Stan-
ković Braju i njegova šegrta Ivana, da mu rade uz godišnju plaću od
četrdeset i pet perpera, uračunavši tu odjeću i obuću.¹⁶⁸⁾

Pored kratkih godišnjih putovanja dubrovački su zlatari boravili
i dulje izvan granica svoje zemlje naselivši se u balkanskim, primorskim
i talijanskim mjestima, i tu uspijevali pored jake djelatnosti tamošnjih
majstora. Rano iskorišćavanje bosanskih srebrnih rudnika i zlatnih nala-
zišta, započeto već u rimsko doba, povezalo je primorske zlatare sa
Bosnom. Kroničar Toma Arcidakon piše da su splitski zlatari Matej i
Aristodej, zadarski građani, a porijeklom iz Južne Italije, širili u Splitu
početkom 13. stoljeća bogomilstvo, imajući dodir sa Bosancima.¹⁶⁹⁾ Nekoji
dubrovački zlatari, koji su boravili u Bosni, radili su na dvorovima tamo-
šnjih velikaša. Godine 1358. radio je u Bosni Šimun Stjepanov,¹⁷⁰⁾ a
tamo je u srpnju 1376. godine otišao i Matko Benvenuto sa kapelanom
bosanskog bana kasnijeg kralja Tvrtka,¹⁷¹⁾ Ratkom, koji je kasnije postao
protovestijar, a zatim katolički biskup u Trebinju.¹⁷²⁾ U Srebrnici, gdje
je kraj srebrnih rudarskih okna bilo okupljeno mnogo Dubrovčana, spo-
minju se u prvoj polovici 15. stoljeća Vlahuša Obradović¹⁷³⁾ i Petko Prip-
ković,¹⁷⁴⁾ koji je dvije godine prije svoje smrti doveo u svoju radionicu
Dubrovčanina Antuna Marojevića. Frano iz Stona živio je u drugoj polo-
vici toga stoljeća u Konjicu.¹⁷⁵⁾ Stipan je sa Radašinom Radosalićem,
kojeg je imao da plaća dukat mjesečno, radio sredinom 15. stoljeća na
dvoru hercega Stjepana Vukčića.¹⁷⁶⁾ Nikola Ratkov bio je 1479. godine
u Vrhbosni.^{176a)}

U Drijevimama i ostalim trgovištima na ušću Neretve nalazili su zarade
i dubrovački zlatari. Tu su u drugoj polovici 14. stoljeća radili Lazar,¹⁷⁷⁾
pa Radoslav Tvrtković, koji je i u Korčuli prodavao dragocjenosti.¹⁷⁸⁾

¹⁶⁷⁾ Div. not. 19, 145'.

¹⁶⁸⁾ Div. canc. 14, 57'.

¹⁶⁹⁾ o. c., s. 80.

¹⁷⁰⁾ Reformationes 17, 130.

¹⁷¹⁾ Div. canc. 24, 159.

¹⁷²⁾ Čorović VI., Historija Bosne I., s. 303, 305, 318, Beograd 1940.

¹⁷³⁾ Testamenta 17, 43.

¹⁷⁴⁾ Testamenta 12, 154.

¹⁷⁵⁾ Stojanović Lj., Stare srpske povelje i pisma II, s. 474, Beograd 1934.

¹⁷⁶⁾ Div. canc. 64, 132.

^{176a)} Div. canc. 86, 223.

¹⁷⁷⁾ Reformationes 30, 67.

¹⁷⁸⁾ Notarski akti Korčule 1372, Državni arhiv Zadar.

U Kotoru je u prvoj polovici 15. stoljeća radio Dubrovčanin Juraj Radišić,¹⁷⁹⁾ a zlatar Petar izvodio je neke radove u crkvi sv. Marije u Ulcinju.¹⁸⁰⁾

U Hvaru se spominje u prvoj polovici 16. stoljeća Franjo Dubrovčanin.¹⁸¹⁾

U Mađarsku bijaše otišao Andrija Ilijin i 1548. godine poginuo je kraj Gyula-Fehervara.¹⁸²⁾

U Mlecima je bilo nastanjeno i radilo nekoliko dubrovačkih zlatara. U drugoj polovici 15. stoljeća spominju se tu Pasko Pribešin¹⁸³⁾ i Nikola Dabišinović,¹⁸⁴⁾ a početkom 16. stoljeća Petar Fortis.¹⁸⁵⁾ Dubrovčanin Giorgio di Allegretto, kojega bismo vjerovatno mogli nazvati Radosalić ili Radovanović, jer je zastalno u tuđini potalijančio prezime, izradio je čitav ormar srebrenine za vjenčanje ferarskog vojvode Ercola I. d'Este sa Eleonorom Aragonskom 1473. godine, i to prema nacrtima renesansnog slikara Cosima Tura, koji bijaše otišao u Mletke da mu naruči taj pribor. Zdjele i vrčevi, koje je ovaj Dubrovčanin izveo, bijahu maštovito iskićeni satirima, orlovima, delfinima i ostalim ukrasima. To bijaše doduše Turina zamisao, ali suvremenici su hvalili i izvedbu: „Bilo je vrijedno da se vidi kako su lijepi i dobro izvedeni“, tako da je i milanski vojvoda Lodovico Sforza rečeni Moro tražio da ih može dati kopirati.¹⁸⁶⁾ Đurađ se je vjerojatno kasnije povukao u zavičaj. 1494. godine nalazim ga u Dubrovniku.¹⁸⁷⁾

Ime medaljera i zlatara Pavla Dubrovčanina poznato je u povijesti umjetnosti, on se nazivlje Paulus de Ragusio. U Italiji se istaknuo kovanjem medalja, od kojih su četiri sačuvane; tri napuljskog kralja Alfonsa V. Aragonskog i jedna njegovog maršala Federika Montefeltranskog i urbinskog grofa (sl. 2, 3.). Pretpostavlja se da je rođen 1420. godine, a spominje se kao pomoćnik čuvenog toskanskog kipara Donatella¹⁸⁸⁾

¹⁷⁹⁾ Stjepčević, o. c., s. 16.

¹⁸⁰⁾ Div. not. 24, 25.

¹⁸¹⁾ Knjiga krštenih 1516.—1583., Župni ured Hvar.

¹⁸²⁾ Jireček K., Beiträge zur ragusanischen Literaturgeschichte, Archiv für Slavische Philologie, v. 21, heft 3—4, s. 475, Berlin 1899.

¹⁸³⁾ Div. not. 47, 21.

¹⁸⁴⁾ Div. canc. 90, 35'.

¹⁸⁵⁾ Debita notariae pro communi I, 123.

¹⁸⁶⁾ Venturi A., Storia dell' arte italiana VII/3, 515.

¹⁸⁷⁾ Div. canc. 90, 53.

¹⁸⁸⁾ Uzorinac I., Paulus de Ragusio. Numismatika, Vjesnik numizmatičkog društva sv. II—IV, Zagreb 1936.

1447. godine pri izvedbi reljefne brončane pale na oltaru padovanske bazilike, pod imenom Paolo d'Antonio da Ragusa. *

2. Pavko Antojević: Medalje Alfonsa Aragonskog

Već 1450. godine, kada je reljef dovršen, izgleda da je radio samostalno i vjerojatno kovao tada potpisanu medalju Federika Montefeltranskog. U zavičaj se je, čini se, vratio kao zreo umjetnik, pak se vlada s njim savjetovala u lipnju 1463. godine, pri gradnji gradskih zidina.¹⁸⁹⁾ On se je naime tada natjecao skupa sa Bernardinom iz Parme sa čuvenim renesansnim graditeljem Michelozzom za gradnju sjevernih gradskih

¹⁸⁹⁾ Folnesics H., Studien zur Entwicklungsgeschichte der Architektur und Plastik des XV. Jhs in Dalmatiens, s. 192, Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der Zentral-Kommission für Denkmalpflege I—IV, Wien 1914.

zidina, ali je vlada odbila njihov prijedlog i prihvatila Michelozzov. Budući da je utvrđeno da je tada, kad se popravljao eksplozijom oštećen Knežev dvor, boravio u Dubrovniku, nije isključena pretpostavka, da je on autor renesansnog reljefa na podnošku luka glavnih vrata Dvora, koji pokazuju medaljersko-zlatarski način obrade i utjecaj Donatellove umjetnosti.¹⁰⁰⁾ Nije isključeno stoga ni mišljenje, da je rezao kalupe za lijepe dubrovačke mince, koje su onih godina kovane,¹⁰¹⁾ jer je, kako to svjedoče slijedeći podaci, Pavko tada dulje boravio u svom rodnom gradu, koji je bez sumnje koristio njegovu vještinu i u kiparstvu i u graditeljstvu. Dok je u ranije jedino poznatom dokumentu on spomenut samo imenom magister Paulus aurificus, nalazim mu sada potpuno ime, Pavao zlatar sin Antoja Bogičevića ili Pavao Antojević, što se slaže s njegovim imenom u Donatellovoj isplati. Javlja se i dubrovačkim oblikom, Pavko.

Evo tih novih podataka. On je 5. siječnja 1461. godine sklopio ugovor u dubrovačkoj kancelariji sa mjesnim kamenarima Bogojem Stjepkovićem i Radojem Radojkovićem da mu pripreme četiri miljara tesanika za kuću, koju je kanio zidati. Odatle (d. 28) bi se moglo naslutiti, da je nakon boravka u Italiji trajno namjeravao ostati u zavičaju. I doista tri godine zatim, u ožujku 1463. godine srećemo ga opet, gdje (d. 30) sa svojom majkom Katom, udovicom drvodjelca Antoja Bogičevića unajmljuje za obrađivanje vinograde s kućama dubrovačkog kaptola u Rožatu. To su radili i ostali zlatari, Stjepan Stojsalić,¹⁰²⁾ a zatim i poznati Nikola Pribisalić zvan Fornar, koji je 1469. godine unajmio zemlju kanonika Bobaljevića, također na Rožatu,¹⁰³⁾ gdje je imao i svoju kuću.

Iz Pavkove obaveze je jasno, da on nije zlatarov sin, kao što se dosad pretpostavljalo,¹⁰⁴⁾ a čisto narodno ime njegova oca potvrđuje, da je bio naše narodnosti, pače da je bio starinom Dubrovčanin, jer njegov otac u svojoj oporuci 1460. godine želi, da ga pokopaju u grobnici njegovih pređa u dominikanskoj crkvi (d. 27). Iz te oporuke se doznaje, da je i Pavkova majka starinom Dubrovkinja, koje su roditelji imali imanja u Gružu i u Rijeci, i da je Pavko imao brata Tomu i fra Benedikta, dominikanca. Krajem 1467. godine umrla je Pavkova prva žena, Nike. U svojoj oporuci ona imenuje i njega izvršiteljem oporuke, što znači da je on tada bio u Dubrovniku (d. 32). Sa svojom drugom ženom Tomicom imao je

¹⁰⁰⁾ Venturi, o. c., s. 461.

¹⁰¹⁾ Rešetar M., o. c. II, s. 9, Uzorinac o. c.

¹⁰²⁾ Div. not. 32, 15.

¹⁰³⁾ Div. not. 47, 166.

¹⁰⁴⁾ Kukuljević, o. c., s. 78, Gelcich G., Dello sviluppo civile di Ragusa, s. 78, Dubrovnik 1884.

sina Antuna, koji je bio proslijedio očev zanat. On se 1502. godine spominje među dubrovačkim zlatarima (d. 54). Sačuvala se i njegova oporuka iz 1504. godine.¹⁰⁶⁾

3. Pavko Antojević: Medalje Federika Montefeltranskog

Iz jednog dokumenta izgleda da je Pavko bio pozvan na Portu od sultana Muhameda II. koji je, kako je poznato, širio umjetnost i pozivao evropske umjetnike u Carigrad. Kad je sklopio mir sa Mlecima tražio je odatle jednog slikara i u rujnu 1479. godine vlada mu je uputila Gentile Bellinija, pa je prirodno da je nekoga tražio iz Dubrovačke republike, koja mu je plaćala danak. Iz Muhamedove priznanice, kojom u veljači 1480. godine potvrđuje Dubrovčanima prijem godišnjeg danka, vidi se da mu je Republika bila odbila od harača osamdeset i šest dukata koje je bila u sultanovo ime potrošila za Pavkov, vjerojatno putni, trošak. „I da znate“ — piše osvajač Carigrada — „jere mi su napunili više rečeni harač i

¹⁰⁶⁾ Testamenta notariae 29, 77.

gjumruk 86 dukat benet' ček koih ste vi bili potratili za maistora Pavla i za njegovu spenzu".¹⁰⁶⁾

Što je majstor izveo u Carigradu i koliko je tu boravio nije poznato, ali iz jednog kancelarijskog akta doznajem da je početkom siječnja 1479. godine bio već mrtav. Tada se naime njegova žena Tomica nazivlje udovicom. Njeno imanje, koje se kasnije često spominje, zemljište i kuća u Dubrovačkoj Rijeci ne bijahu, po Pavlovoj smrti, dovoljno zaštićeni od susjeda, pa je knez u srpnju 1481. godine oglosio, da nitko ne smije dirati u taj posjed (d. 38, 40, 41, 43, 44, 58).

Neki turski pisac iz konca 16. stoljeća piše da je na dvoru Muhameda II. živio majstor Pavle, koji bijaše Gentilov učitelj. Karabacek smatra da je to Pavle Dubrovčanin,¹⁰⁷⁾ i ta pretpostavka, koju je Rešetar smatrao neosnovanom,¹⁰⁸⁾ nije isključena kad se iz sultanova pisma Dubrovčanima može pretpostaviti da je Pavle doista radio na njegovu dvoru. Turski pisac lako je mogao pogriješiti da je Pavle učitelj Bellinijev, što je isključeno, jer je Pavle umro ranije nego što je mletački slikar stigao u Carigrad, ali sam spomen Pavlova imena u spomenutim dokumentima, naročito u sultanovu pismu dubrovačkoj vladi, navodi nas da smatramo, da je on doista radio na Porti. Nažalost, zasad se o ovom poznatom medaljeru tek toliko može doznati. Možda će arhivski dokumenti osvijetliti i taj njegov rad na sultanovu dvoru, jednako kao i odgovoriti na pitanje nije li osvajač Carigrada i širitelj umjetosti baš zbog Pavkove smrti pozvao uprav 1479. godine Mlečanina Bellinija?

Svakako ovi sitni podaci o našem medaljeru jačaju pretpostavku da je on autor reljefa na Kneževu dvoru i minca jedanaestog tipa (sl. 4), jednako kao i Zannijevo pisanje da je radio još 1474. godine. Pored toga, budući da je vjerojatno Pavko od 1461. godine do poziva u Carigrad stalno živio u Dubrovniku, uvjerljivije je njegove medalje Alfonsa V. i Federika Montefeltranskog datirati prije te godine, jer tada nije bio u Italiji. Tim otpada i Venturijeva pretpostavka da je Federikova medalja kovana 1474. godine.¹⁰⁹⁾

Poput Pavka i ostali su dubrovački zlatari posjedovali kuće i obradivali zemlju, te gojili stoku, trgovali i imali lađe. Njihove oporuke, akti miraza, popisi imovine i ostali dokumenti sačuvani u arhivu navode nji-

¹⁰⁶⁾ Stojanović Lj., Stare srpske povelje i pisma I, s. 268, Beograd 1934.

¹⁰⁷⁾ Denkschriften der K. Akademie der Wissenschaften in Wien, Philosophisch-Historische classe, B. 62, s. 30.

¹⁰⁸⁾ Rešetar, o. c. I, s. 527.

¹⁰⁹⁾ Venturi, o. c. VI, s. 314, 326.

hovo ekonomsko stanje, ali je pored ogromne arhivske građe teško još donijeti približni prikaz njihovog imovnog stanja i njihove zarade. Zaduživali su se, plijenile im se ponekad zbog dugova rukotvorine i imovina, ali su sticali imanja i davali u zajam novac. Donijet ću nekoliko nedostatnih podataka o tome da se barem donekle vidi, da to bijahu okretni

4. Pavko Antojević (*Paulus de Ragusio*) (?): Dubrovačke mince

i poduzetni ljudi kao i većina građana tog, u onim vremenima i prilikama, naprednog grada.

Među kućevlasnicima spominju se u 14. stoljeću Đive Prodanov,²⁰⁰⁾ Radoje,²⁰¹⁾ Bazilij,²⁰²⁾ Mihoje Korizma,²⁰³⁾ Radosta,²⁰⁴⁾ Milko, Juroje,²⁰⁵⁾

²⁰⁰⁾ Div. canc. 16, 15'.

²⁰¹⁾ Div. not. 9, 136.

²⁰²⁾ Praecepta Rectoris II, 62.

²⁰³⁾ Vendita cancelariae II, 30.

²⁰⁴⁾ Div. canc. 13, 60'.

²⁰⁵⁾ Div. canc. 13, 79.

Bogec Bojehnić,²⁰⁶) Dimitrije,²⁰⁷) Radoslav i ostali, a u 15. stoljeću Marin Živković, Posavinac, Ljubiša,²⁰⁸) Stjepan Ivanović,²⁰⁹) Aleksa Kalodurdević,²¹⁰) Paskvalin Pribešin,²¹¹) Radonja Radohnić⁽²¹²⁾) i Radosav Utišenović, koji je pored kupovanja zemljišta, sagradio jednu, a kupio dvije kuće.²¹³) Neke od tih kuća 14. stoljeća, kad je u gradu bilo još drvenih kuća, bijahu djelomično drvene, ali neke su imale lijepa gotička pročelja, osobito u 15. stoljeću kada je gotički stil jako unaprijedio stambeno graditeljstvo. Godine 1405. spominje se kuća Aleksija sa triforama.²¹⁴) Firentinski klesar Jakov Acursii klesao je 1412. godine gotičke prozore za kuću Brajka Bogojevića,²¹⁵) a Antun Hranisalić naručio je u rujnu 1434. godine klesaru Stojislavu Bogosaliću vrata obrubljena oblim štapicem, vijence, prozore „grbavice“ za prvi kat poput onih u plemića Martola Zamanjića, dvije trifore za drugi kat i četiri bifore za treći kat, kanale, krunu zdenca, kameni umivaonik kuhinje i ostale ukrasne dijelove za svoju kuću.²¹⁶) Zidar Pavao Marković počeo je 1436. godine da zida četverokatnicu Nikoli Pribisaliću, koji je kod klesara Radohnića i Brankovića u ožujku 1456. godine naručio ukrašena vrata, prozore i zidne umivaonike.²¹⁷)

To potvrđuje da su mnogi zlatari u prvoj polovici 15. stoljeća bili bogati i mogli da zidaju lijepe kamene kuće kojima arhitektonski ukras i kameni namještaj bijahu relativno skupi. Nekima su stanovi bili lijepo uređeni. Radonja Radohnić ima pernatu posteljinu i zlatom vezene zastore,²¹⁸) Živko Gojaković ima ikone, šest sagova, plahte, zastore zlatnog veza i srebrninu.²¹⁹) U popisu Marina Kerakovića iz 1504. godine nabrojani su: rezbareni ormar, oslikane škrinje, tepisi, bojadisani rupci i stolni ubrusi, srebrne viljuške, srebrni firentinski nožići za ženu i igla za kudjelju o lancu, turski krčazi, bakreni svijećnjaci, pozlaćene ikone, svileni

²⁰⁶) Div. canc. 30, 125.

²⁰⁷) Div. canc. 30, 130.

²⁰⁸) Div. not. 28, 55, 91'

²⁰⁹) Div. not. 22, 96.

²¹⁰) Div. not. 18.

²¹¹) Div. not. 47, 21.

²¹²) Testamenta 16, 47'.

²¹³) Testamenta 14, 182.

²¹⁴) Div. canc. 35, 234'.

²¹⁵) Div. canc. 39, 119.

²¹⁶) Div. not. 19, 74'.

²¹⁷) Fisković, o. c. (40), s. 61.

²¹⁸) Testamenta 16, 47'.

²¹⁹) Testamenta 17, 48.

jastuci, knjige, rukopisi i ostalo.²²⁰) Niko Militković je imao krajem 15. stoljeća ljubičasti haljetak, svilenu dolamicu, pokrivače za krevet, marame i stolne ubruse (rucinichos a mensa).²²¹)

Odjeća im također bijaše bogata; neki su u 15. stoljeću nosili srebrni pas, crni plašt, dolamu, plavkastu haljinu sa postavom lasičjeg krzna ili crnu haljinu sa postavom lisičjeg krzna,²²²) crvenu suknju mletački krojenu i plašt tamno ljubičaste boje.²²³)

Poput kamenara i ostalih obrtnika i zlatari kao da su se držali stare dubrovačke poslovice:

Rđa se od gvožđa ne ozdvaže

Tu ti nije gospodstva, đe ga loza ne daje.

te su se uz svoj zanat bavili i zemljoradnjom, kupovali zemljišta ili ih uzimali u najam, stupajući u kolonatske odnose prema vlasnicima. Kad je država dijelila pojedincima zemlje u Bjelenu sred dubrovačke župe 1366. godine Radoje i Šime Stjepanov bijahu dobili dio,²²⁴) Bazilije je 1339. godine imao vinograd,²²⁵) Cvijeto Franov Cvjetković je imao imanje u Lopudu,²²⁶) Živko Gojaković u Konavlima i u Šumetu,²²⁷) Radosav Utišenić na Pelješcu i u Konavlima,²²⁸) Dmtitar Petković u Baru i u Dubrovačkoj Rijeci,²²⁹) a Stjepan Ivanović u Spiču.²³⁰) Tokom 15. stoljeća uzimlju uz pogodbu za obrađivanje tuđu zemlju Stjepan Gojsalić, Živko Gojaković,²³¹) Nikola Pribisalić, Mihoć Radosalić,²³²) Ljubiša Ivanović,²³³) Ivan Progonović²³⁴) i ostali. Progonović je 1497. godine uzeo seljaka Živkovića iz Postranja u Župi u svoju kuću i na imanje na Pločama, s tim da mu kao polovnik dava polovicu trave sa livada i ploda maslina i voćaka.²³⁵) Neki drže u 14. stoljeću domaće životinje. Goji ih

²²⁰) Div. canc. 97, 117—118.

²²¹) Div. canc. 89, 77.

²²²) Testamenta 27, 105, Testamenta 16, 47'.

²²³) Div. not. 50, 145.

²²⁴) Reformationes 20, 48.

²²⁵) Div. not. 6, 260.

²²⁶) Div. canc. 93, 218'.

²²⁷) Testamenta 17, 43.

²²⁸) Testamenta 14, 182.

²²⁹) Testamenta 24, 145.

²³⁰) Testamenta 15, 10.

²³¹) Div. not. 33, 163.

²³²) Div. canc. 89, 137.

²³³) Div. not. 36, 55'.

²³⁴) Div. canc. 92 b, 81.

²³⁵) Div. canc. 90, 204.

Pripče,²³⁶⁾ Perko je 1335. godine predao nekom seljaku da mu pase koze i vola,²³⁷⁾ a Protko 1391. godine vola i šest krava,²³⁸⁾ Draško je imao 1342. godine konja.²³⁹⁾

Među vlasnicima lađa koje su unajmljivali za prijenos robe spominju se Polo,²⁴⁰⁾ Marin Adamović,²⁴¹⁾ Pavle Račić,²⁴²⁾ Ivan,²⁴³⁾ Živko Gojako-
vić, Ratko Grubačević,²⁴⁴⁾ Pavko Stojčinović,²⁴⁵⁾ Ljubiša Jovanović²⁴⁶⁾
i ostali. Stipan Ivanović je uz lađu imao i veliku mrežu, tratu, koju je
1440. godine unajmio ribarima iz Vrbiće uz polovičnu diobu dobiti.²⁴⁷⁾

Kušaju dakle da zarade novce i izvuku koristi odasvud, pa i trguju,
jer je trgovina bila unosnija od zanata, a trgovački saobraćaj bijaše se
razvio krajem 13. stoljeća. Lastovski zlatar Pribal prodavao je vino sa
svog imanja 1351. godine.²⁴⁸⁾ Tihoč je uvezio žito u grad nekoliko puta
šezdesetih godina 14. stoljeća iz Neretve, Škumbija i južne Italije, te ga
prodavao općini.²⁴⁹⁾ Ljubiša Jovanović se udružuje sa trgovcima iz Na-
pulja i Castra Duranta ulažući 1435. godine u društvo sto dukata za
prijevoz žita i trgovanje po moru.²⁵⁰⁾ Nikola Bogdanović je krajem 15.
stoljeća trgovao lanom i platnom, a Petar Dimitrović je sa svojim trgo-
vačkim drugovima slao nekom Polu Lagustinoviću u Aleksandriju jabuke,
ulje i olovo, dakle bosanske i dubrovačke proizvode, u zamjenu za kanelu
i papar.²⁵¹⁾

Mnogi zlatari su imali kućnu poslugu. Među njima su u 15. stoljeću
Dominik, Aleksa, Cvitić, Kola,²⁵²⁾ Bernad iz Ulcinja²⁵³⁾ i Tihoč.²⁵⁴⁾ U

236) Div. canc. 16, 90'.

237) Div. canc. 12, 64'.

238) Div. canc. 29, 244.

239) Div. canc. 13, 60'.

240) Div. canc. 14, 141'.

241) Div. not. 16, 121'.

242) Div. canc. 15, 85.

243) Vendite cancelariae II, 25.

244) Div. not. 28, 5.

245) Testamenta 18, 179.

246) Div. not. 20, 75.

247) Div. not. 24, 166.

248) Div. canc. 12, 328'.

249) Libri reformationum III, 21, 139, IV, s. 12, 64, Zagreb 1896.

250) Div. not. 20, 122.

251) Testamenta 27, 105, Testamenta 29, 50.

252) Div. not. 28, 100, 157, 183.

253) Div. canc. 27, 115.

254) Div. canc. 21, 155.

Drijevima i Brštaniku na Neretvi trgovalo se krajem 14. stoljeća robljem.²⁵⁵) Zarobljene bogomile prodavali su u katoličke zemlje te je i zlatar Brajan Mikulić kupio tu služavku, bogomilku Dragoslavu i preprodao je 1392. godine za deset dukata batiauru Marku Šimunovu uz običajnu formulu pri prodaji roblja; da s njom radi što hoće kao sa svojom privatnom stvari.²⁵⁶)

U svojim oporukama neki zlatari ostavljaju srebrne i zlatne predmete, zdjele, stolni pribor, pojase i ostalo. Vrlo često određuju darovnice. Neki su poklanjali crkvama i umjetnine. Pavko Stojčinović ostavio je dvadeset dukata za kalež bratimske crkve sv. Marka i crkve sv. Jakova u Višnjici.²⁵⁷) U svojoj oporuci pisanoj hrvatski 1485. godine Franjo Stonjanin ostavio je novac za kalež i ikonu sa pet likova u franjevačkoj crkvi u Orebićima.²⁵⁸)

Sve to očituje da su mnogi zlatari u ovo vrijeme cvata umjetničkog obrta kod nas bili imućni, što se uostalom može pretpostaviti za ljude koji su izrađivali i prodavali predmete u skupoj kovini. Bili su stoga i ugledni u toj trgovačkoj sredini gdje se je mnogo cijenio novac. Uživali su povjerenje vlasti i Malo vijeće ih je često imenovalo tokom 14. stoljeća skrbnicima siročadi i nezbrinute djece,²⁵⁹) a koristilo ih je i u državnim poslovima. U lipnju 1363. godine vlada je preko Šimuna Stjepanovog i njegovih drugova konzula slala upute svojim podanicima, trgovcima u Bosni i naredila im da se njima u svemu pokoravaju.²⁶⁰) Dubrovačka kolonija na ušću Neretve imala je na čelu tri suca koji su sazivali tu zborove i priopćavali vladine odluke. Jedan od njih bio je u lipnju 1397. godine zlatar Lazar.²⁶¹) Godine 1363. bio je upućen u Zadar Marin Stjepanov da tamo neko vrijeme izviđa dolazak ugarsko-hrvatskog kralja Ludovika Velikog, vrhovnog dubrovačkog gospodara, te da o tome navrijeme obavijesti vladu.²⁶²) Već spominjani Nikola Pribisalić zvan Fornar bio je poslan da odnese hiljadu dukata i poruke ugarskom kralju Matiji Korvinu

---

²⁵⁵) Dinić M., Trg Drijeva i okolina u srednjem veku, Godišnjica Nikole Ču-pića, 1938.

²⁵⁶) Liber dotium II, 57.

²⁵⁷) Testamenta 18, 60.

²⁵⁸) Jireček K., o. c. (182) s. 528.

²⁵⁹) Libri reformationum II, 38, 51, 69, 103, 272.

²⁶⁰) Smičiklas, o. c. XIII, 287, 290, Tadić J., Pisma i uputstva Dubrovačke republike, s. 112, Beograd 1935.

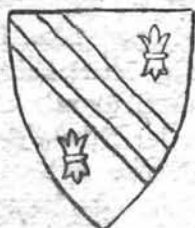
²⁶¹) Reformationes 30, 67.

²⁶²) Smičiklas, o. c. XIII, 307.

u lipnju 1462. godine. Izvršivši dobro taj zadatak, on je ponovno krajem 1466. godine bio poslan u Budim.²⁶³⁾

Zlatari su redom bili pučani kao i ostali obrtnici. Spominje se među njima tek Niko Saraka (de Siracha) 1336. godine,²⁶⁴⁾ a na grobu Mile Pečerađića, koji se sačuvao tek u nacrtu grobova prekrivenih prošlog stoljeća u dominikanskoj crkvi,²⁶⁵⁾ bio je urezan grb pod natpisom:

S. DE MILE AVRESO
FILIO DE PECCARDE
CVM OMNIBVS SVIS
A. D. MCCCCLXIII.

Ali on nije bio plemenita roda, već ima, kao i još neki dubrovački pučani, grb sa ljiljanima. Inače se svojim slavenskim prezimenom spominje kao Pečerađić u dokumentima krajem 1378. godine.²⁶⁶⁾ Vlada je 1440. godine dozvolila Ljubiši Ivanoviću da na svoju nagrobnu ploču ureže svoj grb.^{266a)} Možda je grob s grbom i natpisom:

MICHAEL MARTEINIUS
HOC SEPUL. PARAVIT
SIBI SUISQUE HEREDIB.
ANNO DOM. 1614

²⁶³⁾ Gelcich J.—Thallóczy L., *Raguza és magyarország őszeköttetéseinek oklevéltára*, s. 757, 780, Budapest 1887.

²⁶⁴⁾ Div. canc. 12, 254.

²⁶⁵⁾ Rukopis Sepolcri u dominikanskoj knjižnici u Dubrovniku.

²⁶⁶⁾ Vendite cancelariae III/47.

^{266a)} Cons. Minus 8, 189.

sačuvan u prijepisu,²⁶⁷⁾ sa pločnika dominikanske crkve bio također nekog zlatara, jer u grbu ima zlatarske znakove, čekić i nakovnjić. Zanni u svojoj enciklopediji piše, da je Blaž Bona (Bunić ?) bio „conista bravissimo“, ali o njemu nisam našao podataka. Ambroz Ranjina spominje 1540. godine dominikance Donata i Jerolima kao veoma darovite zlatare. Serafin Crijević misli da su oni članovi vlasteoske obitelji Zlatarića.²⁶⁸⁾ Međutim ta je obitelj primljena među plemstvo tek iza velike trešnje u 17. stoljeću. Prema Crijeviću Donat je živio 1524. godine. Zastalno su oba zlatara bili poznati kad ih hvale njihov suvremenik Ranjina. Vuletić-Vukasović spominje zlatara plemića Stjepana N. Đurđevića, ali upoređujući izvornik odakle je on to crpio, ustanovio sam da je pogriješio.²⁶⁹⁾

O zlatarskom alatu ima malo podataka. U oporuci Utješena iz 1368. godine spominju se čekić, tezulje, četiri kalupa, nožice „indugioie forma de chapoce, pencar, bulari, chacadori, dinacle, crasta“, komoštre i ostalo. Čini se da je bilo i srebrnog alata, jer Nikola Rafov ostavlja oporučno „sva ona željeza i kalupe (forme), koji nisu srebrni“. Marin Keraković imao je početkom 16. stoljeća tri različita olovna kalupa, par kalupa zvanih ploče, šest malih nakovanja, pet čekića, nožice i tezulje.²⁷⁰⁾ Na već spomenutim grobovima u predvorju dominikanskog samostana iz 1525. godine i u dominikanskoj sakristiji iz 1660. godine vide se mali dvostruki čekić i nakovnjić sa šiljkom na dnu, koji se uvlačio u rupu drvenog panja. Takav nakovnjić sačuvao se u zbirci zlatarskog alata zlatara Linardovića u Dubrovniku. Majstori bi sjedili na niskom stočiću i držali među nogama panj česvine ili dudu sa nataknutim nakovnjićem na kojemu bi radili. Oblik toga alata nije se, dakle, mijenjao kroz stoljeća, ali postojao je i nakovnjić drugog oblika sa dvije nožice. Sačuvan je i nacrt nadgrobne ploče Ratka Pribilovića,²⁷¹⁾ koji se spominje na izmaku 14. i početkom 15. stoljeća.²⁷²⁾

²⁶⁷⁾ Sepolcri, s. 55.

²⁶⁸⁾ Quolibet declamatorium cum suis figuris et attestacionibus... venerabilis patris fratris Clementis Aranei de Ragusio... MDXLI, s. 97. Primjerak te rijetke knjige ima dominikanska knjižnica u Splitu. Cerva P. Seraphinus Maria, Biblioteca Ragusina Tomus III (A—E), Ragusii MDCCXL str. 316, Iconotheca illustrium Fratrum Congregationis Ragusinae S. O. Praedicatorum, Ragusii 1728, s. 104, 107. Oba rukopisa u dominikanskoj knjižnici u Dubrovniku.

²⁶⁹⁾ Vuletić-Vukasović V., Imena i prezimena zlatara u Dubrovniku 15. vijeka, Rešetarov zbornik, Dubrovnik 1931. Neka imena su pogrešno prepisana.

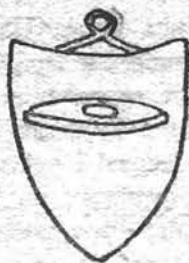
²⁷⁰⁾ Testamenta 5, 168, Testamenta 29, 85', Div. canc. 97, 117.

²⁷¹⁾ Sepolcri.

²⁷²⁾ Div. canc. 32, 136', Div. canc. 34, 127'.

S. DE RATCHO PRIBILO
VICH ORESE CVM
OMNIBVS SVIS

Sred štita je neki alat, koji je valjda u vezi sa njegovim zanatom, jer on nije imao obiteljskog grba. To bijaše običaj zanatlija da u štitu grba označe alat, kao znak svog zanimanja. Kožar Radić Pribilović na svom grobu u toj crkvi ima također u štitu alat, a nekoliko tih zanatlijskih grbova vidi se i na palačama u Korčuli.

Rad dubrovačkih zlatara je raznolik. Dobijali su narudžbe od države, crkve i privatnika, te su prema njihovim potrebama kovali različite predmete. Za državu su kovali novac i stolni pribor, koji se upotrebljavao u Kneževu dvoru ili se uz harač slao sultanu i uz danak ugarskom kralju, a u različitim prigodama i drugim vladarima i ličnostima, koji su zadužili Republiku nekom uslugom, ili su imali da brane neki njen pothvat i zastupaju njenu korist. Za crkvu su izrađivali moćnike i liturgijski pribor, a za privatnike nakit, oružje, stolni pribor, posude za umivanje, ukrase odjeće izvedene zlatnom i srebrnom žicom, zavjetne pločice i ostalo.

Kujući svoj vlastiti novac već od 14. stoljeća Republika je morala zaposliti pri tome i domaće zlatare, kojih je bilo baš u to vrijeme u gradu mnogo. Pretpostavlja se stoga da su oni bili i kalupari, koji su rezali kalupe novca u državnoj kovnici.²⁷³⁾ Kovali su novac i čistili srebro,²⁷⁴⁾ zbog čega ih je Malo vijeće tokom 14 i 15. stoljeća često oslobađalo noćne službe.

Zna se i za nekoliko imena onih koji su rezali kalupe novca. Godine 1349. rezao je Bene Ćibranović dinare sedmog tipa.²⁷⁵⁾ Te godine radio je u kovnici istaknuti zlatar Radoje, zbog čega ga vlada u veljači oslobađa

²⁷³⁾ Rešetar, o. c., s. 207.

²⁷⁴⁾ Rešetar, o. c., 208.

²⁷⁵⁾ Ibid., s. 204.

rada u općinskoj peći,²⁷⁶⁾ što jača Rešetarovu pretpostavku, da je on onaj „protomagister“, koji je rezao kalupe dubrovačkih dinara sedmog tipa.²⁷⁷⁾ Njemu je uostalom bilo dozvoljeno 1365. godine da izvede kalupe za bosanske dinare.²⁷⁸⁾

Milče je rezao kalupe minca grada Ulcinja, a pretpostavlja se, i kalupe dubrovačkih dinara četrnaestog tipa.²⁷⁹⁾

Krajem 1405. godine bio je zaposlen u kovnici i Vlatko Kranisalić. Kad je svojevrijedno napustio posao, knez mu je u studenom naredio, da se vrati, uz prijetnju kazne od dvadeset i pet perpera, ako ne izvrši tu naredbu,²⁸⁰⁾ po čemu se može pretpostaviti da je njegov posao bio potrebit.

Kovanje novih minca ili folara povjereno je 29. svibnja 1449. godine Nikoli Pribisaliću i prepušteno mu je da za to sam izabere suradnike. Rešetar smatra da to ne znači da je Nikola rezao i kalupe za te mince. Međutim dva dana nakon te odluke, zadnjeg svibnja, sklopili su predstavnici vlade Marin Bunić i Andro Bobaljević sa Pribisalićem ugovor, u kojemu se on obavezao da će skovati hiljadu folara, točno prema uzorku koji im je pokazao. Za svaku libru srebra (d. 23) skovanih folara obećano mu je sedam i po groša. On je postepeno skovao više od ugovorene hiljade i rad mu je isplaćivan sve do kraja ožujka 1450. godine u nekoliko obroka. Prema tome što je on ponudio uzorak ovih minca, jasno je da je on doista i autor kalupa. Njegova minca ima na prednjoj strani ovjenčanu žensku glavu, a na stražnjoj grad sa tri kule i vratima (sl. 5).

5. Niko Pribisalić: Dubrovačke mince

Godine 1515. dubrovački zlatari su izradili kalupe kotorskih minca.²⁸¹⁾ Vlastela, bogatiji građani, pa i seljaci Republike, jednako kao i velikaši i seljaci okolnih zemalja nosili su nošnju iskićenu srebrnim i zlatnim

²⁷⁶⁾ Reformationes 15, 106.

²⁷⁷⁾ Rešetar, o. c., s. 186, 204.

²⁷⁸⁾ Rešetar, o. c., s. 186.

²⁷⁹⁾ Rešetar, o. c., s. 186, 204.

²⁸⁰⁾ Div. canc. 35, 242'.

²⁸¹⁾ Rešetar, o. c., s. 186.

nakitom: naušnicama, kopčama, prstenjem, kolajnama i ostalim. U renesansno vrijeme razvijala se osobita raskoš u odijevanju, stoga je vlada u svibnju 1532. godine zabranila građanima da nose zlatne kolajne, košulje i rupce vezene zlatom i opetovala nekoliko puta naredbu protiv raskoši, koju su često primjećivali i stranci što prolazahu kroz grad. Milanac Casola pisao je krajem 15. stoljeća o Dubrovkinjama, koje su iskićene zlatom, biserjem i srebrom,²⁸²⁾ a Filip du Fresne-Canaye spominje, sto godina nakon toga, da su imale i zlatnu dugmad.²⁸³⁾ To uostalom potvrđuju popisi pokretnina i oporuke, u kojima se spominju nakiti i dragocjenosti.

Iz molbe zlatara vladi 1496. godine vidi se, da su kovali u srebru kopče za žene, prstenje, male i velike pojase,²⁸⁴⁾ ali o izvedbi nakita nema mnogo arhivskih podataka, jer zlatar većinu nakita nije izvodio prema narudžbama utvrđenim ugovorom u notarijatu ili u kancelariji, već prema općoj potrebi i redovitoj potražnji, te ga prodavao u svom dućanu. Stoga je tek nekoliko narudžaba utvrđeno pismeno.

U listopadu 1351. godine obavezao se je Đive Prodanov zastupniku Vlatka Gogelja, Martinu de Slance, da će skovati i pozlatiti srebrni pojas.²⁸⁵⁾ Utješen Klapčić obećao je u siječnju 1397. godine da će skovati zlataru Vitku, koji je vjerojatno bio zaposlen drugim poslom, šesnaest pari naušnica slavenskog tipa (*cercellorum sclavorum*) (d. 4). Te su se zastalno razlikovale od građanskih i pripadale narodnoj nošnji, a bile su okrugle (*cercelli sclavonici rotundi*),²⁸⁶⁾ poput naših ranosredovječnih. Tip starih hrvatskih naušnica, nađen u grobovima od 9. do 11. stoljeća u Dalmaciji, nastavlja se, dakle, i kasnije, a traje još uz neke preinake i danas. Sred koluta naušnica seljakinja dubrovačkog Primorja visi još jagodica, kao na onima iz ranog srednjeg vijeka. Već spomenuh Paska Radiševa, koji je kovao pričelke i naušnice početkom 14. stoljeća.

U srpnju 1397. godine obavezao se Pirko Radojev da će skovati Maruši, ženi Zore Boškina, dvadeset i četiri para srebrnih dugmeta (d. 5). Početkom 1434. godine izrađivali su Andruško Stjepković i Stjepan Marinović za Radoslava Cvjetkovića zvanog Turčin, čitavu opremu za nevjestu: srebrne kolajne, dugmad, nožice, napršnjak i ostalo (d. 13).

²⁸²⁾ Tadić J., *Promet putnika u starom Dubrovniku*, s. 197, Dubrovnik 1939.

²⁸³⁾ *Ibid.*, s. 256.

²⁸⁴⁾ Vojnović, o. c. II, s. 32.

²⁸⁵⁾ Vojnović, o. c. II, s. 32, i tačnije *Cons. minus 25, 249—249'*.

²⁸⁶⁾ Jireček K., (162) s. 89.

Radonja Radohnić spominje 1457. godine srebrnu iglu i dugmad, koje je pozlatio.²⁸⁷⁾

Vrlo su često spomenuti srebrni pojasi, koji se nošahu u 13.—15. st. ne samo u gradovima, već i u selima Dalmacije. U 13. st. spominju se posebni „slavenski srebrni pojasi,²⁸⁸⁾ a u 15. st. i „bosanski pojasi okićeni srebrom“^{288a)} koji su se zastalno izrađivali kod nas, ali su se srebrni pojasi međutim i uvozili. Pod stečkom kraj crkve sv. Spasa na Vrelu Cetine nađen je emajlirani i srebrni reljefni pojas, vjerojatno francuski rad 14. stoljeća.²⁸⁹⁾ Marulićevoj Juditi „sjati se na bedrih prehitro kovan pas.“ Kotorski zlatar Andrija Isat skovao je 1441. godine emajlirani pojas Vočeti Brajanoviću iz Drobnjaka (Crna Gora)^{289a)} i srebrni pojas Vukoslavu Vukšinu iz Dračevice u nekadašnjoj Trebinjskoj oblasti.^{289b)} Prirodno je, dakle, da su se nosili i u bogatom Dubrovniku. U 14. stoljeću imaju ih Priboje Predojević, Marin Barabin i srpski plemić Altoman Vojnović.²⁹⁰⁾ Todor P. Prodanelo naručio je srebrni pojas kotorskom zlataru Živku Radosaliću,²⁹¹⁾ a Cvijeto Frana Cvjetković okitio je srebrom baršunasti pojas Antunu M. Gučetiću za pet zlatnih dukata.²⁹²⁾ U popisu zlatara Marina Kerakovića iz 1504. godine spominje se ženski svileni i srebrni pojas, koji on nije dospio dovršiti.²⁹³⁾

U pojasu se nosilo i oružje okićeno srebrom, ponajviše filigranom, koji su izvodili zlatari. Frano Mlečanin, majstor oružja i bodeža, nastanjen u Dubrovniku, ukrasio je 1439. godine srebrom korice mača Luki Buniću.²⁹⁴⁾ Tako iskićeno oružje izvozilo se iz Dubrovnika u obližnje balkanske zemlje i u Tursku. Maroje Ratković ukrasio je nekom Ibrahimu zastupniku sultanovu 1494. godine veliki mač zvan mačer (d. 48). Mačevi, noževi, samokresi i puške kitile su se i izvezile iz Dubrovnika sve do nedavno. U Linardovićevoj zbirci sačuvan je kalup za dno korica noža, vjerojatno iz prošlog stoljeća.

Zlatari su čak ponekad izrađivali i municiju. U svibnju 1479. godine

²⁸⁷⁾ ... anchora per botoni che ho indorato. Testamenta 16, 47.

²⁸⁸⁾ Čremošnik G., (46), 155.

^{288a)} Div. canc. 92a, 126. Div. canc. 88, 183.

²⁸⁹⁾ Stjepan Gunjača će ga skoro objelodaniti sa rezultatima iskopina uz sv. Spasa. Uporedi Enlart C., Manuel d'archeologie française, sl. 292/2, Paris 1916.

^{289a)} Stjepčević, o. c. 17.

^{289b)} Notar. akti Kotora sv. VI, s. 983. Državni arhiv u Zadru.

²⁹⁰⁾ Jireček, o. c. (162), s. 9, 11, 14.

²⁹¹⁾ Div. not. 13, 28.

²⁹²⁾ Div. canc. 91, 30.

²⁹³⁾ Div. canc. 97, 117.

²⁹⁴⁾ Div. not. 23, 121.

naručila je vlada Maroju Živkoviću mjedene kalupe za kugle (d. 38a) malih topova.

Zlatnim vezom bavili su se vezilci tzv. slikari iglom, acupictores. Oni su vezli ukrase na odjeći i tkaninama, izvodeći i likove na crkvenom ruhu.

Godine 1444. izvezao je Marin Živković ukrase na pokrivaču nekom Cvjetku Turčinovu (d. 19). Godine 1495. obavezao se je Cvijeto Frana Cvjetković da će iskititi srebrom baršun Antuna Gučetića (d. 51). Krajem 15. stoljeća bio je poznat vezač Nikola Radonjić, dubrovački klerik. U lipnju 1492. godine se obavezao, da će izvesti kukuljicu s likom Gospe sa sinom i zlatne kite na plaštu za stolnu crkvu (d. 46). Plašt se je svidio Dubrovčanima zastalno, pak su mu dvije godine zatim, u svibnju 1494. godine nastojnici samostana sv. Andrije naručili ukrašene dijelove za planitu, dva pojasa različitih boja sa svetačkim likovima, koji se u obliku križa prišiju na planitu (d. 49). Planita sa takovim križevima ima još u riznicama hvarske, splitske, korčulanske i zadarske stolne crkve, vezene su kasnogotičkim stilom i potječu većinom iz kraja 15. i početka 16. stoljeća. Bogatstvo reljefnog veza i sklad boja očituje ukus vezača, kojima su imena dosad nepoznata. Godine 1491. spominje se Vito acupictor.^{295a)}

Crkveno ruho toga vremena propalo je u Dubrovniku, ponajviše u velikom potresu 17. stoljeća, pa ni djela Radonjića ni Antuna Hamzića, koji se spominje u 16. stoljeću, nisu sačuvana. Antun je bio brat slikara Mihajla Hamzića, a sin Ivana Teutonca. Potječe dakle, iz obitelji u kojoj se njegovao umjetnički obrt. On je 1504. godine vezao za dubrovačku stolnu crkvu plašt sa svetačkim likovima na kukuljici i na rubovima (d. 55), 1512. godine plašt sa deset likova za crkvu sv. Vlaha (d. 57), a tri godine zatim vrpce za križeve na planiti sa jedanaest svetačkih likova i to prema nacrtu na papiru.²⁹⁵⁾

Oba vezača su značajna, tim više što o umjetničkom vezu u našoj povijesti umjetnosti još nema podataka. Tek hvarski pjesnik Hanibal Lucić hvali u pjesmi vez Trogirke Milice, kćerke humaniste Koriolana Čipika, opisujući prizore i likove u krajoliku, koje je ona vezla u 16. stoljeću.²⁹⁶⁾ Žene su kasnije sve više preuzimale vez i čipke, razvijajući ih u Dubrovniku toliko da se je tokom 17. stoljeća izvezio u Francusku i tu bio poznat „point de Raguse“ — „dubrovački punat“.

Dok su dubrovački zlatari nastavili izvedbu folklornog nakita sve do naših dana, dotle su oni posve prestali kovati srebrno i pozlačeno posuđe

²⁹⁵⁾ Kovač K., Nikolaus Ragusinus und seine Zeit, Jahrbuch des Kunsthistorischen Institutes der Zentral-Kommission für Denkmalpflege XI, Beiblatt, Wien 1917.

^{295a)} Div. Not. 70, 161.

²⁹⁶⁾ Stari pisci hrvatski V., 284—291, Zagreb 1874.

koje se sve više zamjenjivalo bakrom, staklom i porculanom, te konačno nestalo pred tvorničkim proizvodima 19. stoljeća. Već u 17. i 18. stoljeću Dubrovnik je dobavljao mnogo srebrnine, osobito crkvenih predmeta iz Mletaka, koji su svojim proizvodima oslabili domaću proizvodnju umjetničkog obrta u čitavoj Dalmaciji, pa i u Dubrovniku, koji nije mogao više koristiti nekadašnje rudnike u Bosni i Hercegovini, zapuštene u velikim ratovima tih dvaju stoljeća. Ali ranije, osobito u 15. stoljeću, dubrovački zlatari su kovali mnogo srebrnog posuđa, koje se tu upotrebljavalo osobito u plemićkim kućama. Krčazi i šalice za piće, posude za umivanje, tanjuri i plitice za jelo, poslužavnici, žlice, viljuške i noževi često se nabrajaju u popisima pokretnina. Vlada je srebrno posuđe najčešće poklanjala stranim vladarima i političkim ličnostima prigodom vjenčanja ili kad ih je htjela da predobije ili podmiti da se zauzmu za njene pothvate. Slala ga je tokom 15. stoljeća uz godišnji danak ugarskom kralju:²⁹⁷⁾ godine 1463. poslano mu je srebrnine i ostalih predmeta u vrijednosti od tri stotine dukata, slijedeće godine poklonila je same srebrnine četiri stotine dukata, 1469. godine u vrijednosti od dvije stotine dukata, a 1506. godine ta se vrijednost smanjila na stotinu dukata.²⁹⁸⁾ Nadbiskupu ostrogonskom poklonili su 1470. godine srebrnine u vrijednosti od šezdeset dukata.²⁹⁹⁾ Jednako tako slali su srebrno posuđe uz godišnji danak sultanu. Kada su mu upućeni 1458. godine poslanici, da isposluju povlastice za dubrovačko trgovanje u Turskoj, odnijeli su sa sobom četrdeset srebrnih zdjelica, s točnom oznakom kojim ličnostima treba da ih poklone. Godine 1582. predano je uz redoviti danak dvadeset i sedam zdjelica.³⁰⁰⁾ Sva ta količina srebrnine, koja se redovito iz godine u godinu slala iz Dubrovnika, očituje čestu i veliku izradbu srebrnog posuđa.

Da su taj pribor kovali mjesni zlatari, vidi se iz njihove molbe Malom vijeću 1496. godine, u kojoj nabrajaju te predmete, koji se redovito pečataju državnim žigom,³⁰¹⁾ kao i iz nekoliko ovdje navedenih primjera.

Godine 1393. obavezao se Vitko Hranisalić, da će svog šegrtu Živka Radosalića učiti kovanju srebrnih čaša,³⁰²⁾ a Pavko Stojčinović skovao je sredinom 15. stoljeća krčag, pa budući da ga ne bijaše još pozlatio, preporučio je u svojoj oporuci Radunu da to izvede.³⁰³⁾ U lipnju 1433. godine

²⁹⁷⁾ Gelcich-Thallóczy, o. c., s. 731.

²⁹⁸⁾ Ibid. s. 759, 763, 794, 829.

²⁹⁹⁾ Ibid. s. 798.

³⁰⁰⁾ Vojnović L., Dubrovnik i osmansko carstvo, s. 255, 259, Beograd 1898.

³⁰¹⁾ Vojnović, o. c., s. 32.

³⁰²⁾ Div. canc. 31, 50.

³⁰³⁾ Testamenta 18, 160.

zaključila je vlada da nekoliko zlatara, izabраниh među onima koji rade u kovnici, izrade darove za ugarskog kralja Sigizmunda, a zatim im je odredila rok do 18. srpnja.³⁰⁴⁾

U prosincu 1436. godine predstavnici vlade su naručili kod zlatara darove za Alfonsa I. kralja Aragonije, Sicilije i Sardinije, koji je mnogo pomogao Dubrovčanima u njihovoj pomorskoj trgovini. Petar Panfinov iz Sermonette, koji se bio nastanio u Dubrovniku, obavezao se da će skovati dvije pozlaćene zdjele za slatkiše, dva srebrna krčaga i dva velika tanjura od bijelog srebra. Na krčazima i zdjelama za slatkiše imao je u emajlu izvesti lik sv. Vlaha. Živko Gojaković je prihvatio izvedbu dvaju tanjura i dviju lijepih čaša u sterlinskom srebru sa nožicama i ručkama, ukrašenih emajlima i pozlaćenih izvana i iznutra. Nadstojnici vlade izričito su spomenuli u ugovoru, da ih ne će primiti ne izvede li ih lijepo, već da će ih naručiti kod drugoga zlatara na Živkov način. Jakovu Rusmanoviću naručena su uz iste uvjete dva pozlaćena krčaga, koje je imao da izvede poput krčaga Martola Zamanjića, ali je ugovor s njim bio kasnije poništen (d. 16).

Kada je Republika u veljači 1442. godine nakon mnogih bezuspješnih pregovora sklopila konačno ugovor sa Turskom, dobila slobodu trgovanja po Osmanlijskom carstvu i obavezala se na godišnji danak, Jakov je dobio ponovno narudžbu u studenom skupa sa Živkom Gojakovićem, da izradi darove sultanu Muratu II. Malo vijeće je zaključilo 22. studenoga da se u kovnici pripremi srebro određeno za te darove i ovlastilo je izabrane nadstojnike da pronađu zlatare, koji će ih izraditi,³⁰⁵⁾ a četiri dana zatim nadstojnici su naručili Jakovu i Živku nekoliko ukrašenih krčaga, posuda za umivanje, zdjelica i tanjura. Broj i oblik posuda nije točno određen, već je to prepušteno usmenom dogovoru, ali su cijene odmah ugovorene; za svaku unču krčaga i posuda za umivanje zlatari su imali da prime šest groša, a za svaku libru tanjura i zdjelica dvadeset i osam groša (d. 17).

Živko je u listopadu 1453. godine primio i treću narudžbu (d. 24), ovaj put skupa sa Stjepanom (Martinovićem?), i to za izradbu srebrnih predmeta, koje je Republika imala da pokloni ugarskom kralju Matiji Korvinu. Srebrnina je imala biti gotova do kraja studenoga. Kad se je Korvin imao da ženi sa Beatricom Aragonskom, veliko vijeće je odlučilo 16. srpnja 1476. godine da mu pošalje darove, te su osam dana zatim izabrani nadstojnici, tri plemića, sklopili ugovor sa šestoricom zlatara za izradbu srebrnih poklona (d. 37). Antun Branković i Radun Nahodović obavezali su se, da će svaki napraviti lijepi pozlaćeni krčag i posudu za

³⁰⁴⁾ Cons. Minus 6, 52, 55'.

³⁰⁵⁾ Cons. Minus 9, 135'.

umivanje uz cijenu od deset dukata po libri. Novak Korenić i Radivoj Militković imali su da skuju osam srebrnih tanjura u dubrovačkoj smjesi, težine pet libra, uz cijenu od osam dukata za svaku libru. Marin Živković i Ivan Progonović obavezali su se, da će izvesti četiri čaše sa nožicom i poklopcem, ukrašene i pozlaćene, prema nacrtu koji su predali predstavnicima vlade, kao jamstvo točne izvedbe, a uz cijenu od jedanaest i po dukata po libri. Svih šest zlatara izvršilo je u listopadu narudžbu, pa su Paladin Gundulić i Nikola Palmotić u ime Republike predali kralju te darove, na čemu se je on 15. siječnja 1477. godine zahvalio iz Budima.³⁰⁶⁾

Kad je ugarski kralj Vladislav II. odlučio da se ženi sa Anom, obavijestio je o tome i Dubrovčane i 18. lipnja 1502. godine Vijeće umoljenih ovlastilo je kneza i vladu da mogu pripremiti za njegovo vjenčanje srebrninu, onakovu kakovu bijahu poslali i Matiji Korvinu. Vijećnici su osobito pazili da Republika bude pri tom vjenčanju dolično zastupana i tri dana zatim odlučili su da se pošalju četiri srebrna tanjura mjesto četiri čaše sa poklopcem i nožicom, kakove su bili poslali i Korvinu, jer se te više nisu upotrebljavale.³⁰⁷⁾ Promjenivši tako raniju odluku, Vijeće je izabralo plemiće, koji su 25. lipnja naručili Marinu Kerakoviću tucet tanjura jednostavnog, ali lijepog oblika od dubrovačkog srebra, teška četiri libre i devet unča. Zlatar je tražio da mu se za svaku libru isplati bez pozlate osam dukata i četiri groša i u listopadu je bio isplaćen (d. 53). Nakon vijećanja o svim potrebama za put, vlada je dala upute Vitu Gučetiću i Marinu Ranjini, koji su bili određeni za poslanike kraljevu vjenčanju,³⁰⁸⁾ preporučivši im da na putu do Senja i odatle do Budimpešte paze na danak i stvari koje nose, budući da su neki brodovi pod mletačkom zastavom vrebali na njih po moru, znajući za blago koje oni nose. Poslanici su nosili pored danku u novcu i spomenutog tuceta Kerakovićevih tanjura dva krčaga i posude za umivanje za Vladislava, zatim dvije zdjele za slatkiše kardinalu i ostrogoškom nadbiskupu Tomi Bakaču Erdödy, kasnijem zagrebačkom biskupu i njihovom prijatelju, te dvije zdjele kraljevskom tajniku i varadinskom biskupu. Tim su darovima poslanici pored ostalog imali da isposluju carinske povlastice za dubrovačke trgovce u Ugarskoj.

Prigodom vjenčanja španjolskog kralja Federika II. s nećakinjom francuskog kralja Luja XII. Veliko vijeće je odlučilo 16. lipnja 1506. godine da pošalje darove u vrijednosti od pet stotina dukata,³⁰⁹⁾ te je vlada

³⁰⁶⁾ Geleich-Thallóczy, o. c., s. 635.

³⁰⁷⁾ Ibid., s. 824, 825.

³⁰⁸⁾ Ibid., s. 663.

³⁰⁹⁾ Tadić J., Španija i Dubrovnik u 16. vijeku, s. 20, Beograd 1932.

u srpnju naručila dubrovačkom zlataru Petru Fortisu, koji je bio nastanjen u Mlecima, a boravio je tada u Dubrovniku, četiri pozlaćena reljefna krčaga i posude za umivanje, koje je on imao da izradi u Mlecima (d. 56) od dubrovačkog srebra, i to prema nacrtu, koji je pokazao članovima Malog vijeća. Ti su se darovi Dubrovčanima očito isplatili, tom prigodom dobili su potvrdu svojih ranijih trgovačkih prava u zapadnom dijelu Sredozemnog mora.

Ovo dodjeljivanje izradbe posuđa, osobito onog koje se svake godine slalo sultanu, pojedincima, zlatari su osjećali nepravednim i predali su u studenom 1573. godine molbu vladi, da taj rad povjeri njihovoj bratovštini, da bi se tako narudžba mogla razdijeliti među svima. Ta molba, koja svjedoči djelatnost ove obrtne bratovštine i njenu brigu za jednaku korist svih članova, odobrena je posebnom odredbom Malog vijeća, zavedenom u pravilnik bratovštine.³¹⁰⁾ Već slijedeće godine Ivan Vitov i ostali zlatari podijelili su međusobno dobit od zdjela izrađenih za Portu.³¹¹⁾

Tim su rukotvorine, osobito ukrašeno posuđe, dubrovačkih zlatara prodirale u evropske prijestolnice, na raskošni i pun umjetnina dvor Matije Korvina i španjolskih vladara, u carigradsku Portu, na dvorove renesansnih kardinala i biskupa. To širenje njihovih proizvoda moglo je da stvori preduvjete jačanju zlatarstva u Dubrovniku tokom 16. stoljeća, ali baš u to doba nestali su osnovni preduvjeti daljeg razvoja: propast srebrnih rudnika u okupiranoj Bosni i Srbiji.

Privatnici su naručivali također srebrno posuđe i stolni pribor, osobito tokom 15. i 16. stoljeća, kada se taj u obogaćenom gradu mnogo upotrebljavao. Unutrašnjosti dubrovačkih kuća, kasnogotičkih i renesansnih palača bile su tada lijepo, a često i raskošno uređene. U kamenim zidnim umivaonicama i sred obilnih stolova jedaćih dvorana, osobito raskošnih ljetnikovaca, blistao je srebrni pribor.

Kada se je dubrovački nadbiskup Timotej Maffei spremao 1470. godine da ode na kraljevski ugarski dvor, odlučio je da ponese Korvinu uobičajeni dar, srebrni krčag i posudu za umivanje. Naručio ih je kod Ivana Progonovića, ali se međutim razbolio i u travnju sastavio svoju oporuku.³¹²⁾ Krčag i posudu za umivanje, koji još bijahu u Progonovićevoj radioni, ostavio je svom nećaku Kristoforu. Nasljednik je odmah tražio da se oporučiteljeva želja zavede u notarsku knjigu, i državni notar Bartul de Sfondratis učinio je to istog dana,³¹³⁾ a Progonović je sedmicu

³¹⁰⁾ Vojnović, o. c., s. 44.

³¹¹⁾ Ibid., s. 45.

³¹²⁾ Farlati, *Illirycum sacrum* VI., s. 183.

³¹³⁾ Div. not. 54, 99.

dana nakon toga izjavio, da je biskupu doista skovao ne samo krčag i posudu već i srebrni kalež.³¹⁴⁾

Ti predmeti do danas nisu prepoznati. Neosnovana mjesna predaja vidjela je Progonovićev rad u kasnorenesansnom vrču i u tanjuru riznice stolne crkve na kojem je izvedeno reljefno bilje i životinje, ali je Gelcich dokazao da je to rad nünberških zlatara Jamnitzera. Ali i poslije toga Dudan,³¹⁵⁾ Tamaro,³¹⁶⁾ Đivanović i Liepopili³¹⁷⁾ pogrešno pripisuju taj rad Progonoviću. Kojaković pače tvrdi bez ikakve osnove da u riznici stolne crkve ima nekoliko Progonovićevih komada.³¹⁸⁾ Stoga je Karaman morao da još jednom upozori na tu pogrešku, koja se opetuje.³¹⁹⁾

Progonović je vjerojatno Maffeiu izradio lijepo i umjetnički taj pribor, pa je i novi dubrovački nadbiskup Ivan de Veneriis³²⁰⁾ u siječnju 1473. godine naručio kod njega i njegova druga zlatara Raduna (Nahodovića?) dvije posude za umivanje, tucet šalica, tucet okruglih tanjura od dubrovačkog srebra, uz cijenu od osam dukata po libri i dvije zdjele za slatkiše od libre i po, uz cijenu od deset dukata za libru. U veljači su zlatari već bili isplaćeni (d. 34).

Iste godine u kolovozu naručio je Medo M. Menčetić kod Progonovića slični krčag i umivaonik i isplatio mu ih u siječnju 1474. godine (d. 36).

Da je i Progonovićev suradnik Radun Nahodović bio vješt u kovanju srebrnog posuđa, pokazuje i narudžba Iva Ranjine u svibnju 1473 godine. On mu je naručio, dobro izvedene i žigosane, posudu za umivanje i vrč od osam libra, dvije lijepe zdjele za slatkiše, uz cijenu od deset dukata po libri, dvije kutije, osam šalica, šest žlica i viljuška, uz cijenu od osam dukata po libri. Ranjina je, dakle, bio opskrbljen čitavim onodobnim stolnim priborom od srebra. Zastalno je i izvedbom bio zadovoljan, pa je u srpnju 1481. godine ponovno naručio Nahodoviću vrč i posudu za

³¹⁴⁾ Div. not. 1469.—1470. god. I, 90.

³¹⁵⁾ Dudan A., o. c., s. 165.

³¹⁶⁾ Tamaro A., *La Venetie julienne et la Dalmatie III*, s. 94, Rim 1919. Pisac pogrešno smatra Progonovića rođenim Dubrovčaninom.

³¹⁷⁾ Gjivanović N., *Moćnik Stolne crkve. Stari i novi Dubrovnik. Nova Europa XVII*. Zagreb 1928. Liepopili A., *O dubrovačkom moćniku, Dubrovnik 1934*. Predaja da su krčag i tanjur u riznici rad Progonovićev nije stara, jer je Kukuljević 1873 g. ne bilježi, već smatra da su ti predmeti izgubljeni. *Putne uspomene* s. 79.

³¹⁸⁾ Kojaković V., *Dubrovnik u privatnom životu*, s. 46, Dubrovnik 1933.

³¹⁹⁾ Karaman Lj., *Osvrt na Liepopilijevu radnju o dubrovačkom moćniku, Jugoslavenski historijski časopis III*, 1—4, s. 347, Beograd 1937.

³²⁰⁾ Prema tome je vjerojatnije, da je on postao nadbiskup 1471. godine, a ne 1477. g. Farlati, o. c. 183.

umivanje i to prema nacrtu, koji je Radun predao Ranjini kao jamstvo točne izvedbe. Pozlatu je izveo tako da je u svaku srebrnu libru rastalio zlatni dukat, i za svaku se naplatio deset i po dukata (d. 42).

Mnogi pučani, koji su osobito tokom 15. stoljeća u općem napretku

6. Srebrna zdjelica sa dubrovačkim žigom u Jugoslavenskoj akademiji u Zagrebu

grada i građanske klase obogatili, naručivali su također srebrni stolni pribor. U svibnju 1433. godine ugovorio je Jakov Rusmanović, da će skovati Radoslavu Cvjetkoviću, zvanom Turčin, pozlaćenu posudu tešku tri libre, a jednostavniju od one, koju mu je bio učinio ranije (d. 12). Već spominjani Marin Keraković dovršio je u veljači 1494. godine Franu

Martina Frankoviću četiri vrča, teška trideset i dvije libre i to prema vlastitom nacrtu na papiru.³²¹⁾ Krčazi su bili ukrašeni lovačkim prizorima u kojima se vidjela divljač sred šuma. U listopadu je Martin naručio ponovno Marinu dva krčaga i dvije zdjele za umivanje, dvije zdjele za slatkiše sa sličnim šumskim i životinjskim prizorima. U srpnju slijedeće godine zlatar je dovršio rad i bio isplaćen, a svaka libra tako izrađenog srebra, plaćena mu je devet i po dukata (d. 50).

Može se pretpostaviti kakove su bile zdjele za slatkiše sa reljefima životinja u šumi koje je izvodio Keraković. U manastiru Savini kraj Hercegovoga nalaze se dvije okrugle pozlaćene zdjelice, a Jugoslavenska akademija u Zagrebu ima jednu sličnu. To su rijetki primjeri dubrovačkih srebrnih predmeta profanog značaja, koji su sačuvani, pak zaslužuju posebnu pažnju. Na njima je utisnut dubrovački žig sa glavom sv. Vlaha sa niskom mitrom. Taj žig slični onome na dvjema spomenutim rukama u riznici dubrovačkih franjevaca, koji datiram u drugu polovicu 15. stoljeća, te stoga bi se i dvije od ovih zdjelica mogle datirati u to vrijeme; Akademijina i veća savinska, dok bi manja savinska, koja ima već renesansnu lozicu, mogla biti iz 16. stoljeća.

Akademijina zdjelica je visoka četiri centimetra, promjer joj je petnaest centimetara. Žig joj je u sredini reljefnog dna. Na rubu je ogrebotina državnog činovnika koji je provjerio vrsnoću srebra, a sa strane je monogram vlasnika Z. R. i broj 7 (koji označuje redni broj predmeta). U dnu je istuckan reljef; u krugu je lovački prizor, pas sa ovratnikom o vratu goni zeca, koji se okreće. Uz njih su dva stabla, dva okrugla cvijeta i tri biljke široka, svinuta lišća. Na trbuhu zdjelice nižu se uokolo dva niza biserja i niz lišća sa malenim gotičkim cvijetom, kako se to vidi na fotografiji (sl. 6). Trokutni cvijet je kasnogotički motiv, a niz većih listova slični onima na mletačkim zdjelama iz 15. stoljeća.

U izvedbi je slična veća zdjela u Savini, pečatana također sličnim žigom. Na trbuhu između bisernog niza trče reljefno istuckane životinje. Psi napadaju jelena, kozoroga i zeca. U sredini na dnu prikazan je među stablima, travom i cvijećem vuk, koji je šćepao janje, i zato ga napadaju dva psa (sl.7).

Na manjoj zdjelici u Savini na trbuhu su dva niza stilizirane renesansne lozice, kroz gornju se provlače jelen i zec bježeći pred psom, a zmija se otimlje močvarnoj ptici, koja ju je stisla kljunom. U donjem nizu prikazan je također reljefno pas koji goni zeca i močvarna ptica.

³²¹⁾ Div. not. 72, 173.

Na dnu je vijenac koji okružuje peterolatični cvijet. Na rubu je dubrovački žig i zarez pilice od provjeravanja vrsnoće srebra (sl. 8).

Sva tri rada pokazuju način tuckanja srebra dubrovačkih zlatara. Slične zdjele za slatkiše bit će se slale u Ugarsku i u Tursku, te prodavale

7. Dubrovačka srebrna zdjelica u manastiru Savini

privatnicima, kako se to vidi iz dokumenata. Međutim, kod privatnika su se uslijed opadanja blagostanja od 17. do 19. stoljeća pogubile. Rijetke koje su se sačuvala promijenile su svoju namjenu i rijetko se upotrebljavale. Akademijina je služila za skupljanje darova nevjesti pri svadbi, a obje savinske za sakupljanje novca u svečanostima pred ikonom u crkvi.

8. Dubrovačka zdjelica u manastiru Savini

Svojim stilom sjećaju na mletačke kovinske zdjele i tanjure 15. stoljeća, naročito niz lišća na Akademijinoj nalik je na sličan motiv mletačkih emajliranih i kovinskih tanjura iz toga vremena, koji su dopirali i u Dubrovnik, te se još tu nalaze. Taj motiv^{321a)} je inače preuzet iz njemačkih zdjela 15. stoljeća, te je kod nas mogao da stigne izravno iz Njemačke.

Dubrovački zlatari su primjenjivali srebrne i filigranske ukrase na

^{321a)} Uporedi sl. Molmenti P. *La storia di Venezia nella vita privata I*, p. 322, Bergamo 1922. Behncke W. . . . *Illustrierte geschichte des Kunstgewerbes* abb. 402. Dexel W. *Deutsches Handwerksgut*, p. 248. Berlin 1939.

sedefne kutijice. Tako je Ivan Pavlov izradio 1574. godine sedefasti kovčežić obložen iznutra crnim baršumom i iskićen srebrom (d. 60) za dubrovačkog trgovca Židova Salamuna Kalfoni, koji je trgovao biserom.

9. Crtež za zdjelicu iz korčulanske bilježnice

Pozlaćenog stolnog pribora imali su mnogi zlatari. U prosincu 1444. godine predao je Ratko Grubačević Luki Fradešiću i nekom Milutkoviću, koji su vjerojatno išli na put, tri srebrne zdjele, da mu ih prodadu za

trideset i četiri perpera, a ako dobiju više neka podijele.³²²) U travnju 1453. godine prodane su na dražbi zdjele i naušnice zlatara Dimitrija za osamnaest groša po unči,³²³) a u rujnu vraćeno je iz zalagaonice Nikoli Srijedanoviću dvadeset i šest pari dugmeta i srebrna zdjela.³²⁴) Godine 1482. zaplijenjene su zlataru Novaku dvije zdjele i šest žlica.³²⁵) Keraković je ostavio u popisu srebrne viljuške, pozlaćenu zdjelu, turske vrčeve i zdjele za umivanje.³²⁶) U oporuci Radonje Radohnića iz sredine 15. stoljeća³²⁷) i Nika Bogdanovića iz kraja toga stoljeća³²⁸) spominju se pozlaćene zdjele, srebrni noževi i žlice.

Iz tih podataka može se jasno vidjeti da su dubrovački zlatari kovali posuđe i stolni pribor lijepog i razvijenog oblika sa reljefima, drškama i nožicama. Često su za svoje radove crtali sami nacрте koji su, nažalost, zbog uporabe i bacanja nakon dovršenog rada, izgubljeni. Na Korčuli sam u kaptolskoj knjižnici našao bilježnicu u kojoj su skupljeni nacрти klesarskih radova; grbova, peći i arhitektonskih ukrasa. Zalijepljeni su tu i različiti renesansni i barokni ukrasi: vijenci, pojasi i svetački likovi, od kojih su neki bušeni iglicom za prijenos nacрта na predmet. Tu su i tri nacрта renesansnih krčaga. Očito je, dakle, da su neke od ovih (sl. 9—12) nacрта upotrebljavali zlatari. Objelodanjujem stoga nekoliko crteža jer za nas predstavljaju rijetkost, budući da je gore spominjano posuđe zauvijek propalo. Korčula je u zlatarstvu bila povezana sa Dubrovnikom, te nije isključeno, da i ova bilježnica ima veze sa dubrovačkim zlatarima. Međutim je veliki potres 17. stoljeća, pa zatim postepeno osiromašenje i konačno nemar prema umjetninama u tome gradu uništio sve te radove koji bi mnogo jasnije od nedostatnih arhivskih podataka mogli da nam prikažu jedan isječak umjetnosti starog Dubrovnika, kojoj su obrtnici mnogo doprinijeli.

Trebat će stoga u riznicama onih zemalja i gradova, sa kojima su Dubrovčani bili povezani, potražiti srebrninu sa dubrovačkim pečatom.

Sada tek nekoliko crkvenih predmeta može nam pokazati način rada dubrovačkih zlatara i to onih koji su se sačuvali u crkvenim riznicama. Samostani i crkve u gradu i u okolici imali su mnogo svetačkih moći okovanih u pozlaćeno srebro, mnogo liturgijskih, srebrnih i pozlaćenih

³²²) Div. not. 28, 158.

³²³) Div. not. 38, 22'.

³²⁴) Div. not. 38, 122'.

³²⁵) Div. canc. 82, 64.

³²⁶) Div. canc. 97, 117.

³²⁷) Testamenta 16, 47'.

³²⁸) Testamenta 27, 105.

10. Crtež za krčag iz korčulanske bilježnice

predmeta, ali su se Dubrovčani u prošlosti osobito ponosili riznicom stolne crkve i pokazivali moćnike uglednim ličnostima, koje su se časovito na proputovanju zadržale u gradu.²²⁹) I o kovanju crkvenih moćnika i predmeta ima nekoliko arhivskih podataka.

Već spomenuh Pavla, koji je krajem 13. stoljeća izradio srebrni ciborij za stolnu crkvu (d. 1). Prema oporučnoj želji Điva de Parmesano, Radoje je, koji je kako vidjesmo kovao novac, bio plaćen 1363. godine

²²⁹) Tadić J., o. c. (282).

za izradbu srebrne ikone, koju je, da ispuni Đivinu želju, svećenik Dimetrije odnio u Bari (d. 2). Tamo su crkvi sv. Nikole često hodočastili u srednjem vijeku naši pomorci, jednako kao i srpski vladari. Nekoliko desetljeća prije Điva poklonio je toj crkvi Uroš III. Dečanski ikonu sa svečevim likom, koja je sačuvana u Bariju. Po ćirilskom natpisu Đurđe Bošković točno pretpostavlja,³³⁰⁾ da su njen srebrni oklop izveli isti majstori koji su Urošu kovali novac. A i vlastelinka Ana Lukarević zaželjela je u oporuci da se toj crkvi pošalje srebrni anđeo.³³¹⁾ Radoje je skovao krajem 1380. godine četiri srebrna anđela za dvadeset i šest perpera, prema oporučnoj želji Valka Rastića (d. 3).

U Dubrovniku je boravio krajem 14. stoljeća Mlečanin Bartul Jakovljević della Donna, koji se poput kipara Bonina Milanca i još nekoliko stranaca, koji su iz inostranstva dolazili, ovdje oženio i nastanio. Uzeo je Niku kćer nekog Milutina Pribojeva, od kojeg je 1392. godine dobio miraz od hiljadu i pet stotina perpera.³³²⁾ Godine 1391. bio je kupio i lađu za četrdeset dukata.³³³⁾ On je nastavio 1388. godine veliku srebrnu i reljefnu palu za glavni oltar Franjevacca, sličnu vjerojatno onima koje su imale i ostale primorske crkve. Nepoznati majstori bijahu prije njega skovali za palu dvadeset i jedan svetački lik, a sada je trebalo da on dovrši rad i skuje još pet likova,³³⁴⁾ ali je umro 1394. godine i nedovršeni posao povjeren je 1402. godine Milči iz Ulcinja, Ratku Pribiloviću i Jakši Ivanoviću. Oni su se obavezali zastupniku franjevačkog samostana Andru Volčiću, da će pozlatiti, dovršiti i pričvrstiti palu za sto trideset i sedam perpera (d. 6). Primali su zatim postepeno stupiće, kapitule i lukove, likove svetaca i Krista, te dva reljefa sa prizorom raja i pakla. Po tome se vidi da je pala bila sastavljena najmanje od dvadeset i šest likova i dva prizora između stupića. Zlatari su u nekoliko navrata isplaćeni i upravnik dubrovačke gimnazije Firentinac Filip de Diversis pisao je četrdesetak godina zatim da ima veliku vrijednost.³³⁵⁾ Milanac Casola spomenuo je u svom putopisu 1494. godine, da je na glavnom oltaru franjevačke crkve vidio srebrnog Krista sa dvanaest likova u dva reda, što se zastalno odnosi na tu palu.³³⁶⁾ Zlatari su, dakle, bili ispunili želju naručitelja, izraženu

³³⁰⁾ Bošković Đ., Ikona Dečanskoga u Bariu, Starinar XII, s. 55, Beograd 1927.

³³¹⁾ Jireček, o. c. (162), s. 10.

³³²⁾ Liber dotium II, 133'.

³³³⁾ Liber dotium II, 48.

³³⁴⁾ Div. canc. 27, 96.

³³⁵⁾ De Diversis Philippi, Situs aedificiorum politiae et laudabilium consuetudinum inelytae civitatis Ragusii, s. 35, Zadar 1882.

³³⁶⁾ Tadić, o. c. (282), s. 195.

11. Crtež za krčag iz korčulanske bilježnice

u ugovoru o pali, „da je svak tko je vidi veliča i hvali“. Propala je vjerojatno u velikoj trešnji 17. stoljeća, kada se je srušio veći dio prostrane franjevačke crkve.

Godine 1412. skovao je Petar Radojev pozlaćeni kalež od pet libra, koji su mu naručili i isplatili Živat Hilić i Andro D. Menčetić (d. 7). U Dubrovniku je tokom 15. stoljeća boravio Marin Adamović, kotorski zlatar. Krajem 1429. godine naručili su mu nadstojnici lokrumskog samostana pozlaćeni kadionik za cijenu od trideset i tri groša po unči (d. 9), a slije-

deće godine skovao je križ u finom srebru za Korčulanina Fortisa Antunova, koji je vrijedio dvadeset i tri dukata (d. 10). Skupa sa svojim sinom Nikolom izradio je Marin nešto srebrnine u kotorskom samostanu sv. Nikole i obojica su u travnju 1434. godine imenovali zastupnike, da im za taj rad podmire tamo račune.³³⁷⁾ Marin se je povratio kasnije u zavičaj i tu i dalje radio.

U dubrovačkoj stolnoj crkvi bilo je srebrnih svetačkih likova, jednako kao i u ostalim stolnim crkvama na primorju. U splitskoj se do danas sačuvalo nekoliko gotičkih glava i poprsja. Građanka Mare Petra Dobrina dala je izvesti 1348. godine za dubrovačku stolnu crkvu i Marijinu crkvu u Ulcinju dva anđela.³³⁸⁾ Putujući kroz Dubrovnik Nijemac Seidlitz vidio je sredinom 16. stoljeća na njenom oltaru pozlaćene likove Marije i dvanaestorice apostola.³³⁹⁾ Francuski poslanik Salignac piše početkom dojdućeg stoljeća, da su bili veliki oko pedeset centimetara.³⁴⁰⁾ Slični reljefni kipovi Marije sa djetetom i dvanaest apostola sačuvali su se još u riznici splitske stolne crkve, dok je u crkvi sv. Vlaha u Dubrovniku očuvan pozlaćen svečev kip. Taj kasnogotički kip, koji se može vremenski smjestiti, prema modelu grada, negdje u sredinu 15. stoljeća,³⁴¹⁾ bit će da je rad domaćih zlatara, kako to i Karaman smatra,³⁴²⁾ jer je grad prikazan uglavnom vjerno. Svakako, domaći zlatari su izrađivali u to vrijeme slične kipove. Spominjani Živko Gojaković i Matko Radašin Junčić ugovorili su u lipnju 1448. godine sa rizničarima stolne crkve, da će skovati kip Krstitelja (d. 21), a zatim u studenom kipove sv. Šimuna i sv. Jude, u ime čega su tada dobili dvadeset libra i šest unča finog srebra. Morali su nastojati da ih izvedu „u najljepšem obliku“, jer su im rizničari postavili uvjet da će im ih vratiti, ako im se ne svide i tražiti da vrate datu količinu srebra (d. 22).

Vlada je zaključila u studenome 1457. godine, da se skuje nova pozlaćena pala za glavni oltar stolne crkve i povjerila posao crkvenim nadstojnicima. Ovi su zastalno povjerili izvedbu zlataru Stjepanu Martinoviću, jer je u ožujku slijedeće godine Malo vijeće zaključilo da se „zlataru Stjepanu i njegovim drugovima, koji će izraditi srebrnu palu glavnog oltara stolne crkve“ unajmi besplatno općinski dućan kraj Divone, dok

³³⁷⁾ Div. not. 18, 242'.

³³⁸⁾ Jireček, o. c. (162), II, s. 8.

³³⁹⁾ Tadić, o. c. (282), s. 202.

³⁴⁰⁾ Ibid., s. 262 „...kao dijete od tri mjeseca“.

³⁴¹⁾ Fisković C., Dokumenti o radu naših graditelja i klesara XV—XVI stoljeća u Dubrovniku, s. 7, Split 1947.

³⁴²⁾ Karaman Lj., o. c. (113), s. 186.

12. Crtež za krčag iz korčulanske bilježnice

dovršu taj posao. U toj odredbi doduše nije spomenuto Stjepanovo prezime, ali to se zastalno odnosi na Stjepana Martinovića, koji je tada živio i radio u gradu. Palu su uz njega izrađivali i ostali majstori, a među njima i poznati slikar Lovro. Njemu je vlada ustupila u kolovozu 1459. godine općinsku kuću na Placi da tu radi srebrne dijelove pale (d. 26a).

Pala stolne crkve je propala vjerojatno u velikoj trešnji, ali su ovi podaci za nas ipak značajni, jer vidimo da su jednu od najznačajnijih

umjetnina u Dubrovniku, za koju je vlada tražila izričito da bude lijepa i iskićena, izveli domaći umjetnici.

U listopadu 1471. godine došao je pročelnik korčulanskog bratstva Svih svetih Jakov Tomin sa tri bratima u Dubrovnik i sklopio ugovor s Ivanom Progonovićem, koji se obavezao da će doći u Korčulu i tu ostati sve dok ne izradi pozlaćeni kalež sa tanjurićem i križ težak od prilike sedam dubrovačkih libra, a sličan onome koji je bio skovao stonskom bratstvu sv. Frane. Bratovština se obavezala da će mu naći stan i radionu gdje će moći da stanuje i izvodi narudžbu do sredine studenog (d. 33). Vrh barjaka bratimske crkve Svih svetih nataknut je i danas taj križ (v. table). S prednje strane je raspeti Krist pune obline u sredini i reljefni likovi Marije, Ivana i još jednog sveca na rubovima. Pri dnu je reljefno prikazano devet klečećih bratima sa bratimskim barjakom. Na poledini je u punoj oblini Marija sa sinom, a na rubovima krakova su znakovi evanđelista. Lica likova imaju produženi i zašiljeni nos i skupljene, ponešto izbočene usne. Križ teži 2.80 grama, što se od prilike slaže sa težinom od sedam libra navedenom u ugovoru. Kasnije je popravljen tek djelomično. Pričvršćen je novim čavlicima, a dvije svetačke aureole popravljač je nadomjestio srebrnim novčićima iz druge polovine 18. stoljeća. Progonovićev kalež u crkvi Svih svetih nije sačuvan, danas su tu dva barokna.

Ovo djelo nam je otkrilo kasnogotički stil majstora Progonovića, jednoga od istaknutih dubrovačkih zlatara. On je bio porijeklom iz velikog rudarskog središta u Srbiji, Novog Brda, gdje je bilo nastanjeno tokom 15. stoljeća mnogo Dubrovčana. Možda su Ivan i brat mu, svećenik Nikola, skupa odatle iselili pred navalom Turaka, koji su 1455. godine nakon bombardiranja zauzeli konačno njihov zavičaj, dotad jedno od najpoznatijih naselja na Balkanu. Progonovići su u Dubrovniku imali svoje imanje. Nikola je postao gruški kapelan³⁴³) i po njegovoj smrti Ivan je bio naslijedio njegovu imovinu.³⁴⁴) Ivanu su i pojedinci plaćali da ih uči svom zanatu, koji je on vjerojatno naučio u Novom Brdu, kod tamošnjih zlatara. Spominje se u to vrijeme u gradu i krojač Progonović.

Treba istaknuti da dolazak zlatara i zlatarskih šegrta iz rudarskih mjesta Bosne i Srbije u Dubrovnik, jednako kao i boravak dubrovačkih zlatara u tim mjestima, a to se vidi iz nekoliko navedenih podataka, svjedoči da su uz ta naselja pored rudara radili i zlatari. To nam ujedno potvrđuje da se u tim mjestima vadilo zlato.

Poput Progonovića i ostali su zlatari kovali kasnogotičke križeve

³⁴³) Div. canc. 72, 113.

³⁴⁴) Div. not. 65, 183.

ovakova tipa.³⁴⁵) Tip gotičkog reljefnog križa sa reljefnim likovima na kraju krakova zadržao se i u doba renesansnog stila. U riznici dubrovačke stolne crkve nalazio se je odavna komad drva, za koji se vjeruje da je dio Kristova križa. Čeh Jan Lopkovic vidio ga je 1493. godine, na prolazu kroz Dubrovnik već okovanog u srebro.³⁴⁶) Pozlaćeni križ sa tim drvom i danas je u riznici stolne crkve. Vjerojatno je to rad dubrovačkog zlatara Jerolima Matova, koji je u studenom 1536. godine priznao da je isplaćen od rizničara pedeset zlatnih dukata „za srebrni križ sa komadom gospodinova drva, koji je u sv. Stjepanu“ (d. 59). Kasnogotički stil križa koji se sadržava inače u zlatnim i srebrnim predmetima i u 16. stoljeću ovdje se već smiruje utjecajem renesanse, izradba je krupnija, a sitni ukrasi su pojednostavljeni; javljaju se prazne plohe (v. table). Uporedi li se sa ranijim Progonovićevim križem u Korčuli, primijetit će se, kako su i dubrovački zlatari utjecajem renesansne čistoće i linija ublažili kićenost kasne gotike. Vijeće umoljenih je u listopadu 1606. godine odlučilo da se ova relikvija, koja se nalazila u crkvi sv. Stjepana u Pustijerni, iskiti kristalom, zlatom i srebrom, a u studenom izabrani su nadstojnici, koji će nadzirati izvedbu tabernakula za križ (d. 61).

Križ istog stila u župnoj crkvi Lastova sa reljefnim svetačkim poprsjima, među kojima je i sv. Vlaho, vjerojatno je također rad dubrovačkih zlatara. Na dnu i dršku je natpis: MARVILO IOANEO MDLXXIII, koji odava više majstora negoli darovatelja. Prezime sa dočetakom -neo, govori da je to bio čovjek naše narodnosti. Lastovo je pripadalo Republici, pak nije isključeno, da je to Dubrovčanin, ali s obzirom na patronimični oblik prezimena, mogao bi biti i majstor sa srednjodalmatinskog otočja. Na Lastovu su radili korčulanski kamenari i njihov utjecaj se primjećuje u graditeljstvu na otoku, a tamo su dolazili i zlatari s Korčule. Međutim, arhivski će se jednom utvrditi odakle je Marul Ivaneo. Zasad lastovski križ tek potvrđuje da su naši zlatari i u drugoj polovici 16. stoljeća kovali gotičkim stilom, koji uostalom još tada ne bijahu otklonili posve ni susjedni italjski zlatari.

Ivan Progonović i Radun Nahodović, koji su često skupa radili, obavezali su se 1479. godine da će skovati, ukrasiti i pozlatiti emajlirani srebrni kalež za Jurja Konstantini Florijeve za deset dukata po libri

³⁴⁵) Stojanović Lj. spominje križ u Savini, rad dubrovačkog zlatara Stojana (Stari srpski zapisi i natpisi I, s. 120,) Beograd 1902. Tu je pogrešno donesen natpis na križu. Pogrešno ga donosi i Ružičić (Starinar XI, 110) i datira ga u 1495. god., dok je na križu urezana 1691. godina, kako to navodi Crnogorčević (Manastir Savina. Beograd 1901.).

³⁴⁶) Tadić, o. c. (282), s. 191.

(d. 39). Kaleže je radio i Keraković. Poslije njegove smrti nadena su 1504. godine u njegovoj radioni dva srebrna kaleža, tanjurić i držak kaleža, koji nije bio dovršio, kao ni jedan srebrni križ.³⁴⁷⁾

Tokom 1489. godine skovao je Ivan Progonović Luki Radovanoviću mali tabernakul za hostiju (d. 14).

Nekoliko iznesenih podataka svjedoči da su dubrovački zlatari izrađivali različiti, bogato ukrašeni i emajlirani liturgijski pribor, a što je najvažnije i svetačke kipove, koje su tokom 15. stoljeća u Dubrovniku posjedovali i pojedini građani.³⁴⁸⁾ Zbog toga se može pretpostaviti, jednako kao i radi velikog broja crkvenih predmeta i moćnika u dubrovačkim riznicama, da su mnoge od tih dragocjenih umjetnina njihov rad, tim više što su izvedene gotičkim stilom, koji je u zlatarstvu trajao od 14. do 16. stoljeća, kada je taj obrt tu bio najrazvijeniji i kada su se njime bavili mnogi majstori našeg imena.

Moraju se međutim spomenuti i strani zlatari, koji su dolazili i boravili u ovom pristupačnom pomorskom gradu.

Mletačka uprava nad Dubrovnikom sve do sredine 14. stoljeća utjecala je i na dolazak mletačkih umjetnika, osobito graditelja i zlatara, njima je tada ovdje bila olakšana zarada. Stoga se tu u prvoj polovici 13. stoljeća sretaju Mlečani Ivan,³⁴⁹⁾ Blasius,³⁵⁰⁾ Laurencij³⁵¹⁾ i batiaur Marko Šimunov.³⁵²⁾

Mlečanin Petar, nastanjen u Dubrovniku, bio je pozvan u lipnju 1313. godine na dvor srpskog kralja Milutina. Kraljev izaslanik Kotoranin Tripo Buća, član istaknute činovničke porodice na sredovječnim srpskim dvorovima, sklopio je, naime, ugovor u lipnju te godine sa Petrom, obavezujući se u Milutinovo ime, da će ga zaposliti uz stalnu godišnju plaću na Dvoru, ako se kralju svidi njegov rad. Poznavajući Petra, Buća mu je obećao, da će mu on dati srebra za rad, a dobit da će dijeliti, ako ga Milutin ne primi. Milutin je tada bio dokončao rat sa bratom Dragutinom, uređivao zemlju, iskorišćavao srebrne rudnike i darovima sticao veze, pak su mu i zlatari bili potrebiti, ali se ne zna da li je Petar dospio u Srbiju, jer je ugovor brisan.³⁵³⁾

³⁴⁷⁾ Div. canc. 97, 117—118.

³⁴⁸⁾ Div. not. 14, 61, Maroje Ratkov Kamarić ima srebrni kip sv. Kate.

³⁴⁹⁾ Reformationes I, 67.

³⁵⁰⁾ Div. canc. 5, 22'.

³⁵¹⁾ Div. canc. 92, 212.

³⁵²⁾ Liber dotium II, 57.

³⁵³⁾ Div. canc. 5, 59'.

Andeo iz Venecije, nastanjen u Dubrovniku,³⁵⁴⁾ izradio je 1333. godine Niku Menčetiću tanjurić za kalež,³⁵⁵⁾ a dvije godine zatim tucet žlica Andriji, članu te iste porodice.³⁵⁶⁾ Jače se istaknuo Bartul Jakovljević della Donna, koji je izradio, kako spomenuh, veći dio srebrne franjevačke pale. U istoj crkvi, na Menčetićevom oltaru izradio je 1388. godine za osam stotina perpera palu, tešku dvadeset i pet libra.³⁵⁷⁾

Iz ostalih krajeva Apeninskog poluotoka, osobito iz gradova koji bijahu povezani sa Dubrovnikom, stizali su ovamo zlatari. U prosincu 1417. godine ugovorili su Nikola Firentinac i Frano iz Bergama sa rizničarima stolne crkve, da će skovati srebrnu palu za crkvu sv. Vlaha, pozlaćenu i emajliranu, sa osamnaest svetačkih likova. Morali su se držati nacрта na papiru, a kao uzorak imali su najprije da pokažu lik Petra i Pavla u lukovima između stupića, da bi rizničari po tome prosudili njihovu sposobnost, te im povjerili palu ili prekinuli ugovor.³⁵⁸⁾ Uzorci bijahu prihvaćeni i oni su nastavili rad, uz cijenu od četiri dukata po svakoj libri skovana srebra. U studenom 1419. godine obje stranke su međusobno obračunavale, pri čemu je svjedočio i kipar Bonino Milanac,³⁵⁹⁾ koji je tada zidao crkvu sv. Vlaha i vanjski okvir portala dominikanske crkve, koji otkriva oznake njegova stila. Sve do veljače 1422. godine pala im je isplaćivana.³⁶⁰⁾ Dok su je izvodili, prihvatili su u ožujku 1418. godine izradbu dvaju srebrnih anđela, koji su držali neki ukras sa križem na vrhu za samostan sv. Klare.³⁶¹⁾

Oba zlatara su radili i pojedinačno. Nikola Lovrov, Firentinac, obavezao se u ožujku 1422. godine, da će skovati pozlaćenu palu za glavni oltar dominikanske crkve sa likovima i emajlima.³⁶²⁾ Međutim, nije ostvario obavezu. Frano je imao dulje vremena radionu u Dubrovniku, u koju je 1421. godine stupio za šegrta Jurko Obradović.³⁶³⁾ Židovu Maravigli iz Leccea, koji je boravio u Dubrovniku, kovao je 1422. godine zlatno prstenje sa draguljima.³⁶⁴⁾ U slijedećem desetljeću Frano je još u Du-

³⁵⁴⁾ Smičiklas, o. c., s. 10, 335.

³⁵⁵⁾ Div. canc. 10, 81'.

³⁵⁶⁾ Div. canc. 12, 29.

³⁵⁷⁾ Distributiones testamentorum 5, 47.

³⁵⁸⁾ Div. not. 12, 202.

³⁵⁹⁾ Div. not. 13, 26'.

³⁶⁰⁾ Div. not. 12, 220.

³⁶¹⁾ Div. canc. 41, 236'.

³⁶²⁾ Div. not. 13, 252.

³⁶³⁾ Div. not. 13, 191.

³⁶⁴⁾ Tadić J., Jevreji u Dubrovniku do polovine XVII st. s. 29, Sarajevo 1937.

brovniku i stanuje u nekoj općinskoj kući.³⁶⁵) Iako je, dakle, bio u gradu, dominikanci su u studenome 1432. godine povjerili izradbu pale Petru de Panfano iz Sermonette, ali i on je prekinuo rad, a zatim se ponovno obavezao da će ga nastaviti u ožujku 1436. godine.³⁶⁶) Izgleda da je za to nedostajalo novaca, pak je i vlada odlučila u travnju da iz prodaje vina pomogne dovršetak pale.³⁶⁷) Da je rad bio u toku, svjedoči 1440. godine de Diversis, koji piše,³⁶⁸) da će pala biti lijepa i da ne će zaostajati za franjevačkom, a i Petar je isplaćivan sve do 1443. godine.³⁶⁹) Tada je napustio Dubrovnik ne dovršivši palu, te su prior i zastupnici samostana sklopili u veljači ugovor sa Živkom Gojakovićem i Ivanom Teutoncem (Todesco, Teutonicus), da je oni dovrše, emajliraju i sastave ljepilom, uz uvjet da to prepuste i Petru, ako se vrati, a njima da se onda isplati dio koji su dotle učinili. Naručitelji su im međutim obećali potrebno srebro, zlato i stakleno kamenje, te su majstori dovršili palu, (d. 18) pak je ugovor brisan, jer su obje stranke bile zadovoljne. Pala se, nažalost, nije sačuvala, spominje se još 1628. godine kada ju je grom ošteti.³⁷⁰) Razzi u svojoj „Povijesti Dubrovnika“ piše da je imala osamnaest reljefnih likova visokih skoro dubrovački lakat i nekoliko manjih likova.

Među zlatarima sa Apeninskog poluotoka spominju se u Dubrovniku još Filip iz Firence 1372., kao stanovnik grada,³⁷¹) Jakov iz Cremona, koji je unajmio kuću u ulici od Domina³⁷²) početkom 1499., i Bartul Baptiste iz Bologne, koji je 1543. godine pozlaćivao neke predmete stolne crkve i obračunavao sa nadstojnicima prema ugovoru, koji je bio sklopio u Mlecima.³⁷³)

Njemački zlatari, koji su selili često u tuđinu, dolazili su, vjerojatno preko balkanskih rudarskih naselja, gdje bijaše zaposleno mnogo rudara iz njihovih zemalja, i u Dubrovnik. Sredinom 14. stoljeća ovdje radi Guglielmo,³⁷⁴) čije ime odava njegovo porijeklo. On je skovao gotički

³⁶⁵) Cons. Minus 6, 242'.

³⁶⁶) Div. not. 20, 203.

³⁶⁷) Cons. Minus 7, 41, 48.

³⁶⁸) o. c., s. 35.

³⁶⁹) Div. not. 20, 203.

³⁷⁰) Cerva P. Seraphinus Maria, Monumenta Congregationis Sancti Dominici de Ragusio Ordinis Praedicatorum. Saeculum secundum, s. 124—125, Ragusii 1733. Rukopis u dominikanskoj knjižnici u Dubrovniku.

³⁷¹) Div. canc. 24, 159.

³⁷²) Div. canc. 93, 100.

³⁷³) Debita notariae pro communi III, (1543—1566.) 7.

³⁷⁴) Vendite cancelariae II, 1.

pozlaćeni oklop sa lubanjom sv. Lovrijenca (v. table). Polukugla odava svojim plastičnim, dobro rezanim ukrasima tipičnu sjevernjačku izradbu. Uz rub je natpis: + RELIQUIE SANTI LAURENTI MAISTER GULER-MUS ME FECIT A. DNI. MCCCXLVIII.

Godine 1503. spominje se u Dubrovniku Frano Teutonicus,³⁷⁵⁾ a poznat je i Ivan iz švicarskog grada Basela, kojeg u dokumentima nazivlju Johannes de Baxilea, Teutonicus ili Tedesco. On je iz Basela sišao najprije u Mletke, odakle je 1436. godine preselio u Kotor, gdje je skovao reljefnog Krista sred srebrne pale u stolnoj crkvi.³⁷⁶⁾ Godine 1440. došao je u Dubrovnik, ostavivši za sobom dug kotorskom knezu Albanu Sagredu³⁷⁷⁾ i svoju treću ženu, jednakom bezobzirnošću kao što je prvu napustio u Baselu, a drugu u Mlecima. Ovdje se je u trijeznoj dubrovačkoj sredini konačno smirio.

Prvi Ivanov rad, koji mi je dosad poznat, u Dubrovniku je križ franjevačke crkve. U siječnju 1440. godine obavezao se nadstojnicima,³⁷⁸⁾ da će ga skovati, ali budući da u ugovoru nisu spomenute pojedinosti, teško je utvrditi da li je to veliki pozlaćeni križ sa kipićima Marije, Ivana Evangeliste i sv. Franje, koji je u franjevačkoj riznici. Stil te umjetnine slaže se sa vremenom ugovora i Ivanovim kotorskim reljefom (v. table). Ivan je sa Gojakovićem, kako vidjesmo, pozlatio srebrnu palu u dominikanskoj crkvi 1443. godine. U rujnu 1449. godine dao mu je Branislav Miomanović osam unča finog srebra i deset lakata plavog sukna, da mu izradi srebrni pojas.³⁷⁹⁾ Slijedeće godine u studenom obećao je Petru Nasis lijepi i potpuni ukras ženskog kratkog plašta,³⁸⁰⁾ a naručitelj mu je za to predao dvije libre finog srebra. Početkom 1451. godine skovao je prema nacrtu srebrni kadionik.³⁸¹⁾ U rujnu 1512. godine spominju ga već mrtva.³⁸²⁾

Iz Bruggesa, s kojim su Dubrovčani bili trgovački povezani i odakle su dobavljali poznata flandrijska platna, stigao je u Dubrovnik Rambot Vachter. Možda ga je naglo opadanje trgovine sredinom 15. stoljeća u njegovu zavičaju, koji je počeo da nazaduje pred razvitkom Anversa,

³⁷⁵⁾ Div. canc. 97, 6.

³⁷⁶⁾ Mayer A., Meister Hans von Basel, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. L, Split 1932.

³⁷⁷⁾ Div. not. 24, 28. I. 1440.

³⁷⁸⁾ Div. not. 24, 10.

³⁷⁹⁾ Div. not. 34, 153'.

³⁸⁰⁾ Div. not. 62, 175'.

³⁸¹⁾ Div. canc. 62, 215.

³⁸²⁾ Div. not. 90, 98'.

nagnalo da potraži zarade u dalekom Dubrovniku, gdje se spominje kao trgovac 1457. godine (d. 26) i gdje je 1463. godine sastavio svoju oporuku (d. 31). Tu se nazivlje zoiclerius (draguljar). I doista u popisu dragocjenosti koje su Dubrovčani primili skupa sa oporukom na čuvanje od hercega Stjepana Kosače iz 1466. godine³⁸³) spominju se „paas edan ljep i velik zlatan na pantareli crveni ko e učinio Rambot Vahter“ i „bucat edan serpentin napravljen zlatom koje učini Rambot“, iz čega se vidi da je on doista bio zlatar i draguljar, koji je radio za hercega Stjepana Kosaču, a možda u Dubrovniku imao svoju radionicu.

Vrsnoća radova dubrovačkih zanatlija umjetničkog obrta bila je poznata izvan granica Republike. Klesari su izvodili kamene ukrase, rezbari drvene kipove, a slikari slike, ali se među njima osobito isticahu zlatari.

Spomenuto je već da se je kovao novac susjednih balkanskih zemalja i primorskih gradova često u Dubrovniku. Nabrojani su zlatari koji su radili u okolnim državama. Navest ću i nekoliko primjera o izvozu. Ti, naravno, ne će ni izdaleka dostajati da prikažu neprekidni i veliki izvoz zlatarskih rukotvorina, osobito nakita. O tome će se u arhivu naći još podataka, ali ni nakon toga taj se izvoz ne će potpuno prikazati, jer se svi ti zlatarski predmeti kupovahu i izvažahu iz grada, a da se to, osim nekoliko naručaba, nije pismeno utvrđivalo.

U ispravama srpskih i bosanskih vladara i vlastele često se spominju dragocjenosti, srebrni i zlatni predmeti i posuđe. Bit će da je veliki dio toga bio nabavljen iz Dubrovnika i načinjen od dubrovačkih zlatara. Kako je bio bogat popis umjetnina, koje su oni često ostavljali u poklad u primorskim gradovima, vidi se iz spisa župana Dese, beznačajnog sina srpskog kralja Vladislava I., koji je ostavljen u Dubrovniku g. 1281. Tu se nabrajaju srebrni anđeli, evangelistari srebrnih i emajliranih korica, na kojima je Kristov lik i prizor uskrsnuća, pozlaćeni kadionik i kesica, srebrni kalež, križ i ikone u srebrnim oklopima, iskićene biserjem i dragim kamenjem.³⁸⁴) Zna se da je 1280. godine dubrovački knez Geno poklonio srpskom kralju Dragutinu zlatnu čašu.³⁸⁵) Bosanski vojvoda Sandalj Hranić Kosača, koji je Republici poklonio Konavle i bio u prijateljstvu sa Dubrovčanima, dobavljaio je iz Dubrovnika oružje i nekoliko puta naručivao zlatno i srebrno posuđe. U svibnju 1422. godine predala je vlada srebrno posuđe njegovu poslaniku Pribislavu, kojeg bijaše za to uputio u Dubrovnik.³⁸⁶) U proljeću 1425. godine uputio je Stanoja Stankovića

³⁸³) Stojanović Lj., o. c. (196), s. 88.

³⁸⁴) Čremošnik G., o. c. (46).

³⁸⁵) Ibid., 52.

³⁸⁶) Stojanović Lj., o. c. (196) I/1, s. 326.

u Dubrovnik, da primi od vlade u ime njenog duga dvije plitice sa poklopcima skovane u finom zlatu od dvadeset i dvije karate, teške petnaest libra i deset unča.³⁸⁷⁾ Marin Adamović i Dabiživ Stanišić obavezali su se u listopadu 1427. godine vojvodi, da će mu kroz dvadesetak dana skovati dvije „okrugle“ iz dukatnog zлата, iste dužine i veličine, kao one koje mu je naručio ranije, uz cijenu dva dukata po libri (d. 8). Sandaljev zastupnik Benedikt Gundulić naručio je u travnju 1431. godine Živku Gojakoviću srebrni vrč sličan onome koji je Živko ranije bio skovao vojvodi, obećao mu je za to četiri perpere po izrađenoj libri, dao mu unaprijed dvanaest libra finog srebra (d. 11). Iako je vojvoda bio iskušao majstorovu vještinu, ipak je njegov zastupnik u ugovoru postavio uvjet da može vratiti krčag ako mu se ne sviđa.

Iz ovoga se jednako kao i iz popisa blaga, koje je Sandalj pohranjivao u Dubrovniku, vidi,³⁸⁸⁾ da je na Sandaljevu dvoru bilo raskoši koju je uvjetovao i njegov prisni odnos sa Dubrovnikom, gdje je on imao lijepe palače. Njegova udovica Kata poklonila je crkvi sv. Marije u Zadru dvije pozlaćene ruke, zastalno rad domaćih zlatara,³⁸⁹⁾ a iz isprava njegovih nasljednika vidi se također da su bosanska vlastela imala mnogo dragocjenosti. Kancelar prve Sandaljeve žene Kate Hrvatinić, Doberko, naručio je kotorskom zlataru Andriji srebrne korice sa reljefnim likovima za knjigu 1441. godine.³⁹⁰⁾ Zlatar Stjepan i Radošin Radosalić radili su 1454. godine kod hercega Stjepana Vukčića (d. 25).

Krajem 1447. godine odlučio je Pavko Stojčić da odnese i proda vojvodi Stjepanu Kosači dva buzdovana, tri palice, dvije žlice i dva svijećnjaka, sve to izrađeno u pozlaćenom srebru i kristalu. Vjerojatno je imao nezgodnih iskustava sa vojvodom i sumnjao je da mu ih on silom ne otme i ne plati, pak je stoga tražio da mu se plemići Đuro Gučetić i Dragoje Sorkočević obavežu da će mu u slučaju da mu vojvoda oduzme te predmete, oni isplatiti sto i osamdeset dukata (d. 20). Što se dalje dogodilo ne može se saznati jer je obaveza poništena, ali Pavkova sumnja svakako svjedoči o neurednom poslovanju bosanskog vojvode i naših feudalaca s obrtnicima, koji su im radili dragocjene predmete. Možda je zbog toga došlo i do

³⁸⁷⁾ Div. not. 14, 157.

³⁸⁸⁾ Stojanović, o. c. (196) I/1.

³⁸⁹⁾ Thallóczy L.: Bruckstücke aus der Geschichte der nordwestlichen Balkanländer. Wissenschaftliche Mittheilungen aus Bosnien und der Herzegovina, s. 321, Wien 1895.

³⁹⁰⁾ Stjepčević, o. c., s. 17.

prepirke između Kate udovice vojvode Pavla Radinovića i zlatara Vukana iz Neretve 1444. godine.^{300a)}

Stojčić je svoje rukotvorine u kristalu i srebru izvezio i na Istok. U rujnu 1451. godine predao je on Matku Bogosaliću i Cvjetku Grljeviću tri konjska oklopa sa ručkama okićenim kristalom i srebrom, buzdovane, svijećnjake i ostalo od srebra i kristala da mu ih prodađu ili zamijene za druge stvari kada odu na Levant, a on će im ustupiti polovicu dobiti.³⁰¹⁾ I ostali dubrovački zlatari izvozili su svoje predmete u zemlje zauzete od Turaka. Katolički samostani u okupiranoj Bosni bili su u prvom redu na njih upućeni, pak su zastupnici jednog od najstarijih franjevačkih bosanskih samostana, u Kreševu, naručili u lipnju 1493. godine Ivanu Progonoviću pozlaćeni križ (d. 47), a slijedeće godine Maroje Ratković je ukrasio mač sultanovu poslaniku Turčinu Ibrahimu (d. 48).

Zlatari su izvozili svoje radove u susjedne italske gradove ili ih prodavali strancima, koji su dolazili u Dubrovnik.

Ivan Progonović skovao je tokom 1462. godine Martinu Chiariniju, Firentincu nastanjenom u Dubrovniku,³⁰²⁾ srebrni mač i posudu za umivanje, različito ukrašeno i emajlirano, srebrne zdjele za slatkiše i krčage. Chiarini je tražio da budu izvedeni točno prema Ivanovu nacrtu, pa se je potpisao na papiru da majstor ne bi pojednostavnio crtež (d. 29). Chiarinijev sugrađanin Papio Petri isplatio je u proljeću 1435. godine Živku Gojakoviću srebrni kadionik, koji je trebao da bude ljepši od onog u franjevačkoj crkvi (d. 14). U toj crkvi se i danas čuvaju dva kasnogotička kadionika, pa nije isključeno da je Živko mislio na njih.

Vlada je dozvolila u prosincu 1471. godine zlataru Radunu Nahodoviću da skuje nekom Mlečaninu tucet srebrnih zdjelica i to u mletačkom srebru a da ih ne žigoše ubičajenim pečatom. To znači da su se predmeti koji su se izvozili u inostranstvo redovito pečatili (d. 33a).

Kanonik mletačke crkve sv. Marka Cristofor Spironus Sancti Julliani naručio je u srpnju 1489. godine kod Nikole Radovanova i Marka Kerkovića križ od dubrovačkog srebra i to prema drvenom modelu sa uobičajenim reljefnim likovima. Rad je dovršen i predan u veljači 1490. godine (d. 45).

Između Dubrovnika i Apulije postojale su već u 13. stoljeću tijesne umjetničke veze. Pobočni zidovi nekadašnje stolne crkve podsjećali su na crkvu sv. Nikole u Bariju, a nekoliko skulptura u lapidariju također pokazuju izrazitu sličnost sa južnoitalskim reljefima. Iz Apulije je bio Onofrio

^{300a)} Cons. Minus, 10, 56', 57.

³⁰¹⁾ Div. not. 36, 27'.

³⁰²⁾ Div. canc. 72, 19'.

della Cava, graditelj dubrovačkog vodovoda, i još nekoliko graditelja koji su radili u Dubrovniku.³⁹³) Odatle su Dubrovčani u 17. 18. stoljeću naručivali slike, ali su za sve to uzvratili Apuliji.

Dubrovačanin Šimun klesao je u 13. stoljeću portale u Barletti i u Montesangelu.³⁹⁴) Krajem 1470. godine pozvan je klesar Nikola Marković sa svojim šegrtom da radi u Polignano.³⁹⁵) Neki Darije iz grada Manfredonije naručio je u rujnu 1479. godine slikaru Božidaru Vlatkoviću dvjesta lakata drvenih zavnutih stupića za rub i dvije pozlaćene ruže, vjerojatno za sredinu stropa, dvije oslikane škrinje za miraz i jednu manju škrinju.³⁹⁶) To potvrđuje da su naši majstori radili i izvozili oslikane renesansne cassone. Slikar Marin Lovrov izdjelao je 1498. godine bojadisani kip sv. Antuna Padovanskoga za Pavla Colu u Vieste,³⁹⁷) kamo su 1504. godine otišli da rade rezbar Medo Miličević i slikari Mato Milović i Blaž Božidarević.³⁹⁸) Jednako tako izvozili su u južnu Italiju svoje radove i zlatari. Početkom 1500. godine izradio je Marin Keraković srebrnu posudu za umivanje, četiri zdjelice i solnicu za Apulca Antonia Vitali. Kad je Vitali primio srebrninu poručio je svom zastupniku, španjolskom trgovcu i konzulu, židovu Perotu Torilji, da se finoća i mjera ne slažu sa Kerakovićevom obavezom, ali je zlatar izjavio nakon toga u notarijatu, da to nije istina i tražio „radi svoje časti i čiste savjesti“, da se predmeti vrate u Dubrovnik i tu pregledaju, pa utvrdi li se da se ne slažu sa ugovorom, neka ga kazne na nadoknadu i ostale kazne, predviđene za one koji rade u lošijoj srebrnoj smjesi nego što dubrovački zakon propisuje (d. 52).

Izneseni podaci pokazuju neprekidnu i razgranatu djelatnost dubrovačkih zlatara u stoljećima kada je umjetnički obrt bio najjače razvijen na našem primorju. Već sredinom 16. stoljeća njihova djelatnost je počela da opada, jer je nestao jedan od bitnih uvjeta, srpski i bosanski rudnici. Padom Srbije 1459. godine, a zatim i Bosne 1463. godine pod tursku vlast presahli su i bogati rudnici srebra, i u slijedećim stoljećima, radi velikih ratova i neprekidnih nemira između kršćanskih zemalja i Turske na tome

³⁹³) Jeremić R.—Tadić J., Prilozi za istoriju zdravstvene kulture starog Dubrovnika I, Beograd 1938.

³⁹⁴) Bošković Đ., Simeon Dubrovčanin, Srpski književni glasnik LIV, sv. 2, Beograd 1938.

³⁹⁵) Div. canc. 74, 124.

³⁹⁶) Div. canc. 79.

³⁹⁷) Div. canc. 90, 146.

³⁹⁸) Kovač, o. c., s. 22 pogrešno piše da je Civitas Vestarum Napulj i da su oni tamo otišli. Međutim, tako se nazivaše grad Vieste.

zemljištu, nisu se više obnavljali. Dubrovčani pak ne bijahu onako poduzetni kao u ranijim stoljećima. Trgovina im je oslabila, a umjetnički obrt opao. U zlatarske radionice rijetko stizahu daroviti mladići iz dubrovačkog zaleđa. Nedostajalo je, dakle, zlatarskog podmlatka i grade. Kroz to vrijeme razvijali su međutim Mleci, njihov stari takmac, i dalje svoj umjetnički obrt i uvozili svoje proizvode u susjedne gradove okupirane Dalmacije. I Dubrovačka republika je počela sve češće da nabavlja iz Mletaka pokućstvo, slike, pa i srebrninu, osobito nakon velike trešnje 1667. godine. Još i danas se u crkvama sjaju barokna kandila, križevi, predložnice i ostali liturgijski predmeti nabavljeni u to doba.

Uslijed svega toga zanemaruje se vještina i slabi poznavanje zanata. Stoga su neki zlatari 1767. godine bili nakanili dovesti u grad strane majstore, da im poučavaju djecu i šegrte, ali se u svibnju bratovština tome opre „jer će to da stvori nepovjerenje prema nama, a moglo bi uostalom biti veoma štetno istim onim majstorima koji bi ih doveli, dok bi prema iskustvu koje imamo sa strancima, to bilo od male koristi za njihovu djecu i šegrte“. Stoga da spriječe dolazak stranaca, koji su im, kako naglašuju, bili štetni, zlatari na svojoj skupštini odluče, da svaki onaj bratim koji bi doveo pod bilo kojom izlikom tuđinca u svoju radionicu, mora platiti stotinu dukata za bratovštinu i za bolnicu Domus Christi.³⁹⁹) Ta globa je vjerojatno spriječila širenje stranih, a ojačala rad domaćih majstora.

Kroz teške godine tursko-kršćanskih ratova u 17. i 18. stoljeću dubrovački zlatari skućuju svoju proizvodnju na najmanje, izrađuju sitni ukras dubrovačkog folkloru, nakit seljacima iz okolice i građanima, u kojemu se značajke baroknog stila svode na najmanje i protežu sve do prošlog stoljeća.

O radu dubrovačkih zlatara naći će se u bogatoj arhivskoj građi još mnogo novih i zanimljivih podataka, koji će potpunije prikazati njihov ustrajni rad. Ovim prilogom želio sam tek da pokrenem proučavanje kovinskog blaga, koje se sačuvalo na našem primorju, a koje je još nepopisano, neproučeno i neobjelodanjeno, a većim dijelom i zapušteno. Baš radi toga što se nije svraćala pozornost na ovu granu sitne umjetnosti, stvoreni su u povijesti umjetnosti pogrešni zaključci, kao već spomenuti Gelcichev i ovaj poznatog talijanskog povjesničara umjetnosti Cecchellija: „Tko prođe Dalmacijom i pregleda kao pisac riznice Nina, Dubrovnika i Kotora potpuno će se uvjeriti, da je Dalmacija bila jako središte te (zlatarske) proizvodnje. U njoj su sudjelovali ljudi različitih narod-

³⁹⁹) Vojnović, o. c., s. 36.

nosti, osobito Talijani sa Apeninskog poluotoka, Nijemci i poneki Slaven“.⁴⁰⁰) Da je taj zaključak pogrešan, pokazat će i ovaj nepotpuni popis dubrovačkih zlatara, u kojemu je velika većina, a ne tek „poneki“, čistog slavenskog imena. Prema toj većini talijanski, a osobito njemački zlatari stoje u nerazmjernoj manjini, kao što je i prirodno u zemlji, gdje su Hrvati, baš u zlatarstvu, već u ranom srednjem vijeku dostigli lijepe umjetničke oblike.

---

⁴⁰⁰) Cecchelli, o. c., s. 37.

Nekoliko arhivskih prenotacija ustupili su mi ljubazno dr. Jerjo Tadić, dugogodišnji istraživač Dubrovačkog arhiva, Lukša Beritić i student Vojo Đurić, par podataka o Hvaru dao mi je o. Antonin Zaninović. Svima njima, jednako kao i upravniku Arhiva dr. Vinku Foretiću, koji mi je olakšao rad u Arhivu, srdačno zahvaljujem.

D O K U M E N T I

1.

MCCLXXXIII. Indictione XI, Die primo februarij.

Ego quidem magister Paolus aurifex generus magistri Petri de Luciano confiteor quia de uno ciburo de argento de novem libras quod laboravi ecclesie Sancte Marie sum integre solutus et obligo me Dimitrio de menze et micheli de Ragnina thesaurariis dicte ecclesie sancte Marie exaurare dictum ciburum sine aliquo precio. . .

Div. canc. 1, 116'

2.

C

Distributio testamenti give de Permessano. (MIILXIII)

Radoe aurifex fuit confessus habuisse a dictis pitropiis pro. 1. anchona argenti de figura S. Nicolay perperos XX.

Presbyter Dimitrius qui portavit anconam 1 argenti supradictam ad Sanctum Nicolaum de bari et ibidem missam celebravit pro anima ipsi give et in ecclesia Sancti Angeli de monte habuit perperos XII.

Distributiones testamentorum 2, 10'

3.

C

MIILXXX Die XIII maij.

Distributio testamenti quondam valchi de resti.

Radoe aurifex fuit confessus se habuisse a dictis epitropiis pro argento et pro factura quatuor puerorum argenti ordinatorum fieri per dictum quondam ser Valcum in suo ultimo testamento grossos VIII.

Ibid. 4, 135

4.

Die XXVII Januarij 1397.

Utiesen Clapzie aurifex convenit et promisit Vitcho aurifici facere et laborare bene et sufficienter ipsi Vitcho paria sedecim cerzellarum sclavanorum quam citius poterat continuando in laborando, pro quibus ipse Vitcho dare promisit ipsi Utiesen pro eius mercede et labore ypperperos tres, grossos VI, sic adiuvere ipsum Utiesen in ipso laborerio donec fuerint completi, quos ypperperos tres et grossos ipse Utiesen fuit confessus recepisse ab ipso Vitcho et sic fuit contentus.

Div. canc. 32, 18

5.

(die XXVII Julij 1397)

Pirchus Radoe aurifex fecit manifestum quod ipse se obligat et promittit dare et assignare d. Marusse uxori domini Zore de bochsa paria XXIII^{or} manbretarum argenti illius forme et operis prout alias incepit laborare pro totum mensem augusti proxime futuri. Qui pirchus confitetur habuisse a dicta domina Marussa pro dicto laborerio libram unam argenti. Renunciando.

Ibid. 68'

Die X Junij 1402.

Milçe de Dulcineo, Ratchus pribillovich et Jacxa Juanovich auriffices. In Ragusio faciunt manifestum quod ipsi et quolibet ipsorum in solidum promittunt et se obligant ser Andree de Volcio procuratori loci et conventus fratrum minorum de Ragusio Vacante secundo procuratore consensu et voluntate fratris Laurencij guardiani dicti loci presenti et vice et nomine dicti conventus stipulante et se cum duobus aurifficibus convenienti facere et percomplere de arte sua operibus manualibus tantum anchonam argenteam fiendam et percomplendam in dicta ecclesia ad altare maius ipsius ecclesie, hys pactis et conventionibus videlicet dicti magistri prometunt et se obligant dare dietam anconam completam inauratam et ficatam, ex listas sufficienter laboratas eo modo quo dictus ser Andreas ostendit eis, usque per totum mensem septembris proxime futuris, dando dictis magistris de bonis dicte ecclesie aurum et argentum solidum, et ipsi magistri debent ponere omnes alias res et furnimenta necessarias et opportunas pro dicta ancona fienda, pro quo laborerio fiendo in dicta ancona complenda ut dictum est, dictus ser Andreas nomine dicti loci fratrum minorum tenetur dare de bonis dicte ecclesie dictis magistris ypperperos centum et treginta septem quos habere et recipere debent, completa dicta anchona et sufficienter laborata et ornata, sicut expedit. Ita quod quilibet videns dictum laborerium laudet et magnificet eum. Et si dicti magistri habuerint a dicto procuratore dictum aurum et argentum ad sufficientiam pro dicta ancona complenda. Et non compleverint ipsam ad terminem supradatum teneantur solvere nomine pene dicto procuratori ypperperos treginta qua pena soluta vel non teneantur nihilominus percomplere dietam anchonam modis et pactis supradictis. Renunciando.

Qui magistri supradicti fuerunt confessi habuisse et recepisse pro pretio soluendi dicti laborerij ypperperos quinquaginta quatuor.

Item die XIII. Junij predicti auriffices fuerunt confessi habuisse et recepisse pro parte dicte solucionis dicti laborerij fiendi ut supra ducatos auri treginta quinque.

1402. die VIII augusti. Milçe et Jachxa auriffices ultrascripti, fuerunt confessi recipisse ab ultrascripto ser Andrea procure conventus fratrum minorum pro parte solucionis eorum magisterij dictorum laboreriorum perperos treginta.

Eodem millesimo et Indictione, die primo septembris predicti auriffices fuerunt confessi recepisse a predicto ser Andrea procuratore dicti conventus pro indorando ut dixerunt ducatos treginta tribus et ypperperos decem et novem.

Die XIII junii.

Milçe, Ratcho Pribillovich et Jacxa Juanovich auriffices faciunt manifestum recepisse a ser Andrea de Volcio procuratore conventus fratrum minorum et fratre Laurentio vardiano dicti conventus pro indorando secundum pactum factum inter eos figuras sex collonas sex et capitellos argenti ponderis in toto libras viginti trium oncias unius, promittentes etc.

Die VI Julii 1402.

Predicti auriffices restituerunt dictas figuras colonas et capitellos ponderatos libras XXIII oncias VII, predicti auriffices dicto die receperunt sex figuras VI collonas duos capitellos magnos et duos parvos pro indorando ut supra, ponderis in toto libras XXV oncias VI 1/2.

Die X Junii.

Suprascripti aurifices fuerunt confessi recepisse a ser Blaxio de Sorgo, presente et dante nomine conventus fratrum minorum libras XIII, et exagra XI argenti fini empti ad rationem perperos XXI librarum pro laborando. Item pro aureando figuras ducatos LXXIII auri, ad rationem grossorum XXXIII uncias quatuor, qui ducati cum dicto argento ascendunt ad sumam perperos quingentorum.

Die XVIII Julii.

Suprascripti aurifices reportaverunt III auratas figuras colonas et capitellos libras XXV oncias X, et habuerunt pro deaurando figuras XIII ponderis libri XLVII oncias II.

Item habuerunt XV cholonas et XV arcus integro et II pecias Inferni et paradixii ponderis in toto libras X.

Et habuerunt figuram Christi positam in dicto pondere.

Div. canc. 34, 127'

7.

Die tercio maj (1412.)

Petrus de Radoe aurifex, promisit et se solemniter obligavit domino Zivat hilich de zupana, et ser Andree dominici de menzijs ambobus insimul et utroque ipsorum in solidum presentibus et acceptantibus, facere et construere eisdem hinc ad duos menses proxime futuros, omnibus suis sumptibus et expensis calicem unum ex argento fino bene et sufficienter deauratum et smaltatum ad mensuram et formam calicis maioris quod est in ecclesia sancte Marie, bene, legaliter et sufficienter laboratum, quod sit librarum quinque argenti, et si fuerit maioris ponderis et nichilo plus teneantur solvere predicti dominus Zivat et ser Andreas dicto Petro aurifici quod inter partes specificatum est. Et si erit minoris defalcare debeant solutione illius minoris ponderis pro ratiarum. Et hoc ideo quod versa vice predicti dominus Zivat et ser Andreas et uterque ipsorum in solidum promiserunt dare soluciter et integraliter dicto petro aurifici expleto dicto calice in modo et forma suprascripta et eis vel aliter eorum assignato yperperos ducentos. Renunciando.

1412. Die VI° augusti predictus Petrus promisit et se solemniter obligavit facere predictum laborerium usque per totum presentem mensem augusti sub pena yperperorum quadraginta. Renunciando.

Cassum de voluntate parcium.

Div. canc. 39, 67'

8.

Die primo octobris 1427. Indictione V.

Ser Marinus de Adamo et Dabisivus Stanisich aurifices super se et eorum bona in solidum et ad melius tenendum se obligaverunt et promiserunt facere et fabricare Magnifico voivode Sandagl usque ad dies viginti duo proxime futuros duas ocruglas de auro de ducato illius qualitatis et ponderis prout fuerunt alie ocrugle quas fieri fecit dictus voivoda Sandagl, cum condicione apposita et declarata quod ipsi aurifices habere debeant pro suo labore et manufactura ad rationem duorum ducatorum pro libra et aliorum duorum ducatorum pro libra pro scadimendo per rata et secundum quod ascendet pondus dictarum ocrugarum fabricandarum, pro quibus ocruglis ut supra fabricandis confessi et contenti fuerunt dicti aurifices habuisse et recepisse a

dicto Magnifico Voivoda de auri fini de ducato libras (neispunjeno) uncias (neispunjeno) sagras (neispunjeno) caratas (neispunjeno). Renunciando. Iudex ser Clemens de bodaza et testis Ruscus magistri Cristofori.

Div. not. 15, 136'

9.

(Die VI. decembris 1429.)

Maroe Adamovich aurifex super se et omnia eius bona promisit et se obligavit domino Abbati lacromensi et suis procuratoribus ser Matheo de Crosis et ser Johanni An. de volzo hinc ad XVm diem mensis januarii proxime futuri dedisse completum, bene laboratum et aureatum unum turibulum ad similitudinem illius quod ipsi aurifici dederunt. Et hoc pretio et nomine precij grossos triginta trium pro quaque oncia ponderis illius...

Div. canc. 46, 94'

10.

Die XI mayj 1430.

Magister Marinus de Adamo aurifex confessus fuit habuisse et recepisse a domino Matheo de ragnina dante et solvente nomine et vice ser Fortis Antonij de Corzola ducatos auri sexdecim pro quibus denarijs dictus Magister Marinus super se et omnia bona sua obligavit se et promisit facere unam crucem argenti fini dicto ser Forti. Et hoc usque per totum mensem junii proxime futuri, qua crux sit valoris ducatorum XXIII et nihil ultra. Cum pacto inter eos appposito et firmato. Quod si dictam crucem factam ad dictum terminem non dederit dicto ser Forti aut ipsi ser Forti non placuerit, quod tunc in quolibet ipsorum casuum possit illam refutare et dictus Marinus teneatur sibi immediate dictos suos denarios restituere, cum omni damno et interesse sibi ser Forti secuto ex dicta tali cruce. De quo damno et interesse stetur sacramento dictus ser Fortis renuntiando ambo.

Cassum quod solvit ser Johanes de Georgio procurator dicti ser Fortis.

Ibid. 179.

11.

XVIII Aprilis 1431.

Giuchus Goychovich aurifex super se et omnia bona sua promisit et per aptar renuntiando se obligavit ser Benedicto de Gondola presenti et recipienti nomine voyvode Sandagl facere et fabricare per totum mensem madij proxime futuri fiaschum unum argenti, eis modo et forma, quibus fecit certos alios suprascripto voyvode Sandagl, cum hoc pacto, quod si dictus fiaschus non factus fuerit ad bene placitum dicti voyvode Sandagl, quod dictus Giuchus, teneatur ei debeat refficere ipsum fiaschum omnibus suis expensis damno et interesse, usque quo dictus fiaschus sibi placuerit. Qui Giuchus confessus et manifestus fuit se habuisse et recipisse a dicto ser Benedicto, occasione dicti fiaschi fiendi per ipsum libras duodecim argenti fini, promitens dictus ser Benedictus suprascripto Giucho dare etolvere pro eius laborerio et mercede dicti fiaschi pro qualibet libra argenti laborati yperperos quatuor. Et cum hoc pacto quod si dictus Giuchus non fecerit et factum dederit ipsum fiaschum dicto ser Benedicto per totum mensem madij proxime futuri quod dictus ser Benedictus possit et ei licitum sit fieri facere ipsum fiaschum quem placuerit et ei videbitur omnibus

sumptibus et expensis dicti Giuchi. Que omnia et singula dicte partes sibi vicissim promiserunt attendere et observare. Renunciando.

Cassum de voluntate partium.

Div. not. 17, 24

12.

Die VII. Mai 1433.

Jacobus Rutmanich, frater Gregorii aurifex, super se et bona sua promisit et se obligavit Radossavo Zuetchovich turcino presenti et recipienti hinc per totum mensem junii proxime futuri fecisse et dedisse omnibus suis sumptibus et expensis unum urceum argenti sterlini auratum nitidum ponderis librarum trium cum dimidia quantitate et qualitate pulcritudinis et laborerii prout fuit alter quem idem Jacobus laboravit dicto Radossavo et non reperiretur alter urceus dum factus fuerit primus de quo supra convenitur dum dictus Radossavus diceret non esse talem qualis fuit alter sibi laboratus, quod ipse Radossavus sacramento suo affirmare et iurare debeat hunc factus non esse qualitatis, pulcritudinis et quantitatis suprascriptis alterius factus sibi. Et hoc precio et mercato grossorum triginta Ragusij pro qualibet onzia dicti urcey aurati ut supra, qui Jacobus pro parte dicti laborerij confessus fuit habuisse pro parte dicti laborerij a dicto Radossavo yperperos sexaginta grossos. Renunciando. Iudex et testis ut supra.

Cassum partium voluntate.

Div. not. 18, 26'

13.

Die X. februarij 1434 Indictione XII^a. Andruscus Stipchovich, Stiepan Marinovich aurifices super se se et omnia cuiuslibet ipsorum bona ad melius tenentes promiserunt et se obligaverunt Radosavo Zuietchovich turcino, presenti et contentanti hinc per totum mensem marcij proxime futuri ex ipsorum manorum auro et argento de sterlino laborasse fecisse et deaurasse tot pelegrinas, umbretos, catenellas, zonam unam, cultellinos et digitale omnes de argento sterlini aurato, quod sat erunt pro adobamento unius novice, in quibus pelegrinis fiendis esse debeant in totum nonaginta quatuor et pondere libras quinque argenti aurati et relique argentete esse debeant talis qualitatis et quantitatis qualis dictus Radossavus ipsis aurificibus mostram dabit et ipse dicet et ordinabit. Et hoc precio et mercato grossorum viginti-octo Ragusii pro qualibet untia suprascriptarum omnium et singularum argenteriarum fabricandarum et deauratarum per dictos magistros. Qui Andruscus et Stiepan confessi fuerunt habuisse et recepisse a suprascripto Radossavo pro parte laborerij suprascripti yperperos centum triginta grossos. Et qui Radossavus completis dictis argenterijs et habitis a dictis magistris solvere debeat ipsis residuum quod habere debebunt pro ipsis argenterijs iuxta formam presentibus promissam. Renuntiantes omnes. Iudex ser Junius de bona et Nicola Stella testis.

Die VI. marcij 1434. Andruscus Stipchovich suprascriptus confessus fuit habuisse et recepisse a Radossavo predicto pro parte suprascripti laborerij yperperos sexaginta grossos. Renunciando.

1434. die XVI aprilis.

Radossavus turcinus contrascriptus confessus fuit habuisse a contrascriptis Andrusco et Stipan tot pelegrinas argenti auratas quod valent yperperos centum et

Die X octobris 1489. cassum voluntate ambarum partium.

vanovich presenti et acceptanti unum tabernaculum pro tenendo corpus christi argenteum inauratum et pulchrum de oncyis quinque secundum designum sibi datum per dictum dominum Lucam in presentia mei cancellarij cum una figura per pedatam secundum designum usque ad dies decem et quod pro inaurando dictum tabernaculum dictus dominus Lucas debeat dare aurum. Quod quidem tabernaculum dictus dominus Lucas promisit soluere dicto Johanni progonovich ad grossos vigintinovem pro qualibet uncia pro parte cuius dictus Johannes progonovich habuit a dicto domino Luca ypperperos decem et restum promisit solvere quando compleverit. Renunciando. Radossavo. Renunciando.

Div. not. 18, 182'

14.

die XVI. maij 1489.

Magister Johanes progonovich promisit super se et sua bona domino Luce Radodraginta unum et grossos VII pro parte laborerij contrascripti promissi ipsi

15.

Die XI. marcij 1435. Indictione XIII.

Zuichus Goiacovich aurifex super se et bona sua confessus et manifestus habuisse et recepisse a papio petri de florentia presente et sibi dante libras duas et oncias novem et sagros quatuor argenti fini, de quo argento ipse Zuichus aurifex promisit et se obligavit facere et completum dare eidem Papio pro totum mensem aprillis proxime futuri, unum turribulum ribrarum trium argenti sterlini de bulla ragusij bene et pulcre laboratum, magnitudinis, pulcritudinis qualitatis et forme cuius est turribulum minus fratrum minorum ragusij, et etiam pulerioris forme et operis illius, pro quo turribulo et laborerio sive manufactura ipsius, ipse Zuichus habere debeat ad grossos sex pro onzia. Et nil aliud excepto quod si illud vellet inauratum quod ipse napius teneatur dare sibi aurum. Renunciando haec autem carta. Iudex et testis ut supra.

Die XIII. maij 1435.

Suprascriptus Zuichus aurifex confessus fuit habuisse pro laborerio suprascripto a suprascripto papio libram unam, onziam unam et sagrum unum argenti fini sive liga, quod laborerium suprascriptum ipse Zuichus super se et bona sua promisit completum et perfectum dare ipsi papio pro totum presentem mensem maj, quod si non daret, teneatur et debeat dare et soluere ipsi papio pro interesse suo ducatos auri viginti. Renunciando, iudex et testis ut supra.

Cassum de voluntate partium.

Div. not. 19, 254'

16.

(Die XXII. decembris 1436. Indictione 14.)

Pro communi. Giuchus Goiacovich aurifex super se et bona suo promisit et se convenit cum suprascriptis officialibus (super argenterijs faciendis pro dono Regis Aragonum) ser Budro de gondola et sociis de fabricandum et faciendum duas cuppas argenti sterlini cum cohoperculis auratas intus et extra cum pedibus et

manubrios, ac smaltis ubi expedit et convenit de laborerio scieto perpolito pulcro et bono de argento auro et magisterio ipsius Giuchi, ad grossos 32 proquolibet onzia ipsarum cupparum, que cuppe cum coperculis suis debeant esse videlicet qualibet de libris tribus cum coperculo. Et piaduas duas argenti sterlini albi de laborerio polito et schieto qui sint libras quatuor pro qualibet, ad rationem grossorum XXV. pro qualibet onzia ipsarum piaduarum. Que laboreria dare completa debeat usque ad XX dies proxime futuras. Et si ad dictum terminum non daret, ea percomplere et dare debeat et nichil sibi solvi debeat pro manufactura sua. Et si quid bene laboratum et pulcre non esset, id refutare possint ipsi officiales et ab alijs suis expensis et custis illas emere. Renunciando. . .

Jacob ruzmanich aurifex, super se et bona sua promisit suprascriptis officialibus super se et bona sua, de argento auro et magisterio suo ad ligam argenti sterlini, facere duo bochalia de libras quatuor pro quolibet de bono solido et pulcro laborerio aurato, secundum et prout sunt bochalia ser Martoli de Zamagno, ad grossos 31 pro qualibet onzia ipsorum bocalium, qua completa dare promisit usque ad XX dies proxime futuros. Et si ad dictum terminum illa non daret, vel ipsi officiales illa refutarent quod bene laborata et finita non erunt, quod illa ipsi officiales ab alijs emere possint custis et expensis ipsius magistri Jacobi. Qui confessus fuit habuisse ab ipsis officialibus yperperos ducentos grossos ragusij. Renunciando. Iudex et testis ut supra item die 31 decembris suprascripti confessus fuit suprascriptus Jacobus habuisse a suprascriptis officialibus pro parte alios yperperos quadraginta. Renunciando.

Cassum est partium voluntate.

Div. not. 21, 72

17.

Die XXVI. novembris 1442.

Giuchus Goyachovich et Jacobus ruzmanich aurifices. Assentes se habuisse et recepisse infrascriptis quantitates argenti a ser Alvisio Mi. De restis et socijs officialibus deputatis super argenterys faciendis pro comuni. Videlicet dictus Giuchus libras octo argenti fini et libras treginta octo onzias decem sagra duo et onatos XIII. argenti de liga sterlini, et dictus Jacobus libras octo argenti fini. Item libras treginta octo onzias quinque et sagras 0 et onatos unum. Se solempniter obligando promiserunt fabricare et facere de bono pulcro ornato et laudabili laborerio, argentarias quas dicti officiales sibi ordinabunt. Videlicet bacilia, bocalia pladenas et tacias ad formam et numerum sibi datum et ostendentem per ipsos officiales his precijs, videlicet bacilia et bocalia precio grossorum sex pro qualibet oncia et pladenas et tacias precio grossos viginti octo pro qualibet libra. Renuntiando. Iudex et testes ut supra.

Div. not. 26, 120

18.

Die XXV. februarij 1443.

pro fabrica pale sancti Dominici. In Christo amen. Noy maistro Blaxio prior del convento de San domeneo de ragusio et Trifon de bonda et michel de erose et Biaxio de zammagno procuratori del ditto convento femo lacordio con Giucho Goyachovich oredexe et con Goane todescho oredexe, li quali detti Giucho et Zoane nominati de sopra se obligano lor, eli soi beni di fornire e indorare e smaltare e ficare ala tola la pala darzento la qual fo lavorada per maistro peiro de serinona, la qual pala

dieno lavorare e fornirla a quel modo come noy prior et li prochoradori li mostreremo e quello bisognara per la detta pala zoe darzento e doro e de arzento vino e de pietre de vetro che tuto questo nuy prior e li procuratori li siamo tegnudi de darli. Et per lo quel lavorero nuy prior e li procuratori prometemo a dare de li beni del convento alli sopraditti Giucho et Zuane orexe per la soa mercede ducati doro cento quaranta val duc. 140. La qual pala nuy Giucho e Zuane orexe sopradetti ne obligemo e promettemo de compire e fornire intregamente la ditta pala per tuto octubrio proximo che viene. E se per caxo li sovradetti non attendeseno al detto termene che noy prior e li procuratori podemo trovare li maistri a le spexe del ditto giucho e Zoane oredexi, e quello spenderemo che noy prior e li prochoradori siamo creduti de quello se spendera per la detta pala. Et quello li daremo de arzento over de oro alli sovradetti Giucho et Goane per la detta pala che ne siano tegnudi a darne sequa plegiaria per tanta quantita quanto li se dara in quella.

E se per caxo vegnera a Ragusi maistro piero de Sermona orexe e se volesse lavorar la ditta pala che li detti giucho e Zuane sovradetti siano tegnudi a tuorle in compagnia in terza parte che lavora la detta pala con loro. E se lo detto maistro piero volesse lavorare tuta la pala luy ala soa posta, che fina quella nuy prior e li procuratori pagemo per rata al ditto Giucho e Zoane tanto quanto averano lavorato fina quella. E chel resto de tuta pala nuy prior et procuratores podemo dare lavorare al ditto maistro prior (pogrešno, vjerojatno piero). S chel ditto Giucho e Goane non ni pono contradire niente a questo. Renunciando.

Prömitentes dicte partes et nominate quibus supra nominibus sibi vicissim, videlicet una pars alteri et altera alteri predicta omnia attendere et observare. Videlicet dicti prior et procuratores super bona dicti sui conventus et dicti magistri Giuchus et Johannes aurifices super se se et bona eorum. Renunciantes. Hec autem carta. Iudex et testes ut supra.

Die XXVII. februarij 1448. Suprascripti Giuchus goyachovich et Johannes teotonicus aurifices confessi fuerunt habuisse recepisse ac sibi consignates esse a suprascriptis dominis priore et procuratoribus monasterij sancti Dominici causa seguendi laborerium suprascripte pale supra promessum libras viginti sex argenti fini in figuris dicte pale principiatis pro quibus quidem libras XXVI argenti fini laborandis et laboratis assignandis ipsis priori et procuratoribus per ipsos Giuchum et Johannem aurifices exteterunt plegij et fideiussores Liubissa Juanovich aurifex et Marinus Mirchovich. Videlicet quilibet eorum pro ipsa medietate ad melius tenendum cum ipsis Giucho et Johanne principalibus super se et eorum bona. Hanc tamen conditione quod quodcumque ipse libras XXVI argenti laborate fuerint restitute suprascriptis domino priore et procuratoribus, quod tunc ipsi prenominati plegij sunt et esse intelligantur liberi et franchi a presente eorum plegiaria. Renunciantes omnes haec autem carta. Iudex et testes ut supra.

1444. Die XI. aprilis contrascripti Giuchus et Johannes aurifices confessi fuerunt habuisse et recepisse a procuratoribus Sancti domenici, videlicet a ser Michaele de Crosis ser Triphono de Bonda et ser Michaele de Volcio dantes et solventes pro parte solutionis fabrice pale contrascripte ducatos auri viginti octo. Renunciando.

Cassum voluntate partium quia una ab altera et altra ab altra vocarunt se tacitas et contentas.

Die XVII. septembris 1444.

Florius de Turcino ex una parte et Marinus Gunchovich aurifex et alia volentes pacifice et quiete sine strepitu et figura iudicij ad concordium de venire de differentiis existentibus inter eos occasione laborerorum factorum per ipsum Marinum ipsi Floreino super una coltra et alijs de libris VII. argenti de quibus dictus Marinus dicit restare habere ab ipso Florio pro manufactura dictorum laborerorum sibi Florio factorum. Et dictus Florius dicit ipsum Marinum esse solutum et se compromiserunt et compromissum fecerunt...

Div. not. 28, 86'

Die XXII decembris 1447.

Cum pavchus Stoycich aurifex sit iturus voyvodam Stephanum pro portando ad vendendum ipsi voyvode si poterit secum esse in conventio de precio et foro infra-scriptas res videlicet matias duas de cristallo et ferulas sive scurizatas tres de cristallo, candelabra duo de cristallo et coclearia duo de cristallo, omnia laborata cum argento deaurato et dubitet ne dictus voyvoda Stephanus sibi illa accipiat per vim. Id circo ibique ser Georgius de Goze et ser Drago de Sorgo volentes a tali periculo facere cautum et securum dictum Pavchum promisserunt et super se et eorum bona dicto pavcho quod in casu quo dictus voyvoda per vim acceperit veniente ad dictum Voivoda dicto pavcho dictas res de solvendo et exbursando ipsi pavcho pro valore ipsarum rerum quod sibi ut supra ablate forent ducatos auri centum octuaginta videlicet ser Georgius ducatos auri centum et ser Drago de Sorgo ducatos auri octuaginta omni exceptione remota. Renunciando. Iudex ser Junius de Gradi et Nicola de Stella testes.

Cassum de voluntate partium.

Div. not. 32, 87'

Die VIII. Junij 1448.

pro dominis thesaurariis. Giuchus Goiachovich aurifex Matchus Radasin Gio-n-zich ambo super se et bona cuiuslibet eorum ad melius tenendum confessi fuerunt habuisse recepisse a dominis tesaurariis sancte Marie videlicet ser Nicola Jo. de poza ser Martolo de Zamagno et ser Johannis de Volzio libras septem onzias octo et sagra tria argenti fini hoc modo et hac decame videlicet quod ipsi Giuchus et Matchus usque totum mensem augusti proxime futuri debeant facere in pulcerima forma unam statuum sive figuram sancti Johannis baptiste relevatam, quaquidem statua sic facta si placebit, et grata erit ipsis dominis tesaurarijs tunc ipsi domini tesaurarii solvere et satisfacere ipsis Giucho et Matcho pro eorum manufactura et labore quantum et prout ipsis dominis tesaurarijs et eorum discretione videbitur. Et si casus erit quod ipsa statua postquam facta fuerit, non fuerit grata et non placebit ipsis dominis tesaurarijs quod ipsi Giuchus et Matchus debeant in se et pro se retinere dictam statuum, et de pluri teneantur et obligati sint ad molinsteriam redere et restituere ipsis dominis tesaurarijs totidem libras septem onzias octo et sagra tria argenti fini. Renunciando sic autem carta. Iudex sex Andreas de Babalio et Marinus de Tani testis.

Div. not. 32, 179'

(Die XII. novembris 1448.)

Pro dominis Tesaurerijs. Giuchus goyachovich aurifex et Matchus radasin Gioncich ambo super se et bona cuiuslibet eorum ad melius tenendum confessi fuerunt habuisse et recepisse a dominis tesaurerijs sancte Marie, videlicet ser Martolo de Zamagno ser Nicola de poza, et ser Johanne de poza libras viginti et onzias sex argenti fini, cum hoc quod teneantur et debeant et ita ipsi Giuchus et matchus dictis dominis tesaurerijs promiserunt usque per totum mensem februarii proxime futuri fecisse in pulcherima forma duas figuras sive ymagines videlicet sanctorum Simeonis et Jude relevatas, quibus sic factis, si placebunt et grata erunt ipsis dominis tesaurerijs tunc ipsi domini tesaurerij soluere et satisfacere ipsis Giucho et Matcho pro eorum manufactura et labore teneantur quantum et prout ipsis dominis tesaurerijs in eorum discretione videbitur. Quod si casu erit, quod dicte figure postquam facte fuerint, non extitentes grate et non placebunt ipsis dominis tesaurerijs, quod ipsi Giuchus et Matchus debeant in se et per se retinere ipsas figuras. Et de plus teneantur et obligati sunt ad melius tenendum reddere et restituere ipsis dominis tesaurerijs totidem libras XX^{ti} et onzias VI. argenti fini. Renunciando omnes, hec autem carta, iudex ser Marinus junij de Georgio et Nicola de Stella testis.

Div. not. 33, 59'

Die ultimo madij suprascripto (1449.)

Pro cummune, pro follaris. Nicola pribisalich aurifex super se et bona sua solemniter obligando promisit et se obligavit ser Marino An. de bona et ser Andree de Bobalio officialibus consiliarijs minori consilij... de faciendo et cudendo de bono ramo et omnibus ipsius Nicolay custis et expensis iperperos mille foliariorum parvorum cudendo et faciendo quolibet eorum pondere ad illam stampam formam qualis sunt illi folli qui dati sunt pro mostra per ipsum Nicolaum et etiam ita quilibet eorum cudendo et faciendo quod eorum quilibet veniat medium exactum nec plus nec minus. Quorum si aliqui eorum fortasse reperientur non esse stampati et facti pulcro modo secundum mostram datam aut etiam si aliqui reperientur plus vel minus dicto medio exigio quod incidi debeant et illos de novo refacere debeantur ad stampam et formam eorum mostre date et iuxta ponderis predicti... Consiliarij nomine communis ragusij... promisserunt et convenerunt dare et solvere a dicto Nicole grossos septem et dimidium pro singula libra ponderis foliariorum laboratorum...

Slijede isplate od kojih dvije glase:

Die V decembris 1449. Nicola Pribisalich suprascriptus confessus fuit habuisse et recepisse a domino Rectore et consilio dantibus et solventibus pro completa solutione librarum mille CCL^{ta} foliariorum factorum usque presentem diem yperperos centum octuagintaunum et grossos tres presente ser Johanne de babalio cecherio qui dixit ipsos folaros esse factos, et esse in suis et sociorum manibus. Renunciando.

Die XXX. augusti 1450. Nicolaus Pribisalich contrascriptus confessus fuit habuisse et recepisse a domino Rectore, et consilio dantibus et solventibus pro parte foliariorum yperperos centum. Renunciando. Iudex ser Johannes de Volzo testis Nicola de Stella.

Div. not. 33, 151

(Die X. octobris 1453.)

ser Nicola Sar. de bona et ser Junius de Martinnis officiales ad faciendum fieri argenterias donandas, Serenissimo Regi hongarie acordaverunt gunchum aurificem, et Stiepanum aurificem ibi presentes volentes et acceptantes quod ipsi debeant facere illas argenterias de quibus sunt locuti simul et dare ipsas completas usque ad XV. novembris proxime futuri sub pena et voluntate damnationis. Qui quidem gunchus et Stiepanus ibi presentes acceptaverunt, et confessi fuerunt habuisse et recepisse a supradictis officialibus libras XXVI argenti tenute de exagriis tribus pro libra ad finam copellam, et libras XLVIII uncias XI argenti sterlini. Quod argentum in totum libras LXX et uncias XI pro dictis argenteriiis fiendis, renuntiantes hec autem carta etc. Iudex, et testis ut supra.

Div. not. 37, 128

Adi 8 novembre 1454.

Radassin Radosalich comparse davanti nu ser vezi Rector sér Goane a. de Volzo e yntende a servar per li testimonii ynfrascritti chome e son stato yn viaggio con Stipan orese a cherzech e steti con lui mesi 3. lo qual Stipan me achordo a duchato 1° al mese voria cheme pagassi.

bogdan chorir

Radovaz fante de Naocho crivaodich, Simcho fameglo de ser Marin de Resti.

Div. canc. 64, 132'

28. I. 1457.

... honorabili viro Romboldo de Vachter mercatore de Brugis...

Div. not. 41, 97'

12. XI. 1457.

Captum fuit de dando libertatem procuratoribus ecclesie Sancte Marie maioris Ragusii, quod posint fieri facere de novo pallam altaris magni dicte ecclesie de argento inauratam pulcram, et vistosam, prout et quamadmodum ipsis procuratoribus melius videbitur et placuerit.

Cons. Min. 14, 204'

14. III. 1458.

Captum fuit de concedendo sine ullo affectu stationem comunis prope Oecham Stiepano aurefice et sociis fabricaturis Anchonam argenteam pro altari magno Sancte Marie cum hoc quod post opus completum teneatur restituere dicto comuni in eo esse in quo ipsis consignabitur.

Cons. Min. 14. 268/II.

16. VIII. 1459.

Captum fuit de portando ad maius Consilium de concedendo magistro Laurentio pictori uno ex magistris qui laborant palam Sancte Marie maioris, quod possit laborare dictam palam in domo comunis super platea ad oppositum ecclesie sancti Francisci

per eum conducta causa. Cum hoc quod alia laboreria artis argentarie non possit laborare in dicta sub pena perdendi ipsa laboreria et sub pena partis capte in maiori consilio.

Cons. Min. 15, 112'

27.

MCCCCLX Indictione VIII. die XX januanij Ragusij hoc est testamentum magistri Antonij bogichievich calafadi pridie defuncti repertum in notaria ragusij... In prima lasso lanima mia alla misericordia de lo omnipotente Idio e lo mio corpo alla chiesa de San domenego nella sepultura delli mei antichi... Item perche la mia muir chatarina la qual molto zovene menai in chasa mia a soferto per me e per li mei fioli... e per conservazion et achrescimento dela chasa mia vogliu che essa chatarina sia dona et madona de tuto lo mio sottoponendo li mei fioli ala ebiedenisua sua... Item perche o comprato alchune terre in gravosa anche in ombla le qual me son sforzato a comprare per che le sono state delli antichi dela mia muir chatarina... Item perche mio fiol fra benedeto del ordine de San domenego... se feze fratre si se fe de mia bona volunta... abia la parte come li altri mei fioli tomaso over polo... fazo li mei epitropi la mia muir chatarina e suo fiol polo, domino matcho Juanovich, dabixiv et vasigl mei cognadi...

Testamenta notariae 17, 76'

28.

Die V januarij 1461.

Bogoe Stiepchovich et Radoe Radoicovich promisserunt super se et eorum bona facere et consignare magistro Paulo antoevich aurifabro presenti et solemniter stipulanti miliaria quatuor lapidum de chugnera pro edificio unius domus secundum eorum usum...

Div. canc. 70, 13

29.

Die 26 martij 1462.

ser Martinus Chiarini ex una parte, et Johannes progonovich de Novamonte aurifex et habitator Ragusij ex altera parte, convenerunt inter se ad infrascripta pecta et conventiones, videlicet quod ipse Johannes teneatur, et sic promisit facere ipsi ser Martino chiarini unum bochale et unum bacile pulcrum, laboratum perpolite, stagnum et absque ulla macula, argenti fini laghe s. Blasij. Quod bochale sit ad instar et similitudinem exempli et picture ipsi Johanni per ipsum ser Martinum date in uno folio in quo ipse ser Martinus pro maiore cautela se subscripsit propria manu. Quod bacile et bochale supranominati debeant esse in totum ponderis librarum octo argenti vel circha, laborati et ornati cum deauratura et smalto et alijs necessarijs pulchritudini supra dictorum bochalis et bacile. Item supradictus Johannes tenetur et sic promittit supradicto ser Martino facere duas confecterias argenti pulchras et bene ornatas ut fieri solet de relevo et deauratas, ponderis unius libre pro qualibet ipsarum confecteriorum. Item tenetur et promittit dictus Johannes facere ipsi ser Martino duo bochalia argenti ad instar et similitudinem designi dati per ipsum ser martinum ipsi Johanni, in quo designo ipse ser Martinus pro maiore cautela se subscripsit propria manu. In quo designo non est pictura facta ut in exemplo supra-

dicto, sed est scriptum qualiter et quomodo debeat esse quelibet pars ipsorum bochalium, qua bocchalea duo, debent esse ponderis unciarum viginti in vigintiduas pro quolibet ipsorum bocchalium. Que omnia supradicta videlicet bochale et bacile et duas confecterias et duo bocchalia, supradictus Johannes promittit modis et conditionis quibus supra bene et optime laborata, facere perficere et consignare ipsi ser Martino usque ad iudicium cuiusque boni aurificis usque ad mensem unum cum dimidio proxime futuri, cum pacto quod interim dictus Johannes non possit alibi aut aliis rebus laborare quod in dictis bocalibus et argenterijs supradictis pro quibus laborerijs fiendis ut supra, ser Martinus teneatur et sic promisit dare et solvere pro qualibet libra argenti laborandi et laborati bocalis et bacilis et dictarum duarum confecteriarum ducatos novem et unum quartum unius ducati, et pro qualibet libra argenti laborati in duobus bocchalibus ducatos octo cum dimidio, que omnia laboreria cum facta fuerint termino et conditione supradictis debeant bullari in presentia ipsius ser Martini cum bulla et signo sancti blasij, pro parte quarum argenteriarum ipse Johannes ex nunc confessus est habuisse et recepisse a suprascripto ser Martino ducatos auri sexaginta, obligans se et sua bona, in casu quod dicte argenterie non fierent ad tempus aut terminum promisiendum, videlicet secundum designum et absque ulla macula, reddere et restituere ipsi ser Martino dictos ducatos auri 60. Renunciando.

Die 4. septembris 1462.

Ser Martinus Chiarini et magister Johannes aurifaber contrascriptus venerunt concorditer et dixerunt contrascripta laboreria finita ad voluntatem ipsius ser Martini, et buchale magnum et bacile fuisse libras octo onzias 5 1/2 et duas confecterias fuisse libras duarum onzia 1°, exagra 4 1/2 et duo buchalia minora fuisse libras triarum onzias 9 1/2. Intotum suprascriptas omnes argenterias ascendisse omnibus computarum ad rationem preciorum contrascriptorum ducatis auri centum triginta, grossos 9, et sic illico dictus ser Marinus fuit contentus et confessus habuisse dictas omnes argenterias, et dictus magister Johannes fuit contentus et confessus habuisse dictos ducatos auri C^o XXX grossos 9 absolventem se invicem. Renunciando. Ideo cassum.

Div. not. 45, 50

30.

(Die XVI Martij 1463.)

Venerabiles domini canonici ecclesie cathedralis ragusine... dederunt concessunt et locaverunt catharine relicte Anthoe boglichievich calafati et magistro paulo aurifici filio dicte catharine et dicti quondam Anthoe ibi presentibus, stipulantibus et conducentibus pro ipsis et suis heredibus et successoribus usque ad annos mille quingentos proxime futuros omnes terras vineas possessiones domos et ortos dicti capituli in omnia in roxato...

Div. not. 47, 4

31.

(MCCCCLXIII) die, 28 martij.

Constitutus per Lampriza Elie de Zriva. In presentia ser Ramboldi Vather de bruzis zoiclerij existentis infirmi in lecto in camera superioris domus habitationis sue...

Div. can. 71, 21

Testamentum Nicolette uxoris magistri Pauli de Antonio aurificis.

MCCCCLXVII die XXVIII° decembris Ragusii. Hoc est testamentum Nicolette uxoris, pauli de Antonio aurifabri...

Io Nicoletta uxor di magistro Paulo de Antonio orexe... item lasso alla mia serviera Dragna questa mia gonella paunaza fornita come sta essa servendo et maritandosse cum bona querella de la caxa nostra cum consentimento del mio marito polo... Item lasso a mia madre el tapedo grande e lo resto in consciencia de polo dicto mio marito. Fazo li mei epitropi mia madre margarita e dabisivo iussisich et nicola pribissalich dicto fornaro e polo marito mio...

Test. not. 19, 171

Die X octobris 1471.

Jacobus de Thomasio, Bartolus de Jacobo, Mateus de Stephanus, Stephanus Micheglia, Marinus Cuietchovich gastaldus ecclesie omnium Sanctorum de Curzola et confratres dicte fraternitatis ecclesie omnium Sanctorum de Curzola et nomine ipsorum confratrum et aliorum confratrum dicte confraternitatis et pro quibus promiserunt de rato habendo sub obligatione omnium et singulorum honorum suorum presentium et futurorum ex una parte et Magister Joannes Progunovich aurifaber de ragusio ex altra parte sponte et scientia venerunt ad infrascriptas conventiones promissiones obligationes et pacta, videlicet dictus Magister Joannes obligat se facere et laborare de sua arte dictis confratribus dicte ecclesie omnium sanctorum de Curzola unam crucem de argento aurato librarum a ratione septem ragusij aut plurium aut pauciorum secundum quantitatem argenti quam ipsi confratres de curzola debunt dicto magistro Joanni. Et quam crucem ipse magister Joannes promittet facere ad illam similitudinem et ad illis laborerijis quod habet crux schole Sancti Francisci de Stagno quam laboravit dictus magister Joannes et debet ipse magister Joannes ire Curzolam ad faciendum dictum laborerium et reedere ragusio ad tardius usque ad dies XV proxime futuris causa eundi curzolam pro faciendo dictum laborerium dicte crucis et illam indorare, et ulterius facere ipsis confratribus unum calicem argenti aurati cum patena ad similitudinem quam ipsi confratres ostendent. Et non descendere curzola sine licentia dictorum confratrum nisi prius compleverit dictam crucem et dictum calicem. Et ex converso ipsi Jacobus gastaldus et alij confratres predicti prenominate nominibus super se et eorum bona solventes obligando debent et promittunt dare et consignare ipsi magistro Joanni totum argentum opportunum pro dicta cruce et calice et aurum opportunum pro indorando dictam crucem et dictum calicem. Et ulterius dare ipsi Joanni domum pro habitatione et stationem comodam pro laborando, ac dare et solvere ipsi magistro Joanni pro eius mercede et labore ducatos auri venetos quatuor cum dimidio pro singula libra ragusina argenti quando ponderabunt dicta crux et dictus calix, Et ulterius debent difalcare de calo dictorum laboreriorum ipsi confratres dicti fraternitatis id quod est consuetum et amptare ipsi magistro Joanni illud calum quod secundum consuetudinem similium laboreriorum conveniens est ac usitatum. Declarando quod si ipse magister Joannes non fiet ad dictum terminum curzolam pro faciendo dictum laborerium liceat ipsis confratribus de Curzola reperire alium magistrum qui faciat dicta laboreria expensis ipsius magi-

stri Joannis. Et predicta omnia et singula sic promissa, invicem promittunt dictae partes una alteri et altera uni attendere et observare. Reservato semper iusto impedimento pro utraque parte. Renunciando hec autem carta. Iudex ser Joannes franchi de Sorgo et marincus florij testis

Div. not. 55, 117—118

33 a.

10. XII. 1471.

Captum fuit quod Radun aurefixe posit facere unam dozenam de schudellis de argento de liga venetiarum pro uno veneto, cum hoc quod non bullet eas de bulla sancti Blasii.

Cons. min. 18, 147'

34.

die XXVIII januarij 1473.

Johannes Progonovich et Radun (prazno) aurifices obligantes se se et eorum bona promiserunt Reverendissimo domino Johani Archiepiscopo Ragusino fecisse et facta dedisse et consignasse usque ad diem XV martij proxime futuri hec laboreria de argento videlicet duo bacilia librarum circa trium pro quolibet. Quatuor bochalia librarum duarum pro quolibet circa, schutellas duodecim et schutellinos duodecim, et talieria duodecim rotunda. Que omnia suprascripta laboreria debent esse pulchra et bene laborata ad ducatos auri octo pro singula libra di Ragusio ad rationem lige ragusee. Cum hoc quod si ipse dominus archiepiscopus vellet inaurare dicta laboreria aut partem eorum ipse dominus archiepiscopus teneatur dare aurum. Et promiserunt dicto domino Archiepiscopo facere duas confecterias libre unius cum dimidia pro qualibet earum. Quas debent dare factas completas et inauratas eorum expensis ad rationem ducatorum auri decem pro singula libra ad rationem lige ragusee. Et confessi fuerunt dicti magistri habuisse et recepisse a dicto Reverendissimo domino Archiepiscopo ducatos auri centum in rationem et pro parte dictorum laboreriorum. Renunciando hec autem carta etc. Iudex ser Jacobus de Crieva et Marinchus florij testis.

Die IIII februarij 1473. Johannes et Radun suprascripti confessi fuerunt a suprascripto Reverendissimo domino Archiepiscopo habuisse et recepisse in ratione supra scriptorum laboreriorum ducatis auri centum. Renunciando.

Die quinta februarij 1473. suprascripti Johanes et Radun confessi fuerunt a suprascripto Reverendissimo domino Archiepiscopo habuisse ducatos auri centum. Renunciando.

XV martij 1473 cassum de voluntate etc.

Div. not. 56, 191'

35.

Die X may 1473.

Radun Nachodovich aurifex obligando se et bona sua promisit ser Johanni bl. de Ragnina presenti et acceptanti, de faciendo et factas dando argenterias infra-scriptas omnibus expensis ipsius Radoni tam de argento et auro quam de manufactura per totum mensem jully proxime futuri ad tardius, videlicet unum pulchrum bacile et bochale librarum octo, duas confecticias pulchras librarum duarum pro singula earum, duas pissydes unciarum octo pro singula, et hec suprascripta precio et foro ducatorum decem pro singula libra. Et de pluri unum salerium de argento ipsius ser

Johannis sine aliqua solutione. Item tacias octo eius ponderis quod voluerit ipse ser Johannes, coclearia sex et pironos sex pretio et foro ducatorum octo pro singula libra. Que omnes argenterie debent esse fine de liga Ragusij et bullate et bene laborate ad laudem cuiuslibet boni magistri, et bene inaurate. Et confessus fuit ipse radonus habuisse et recepisse ab ipso ser Johanne in rationem et pro parte solutionis dictarum argenteriarum ducatos auri septuaginta quatuor. Renunciando hec autem carta etc. Iudex ser junius pasq. de Sorgo et Marinchus Florij testis.

Div. not. 57, 47'

36.

(Die VI augusti 1473)

Joannes progunovich aurifaber promisit super se et omnia sua bona ser Orsato M. de menze de faciendo et factos dando ipsi ser Orsato usque quatuor menses proxime futuros unum bochale et unum bacille argenti fini de bulla ragusij librarum decem in totum, egregie elaborata omnia et indorata in illo modo et forma atque pulchritudine qua erat illud bochale et bacille quod emit Reverendissimus dominus archiepiscopus ragusinus, et hoc pretio ducatos novem et tertiorum duorum ducati pro singula libra: pro parte quorum ipse Joannes confessus fuit a dicto ser orsato habuisse et recepisse ducatos auri septuaginta quinque: promittitque ipse ser orsatus de dando ipsi Joanni tertium solutionis dicti bochalis et bacillis quando dicta laboreria erunt completa...

Cassum die VIII februarij 1474 de voluntate partium.

Die XVIII Januarij 1474. Dictus Joannes confessus fuit a dicto ser Orsato habuisse et recipisse ducatorum auri decem pro parte solutionis dicti laborerij. Renunciando.

Div. not. 57, 84

37.

(Die 24 julij 1476.)

Ser Joannes da. de Menze, ser Francus Jo. de Sorgo et Nicola Cle de Giorgio officiales deputati ad hoc se acordaverunt cum infrascriptis et pacta fecerunt cum eis quod debeant facere infrascripta laboreria prout inferius dicitur et primo Antonius branchovich promisit facere suis expensis unum bacille et unum bochale librarum duodecim vel circa pulchre et egregie laborata et indorata in locis congruis et bene indorata. Et hoc pretio ducatorum decem pro singula libra, et dicta laboreria consignare ipsis dominis officialibus hinc per totum mensem septembrem proxime futurum, et confessus fuit ipse Antonius habuisse et recepisse ducatos nonaginta pro parte solutionis dictorum laboreriorum.

Radonus nachodovich similiter promittit et se obligat facere et factum dare ipsiis dominis officialibus hinc per totum mensem septembrem proxime futurum unum bochale et unum bacille bene et egregie laboratos et bene indoratos in locis congruis et hoc pretio ducatorum decem pro singula libra, confessusque fuit habuisse et recepisse ab ipsiis dominis officialibus ducatos nonaginta pro pretio declarando quod dictum bacille et bochale debeant esse ponderis librarum duodecim vel circa. Renunciando hec autem carta. Iudex et testis ut supra.

Novach Chorenich et Radivoi Millithovich promittunt et se se obligant dictis dominis officialibus de dando illis hinc per totum mensem septembrem proxime futu-

rum piaterias octo argenti ad ligam ragusii ponderis librarum quinque per singula illarum pulchras et egregie laboratas. Et hoc pretio ducatorum octo pro singula libra. Confessi que fuerunt ab ipsis dominis officialibus habuisse et recepisse ducatos ducento pro parte. Renunciando. Iudex autem carta.

Die primo augusti 1476. dicti Radivoj et Novach confessi fuerunt a dictis dominis officialibus habuisse et recepisse ducatos centum. Renunciando.

Cassum 1476. die 24. octobris de voluntate partium quia sunt contente una ab altera.

Die antescripto.

Marinus Giuchovich et Johanes progonovich aurifices obligatos se se et eorum bona ad melius tenendum promiserunt antescryptis officialibus facere et factas dare per totum mensem septembrem proxime futurum quatuor cuppas cum pedē et coh-pertorio, et non sint ad ornamentis et laborerys, ac bene inauratas intus et extra librarum circa quatuor pro una quoque earum, que correspondeant ad designum datum ipsiis officialibus per dictos aurifices. Qui aurifices habere debent ad rationem ducatorum undecim et unius quarti pro singula libra. Et confessi fuerunt habuisse a dictis officialibus in ratione dictorum cupparum ducatos auri centum viginti. Renunciando hec autem carta. Iudex et testis ut supra.

Cassum 1476 die 24 octobris de voluntate partium.

Div. not. 60, 91—91'

38.

9 januarij 1479

...precipisse thomasine relicte quondam pauli antoevich aurificis...

Div. canc. 79, 77'

38 a

5. maij 1479

Captum fuit quod Maroe Giuchovich aurifex debeat facere sex paria formarum pro ballotis tarassarum et spingardarum quas debeat facere tales quod ad eis fieri possint ballote que sunt bone pro tarassis et spingardis nostros et eas debeat facere de rame.

Cons. Min. 21, 62'

39.

(Die V octobris 1479)

Johanes Progonovich et Radonus Nacodovich aurifices et sotij super se et omnia sua bona in solidum videlicet ad melius tenendum obligaverunt et promiserunt ser Georgio de Constantini de Florio presenti et acceptanti facere finire et perficere et aurare in omnibus et per omnia secundum mostram ipsis datam per se Darium de Manfredonia unum calicem argenti fini totum ad bullam sancti Blasii de Ragusio et smaltatum, ponderis unciarum quindecim argenti omnibus expensis dictorum sotiorum aurificum usque per totum mensem novembris proxime futuri de anno presenti et hoc precio et foro ducatorum auri decem pro libra. Pro solutione et ratione cuius calicis faciendi et dandi in dicto termine ut supra dicti sotij contenti et confessi fuerunt habuises et recepisse a dicto ser Georgio yperperos quadraginta quatuor grossos ragusij in frumento, qui debent poni ad rationem dicti calicis per ipsos videlicet

tantum quantum constabit. Declarando quod si minus constaret videlicet constabit precium dicti calicis quam ippereros 44 Restum debeant in denarijs numeratis et soluendis restituere dicto ser Georgio. Renunciando.

Div. canc. 79, 192

40.

Prima aprilis 1480.

Ad instantiam Marusse uxoris petri banich vuchassinus riverius communis, precipisse thomasine relicte quondam magistri Pauli antoevich aurificis quod debeat accipere claves domus et apothecae locatae dicto petro...

Div. canc. 80, 51'

41.

Die XVIII septembris 1480.

Ad instantiam venerabilis domini Marini de Ragnina Canonici et vicarij domini Archiepiscopi sequestrasse in manibus Radoni Nacodovich in eius stragno unum caratellum vini de ratione et bonis quondam Pavchi Antoevich aurificis et hoc usque ad ius cognitum. Et hoc mandato domini Rectoris ser Johannis Mar. de Restis.

Div. canc. 80, 131'

42.

die XVII july 1481.

Radun Nachodovich aurifex obligando se et bona sua promisit ser Johanni de Ragnina presenti et acceptanti de faciendo et factum completum dando ipsi ser Johanni omnibus expensis ipsius Raduni et secundum designum datum per ipsum Radunum eodem ser Johanni ad tardius per totum mensem octobri proxime futuri unum bacile et unum bochale de argento fino librarum in totum undecim et inauratum videlicet bacile inauratum opus erit ut bocale totum inauratum, ponendo ducatum auri pro singula libra argenti. Et hoc precio et foro ducatorum auri decem cum dimidio pro singula libra dandorum et solvendorum et quo ipse ser Johannis dare et solvere promisit dicto Raduno. Et confessus fuit idem Radun habuisse et recepisse a dicto ser Johanne in ratione et pro parte solutionis dictorum bacilis et bochalis ducatos auri nonaginta septem. Renuntiando hec autem carta etc. Iudex ser Gauze de restis et marinus anicula testis.

Div. not. 65, 131'

43.

29 julii 1481.

...in domum et possessionem quam fuit quondam Magistri Pauli Antoevich in umbla...

Div. canc. 81, 70

44.

Die XVI augusti 1483

Ad instantiam domini Ruschi de Saracha canonici Radoe sversina famulus Curie retulit se mandato Domini vicereactoris ser Bartoli de Goze loco ser Andree de Crieva... precipisse et mandasse Thomasine relicte et possidenti lectum et bona quondam

pavchi Antoevich aurificis quod non debeat vindemiare sui possessij vineas in umbra sine expressa licentia et voluntate ipsius domini Ruschi et hoc sub pena iperperorum XXV....

Div. canc. 82, 160

45.

Die prima Julij 1489.

Venerabilis dominus presbyter Christophorus Spironus Sancti Julliani canonicus Sancti Marci de Venetijs convenit et pactus fuit cum Nicolao Allegreti et cum Marino cherachovich aurificibus de Ragusio ibi presentibus in hunc modum videlicet. Quia dicti Nicolaus et Marinus obligantes se se et eorum bona in solidum, promiserunt dicto domino presbytero christophoro de faciendo et factam dando et consignando usque ad medium septembris proxime futuri unam crucem de argento fino de liga Ragusea, et cum bulla sancti Blasij ponderis marcharum sex vel circa cum suo pede, secundum modellum ligneum datum per opera dicti presbyteris christofori dictis aurificibus, et quem modellum ipsi Nicolaus et Marinus in se habere dixerunt. Et qua crux sit bene laborata ad laudem cuius libet boni magistri, et ab uno latere ipsius crucis debet esse crucifixus separatus confixus cruci et 4 evangeliste relevati. Ab alio latere sit in medio sanctus Cristophorus et quatuor doctores ecclesie omnes relevati. Quibus magistris dictus dominus presbyter Cristophorus promisit dare et soluere pro dicta cruce ad rationem ducatorum auri octo pro singula marcha de Venetijs et de pluri ducatos auri tres pro inaurando dictam crucem quam bene inaurare promiserunt. Et confessi fuerunt habuisse et recepisse ab ipso domino presbytero Christophoro, et sic re vera in presentia mei notarij habuerunt et receperunt ducatos auri quadraginta in rationem et pro parte solutionis dictae crucis. Residuo vero debent habere completa dicta cruce. Et pactum fuit quod quando ipsa crux erit completa, si non placebit ipsi domino presbytero Christophoro, et illam nolet, possit illam refutare et dimittere dictis magistris, et dicto cassu ipsi magistri in solidum cum omnibus eorum bonis teneantur et obligati sint dicto domino presbytero Christophoro aut agentibus pro eo immediate restituere dictos ducatos quadraginta et quod quondam recepissent in rationem et pro parte solutionis dicte crucis. Fuit insuper per pactum declaratum, quod si tempore quo dicta crux erit completa ipse dictus presbyter Christophorus non erit Ragusij, eius loco sint presbyter Stephanus florius de Casnacys, et Johanes Florio de Ragusio, ad acceptandum aut ad refutandum dictam crucem, quam crucem si acceptabunt, teneantur et sic promiserunt solvere ipsis magistris residuum pretij dicte crucis et ducatos tres pro inauratura. Si autem dicti magistri non attendunt ad predicta, fuerint contenti quod dictus dominus presbyter Christophorus possit per alios magistros dictam crucem fieri facere aut illam ab alijs emere omnibus expensis dictorum Nicolai e Marini...

Die VI februarij 1490. Nicolaus et Marinus aurifices suprascripti confessi fuerunt habuisse et recepisse a Marino de Zizer et per manus dicti Marini de Zizer ducatorum auri octo grossos XXIII quod dixit illos dare de proprijs denariis pro resto crucis et inaurature ipsius crucis, e suprascripti presbyteri Florius et Johannes Florio confessi fuerunt habuisse et recepisse dictam crucem factam completam inauratam et laboratam secundum formam pacti suprascripti, quam crucem dederunt et consi-

gnaverunt dicto Marino de Zizer, et sic ipse Marinus ibi presens dixit habere in se dictam crucem mittendam Venetias suprascripto presbytero Christophoro, et quod mittitur per Marinum Vlachussich...

Div. not. 69, 84

46.

die 20 junij 1492.

Nicolaus Radognich clericus acupictor obligando se et omnia bona sua promisit et convenit ser Stephano. Ju. de Gradi presenti et acceptanti facere ac factos et completos dare ad tardius usque ad festum sancti Martini de mense novembre proxime futuri frisios de auro pro fulcimento unius pluvialis de laborerio sive rechamo pulcro sicut sunt frisij planete veluti celestris ecclesie sanctorum Petri Laurentii et Andree et cum dicti frisys et dare debeat suum caputeum pro dicto pluviali de labore-dio dictorum frisiorum super quo caputeo sit imago sancte Marie cum filio. Et hoc pro ducatis auri duodecim in totum, pro parte quorum dictus Nicolaus confessus fuit a dicto ser Stephano habuisse et recepisse ducatos auri quinque. Renunciando hec autem carta etc. Iudex et testis ut supra.

Div. not. 71, 181

47.

(III Junij 1493.)

Magister Johannes Progunovich aurifex obligando se et omnia bona sua confessus fuit habuisse et recepisse a Michocio Radivoevich barberio ibi presente et consignante nomine guardiani et conventus fratrum minorum de Chressevo partium Bosne libras tres argenti fini de quo argento promisit et convenit dicto Michocio et ser Andree Fran de Sorgo qui dixerunt se esse procuratores dicti conventus, presentibus et stipulantibus pro dicto conventu facere ac factam et completam dare et consignare eis ad tardius usque ad menses duos proxime futuros unam crucem de forma et laborerio prout ipsi ser Andreas et Michocius ordinabunt, qua sit ponderis librarum trium vel circa, prout requiret opus et dictus Michocius obligando se et omnia bona sua promisit dare et solvere dicto magistro Johanni pro sua manufactura dicte crucis ducatos auri duos cum dimidio pro singula libra dicte crucis complete. Et teneatur dictus magister Johannes facere pulchrum laborerium ad laudem boni aurificis, et confessus fuit habuisse et recepisse a dicto Michocio in rationem dicti laborerij ducatos auri unum. Et dictam crucem debet dare dictus magister Johannes albam et dante dicto Michocio aurum debeat eam deaurare ubi et prout erit opus. Renunciando hec autem carta etc. Iudex et testis ut supra.

Div. not. 72, 159—160

48.

Die XVIII Januarii 1494.

Imbrain turchus sclavus Imperatoris turcorum in presentia domini Rectoris ser Marini Ioanis de Gondola et sui minoris consilij confessus fuit habuisse et recepisse a Maroe Ratcovich aurifice unum gladium magnum nuncupatum Mather in vagina nuda et sine argento. Que gladium ipse Maroe ut dixit habuerat a Tuertcho Capilovich de drazeviza ut illum ornaret argento et postea solueret ipsi Maroe tam pro argento quam pro manufactura et quem gladium ipse Maroe ornaverat argento suo,

sed ipse argentum accepit de vagina et habuit in se. Ita quod gladius cum vagina nuda fuit datus dicto sclavo quod se obligavit de servando dictum Marce sine ullo damno pro dicto gladio. Renunciando hec autem carta etc. Iudex et testis ut supra.

Div. not. 73, 106'

49.

(XIII maij 1494)

Nicolaus Radogne acupictor clericus Ragusinus obligando se, et omnia bona sua promisit et convenit dom Nicolao Michaelis et ser Matheo blasij de georgio procuratoribus monasterii sancti Andree presentibus et dicte procuris nomine stipulantibus et acceptantibus de faciendo ac factam et completam omnibus suis expensis dando et consignando dictis procuratoribus ad tardius usque ad festum sancti Martini proxime futuri fornimentum de rechammo pro una planeta videlicet duas cruces de illo laborerio et rechammo prout est fornimentum pluvialis ser Stephani de Gradis factum per dictum Nicolaum pro ecclesia sancte Marie maioris cum bono auro et cum bonis coloribus et pulchris figuris ac bene laboratis ad paragonum dicti fornimenti et pluvialis predicti et ad laudem boni rechamatoris. Et hoc pro ducatis auri tredecim pro parte quorum dictus Nicolaus confessus fuit a dictis procuratoribus per manus dicti ser Mathei blasij de Georgio habuisse et recepisse ducatos auri tres. Et presbyter Damianus Radogne frater dicti Nicolai ibi presens se constituit plegius et principalis super se et omnia eius bona ad melius tenendi. Renunciando hec autem carta etc. Iudex et testis ut supra.

Die XII novembris 1494 cassum de voluntate procuratorum contrascriptorum ex una parte et presbiteri Damiany fratris contrascripti Nicolai pro quo promisit de rato ex alia parte quia ipse partes dixerunt quod sunt simul contente videlicet una ab alia et alia ab una.

Div. not. 73, 183'

50.

Die XX octobris 1494.

Marinus cheracovich aurifex obligando se et bona omnia sua promisit, et convenit francisco martini francovich presenti et contentanti facere infrascripta laboreria argentea bulle ragusine, omnibus expensis ipsius marini tam de argento quam de manufactura, pulcra bene facta, completa et salda ut decet, videlicet duo bochalia, et duo bacilia, librarum viginti in tantum et non plus, sed minus pocius, cum illo, et de illo laborerio quod fecit ipse marinus alias ipsi francisco cum illis cacijs bellvarum silvestrarum intus dictorum bacillorum et extra bocalia. Et fuit pactum inter ipsas partes: quod quando erunt perfecta dicta laboreria si ipse franciscus volet deaurare ea possit tam dando aurum ipsi Marino, et ipse marinus teneatur facere deauraturam. Item facere duas confecterias librarum quinque laboratas cum bellvis intus silvestribus ut alias fecit de pulcro et optimo laborerio et bene stagno ut supra cum deauratura modo suprascripto, promittens ipse Marinus dare et consignare ipsi francisco presenti et stipulanti hinc ad festum nativitatis domini nostri proxime futuri ad tardius predicta bocalia et bacilia et confecterias, usque ad mediam quadragesimam proxime futuram. Et ipse franciscus obligavit se et bona sua dicto Marino presenti et stipulanti solvere dicta laboreria ad rationem ducatorum novem cum dimidio pro qualibet libra et ad rationem libre sic perfecta et completa. In computum quorum laboreriorum

ut supra ipse marinus confessus fuit habuisse et recepisse a suprascripto francisco Martinovich ducatos auri ducentos viginti sex et restum ipse franciscus promisit selvere quando dicta omnia laboreria erunt completa modo predicto. Renunciando hec autem carta etc. Iudex et testis ut supra.

1495 die XXX Julij, cassum voluntate partium contrascriptarum sic contentantibus et concorditer volentium.

Div. not. 74, 74

51.

Die XXIII octobris 1495.

Florius Franci Zuietehovich aurifex dicens in presentia ser Antonij M. de Goze se habere penes se unum tessutum velluti chremisini promisit que se et bona sua obligavit dictum tessutum fulcire argento...

Div. cano. 91, 30

52.

(Die 26 augusti 1500)

Pro Perotto. Constitutus personaliter in notaria publica civitatis Ragusii Marinus Cherachi argentarius sive aurifex ad interrogationem egregij viri perotti Toreglie mercatoris catellani ad presens Ragusij agentis, ibi presentis dixit declaravit, et confessus fuit quod ipse Marinus de mensibus martij et aprilis proxime preteritis fecit et laboravit de suo argento et laborerio infrascriptas argenterias dicto perotto de liga Ragusij, et bullatas bulla Sancti Blasij qua bullantur aut bullari solent omnes argenterie de dicta liga. Et qui Perottus dicebat illas fieri facere pro domino Antonio vitali, videlicet pateras seu tacias quattuor in totum librarum quattuor unciarum undecim ad pondus Argenti Ragusii pro ducatis auri et in auro quadraginta, unam salariam unius libre, detracto uno exagro ad pondus Ragusij pro ducatis auri et in auro octo, et grossos viginti et ducato uno pro inarautura dicte salarie, pelvim unam sive bacilem unam librarum quattuor detracto uno exagro ad pondus Ragusij pro ducatis triginta tribus grossis viginti octo, quam solutionem omnium dictarum argenteriarum ipse Marinus dixit habuisse et recepisse integre et ad plenum a dicto perotto. Et ipse perottus dixit dictas omnes argenterias habuisse et recepisse a dicto Marino. Et quia idem perottus dicit sibi intimatum esse ex partibus Appulie, quod ponderatis dictis argenterijs, et de eis facto exagro inventura est ipsas non correspondere ad pondus nec ad fineciam et perfectionem lige Ragusij licet sint bullate bulla sancti Blasii. Sed esse minus quantum ad ponderis et deteriores dicta liga Ragusij, et argenterijs que dicta bulla Sancti Blasij secundum ordines Ragusij bullari solent et debent Quia nappum (!). Idem Marinus Cherachi obligando se et omnia bona sua promisit dicto perotto presenti et acceptanti quod dicte argenterie sunt dicti ponderis et sunt de argento fino secundum ordines et secundum consuetam ligam Ragusij et secundum argenterias que secundum ordines Ragusij bulla sancti Blasij bullari consueverunt et debent, et obligavit se cum omnibus bonis suis de manutenendo ubique dictas argenterias ad pondus predictum et eas fuisse et esse de dicta liga Ragusij. Et casu quo illi quibus per dictum perottum dicte argenterie misse fuerunt aliter sentiunt et pretendunt dictas argenterias non correspondere dicto ponderi, et dicte lige, sed esse minoris ponderis et deteriores dicta liga Ragusij est contentus ymmo requirit pro honore suo et ad purgandum innocentiam suam, quod ipse argenterie mittantur Ragusium et

ponderentur, et de eis fiat exagium et omnes debita probatio et experientia. Et si reperiretur cum veritate dictas argenterias non respondere dicto ponderi et perfectioni et finecie lige Ragusij se obligavit ad refectionem et emendationem omnes defectus et mancamentum quod esset dictis argenterijs tam ab pondere quam de liga. Et de pluri idem Marinus se subierit sponte ad omnes et singulas penas reales et personales ores liga Ragusij. Renunciando, hec autem carta etc. Iudex ser Junius luce de bona declaratas per ordines Ragusij contra illos qui laborarent aliquas argenterias deteri-

Div. not. 79, 193'—194

et pasqualis primi testis.

53.

Die 25 Junij 1502.

Marinus cherachovich aurifex obligando se et omnia bona sua promixit et convenit ser Gabrieli Ste. de Cucer et sociis officialibus deputatis ad faciendum fieri argenterias pro nuptijs Serenissimi Regis Hungarie de proximo celebrandis, presentibus et stipulantibus facere et factos ac completos eis dare et consignare in debito tempore ante quo hinc recedant oratores ituri ad dictas nuptias honorandas, platos duodecim de argento fino de bulla ragusij bene laborato de laborerio scieto sed pulchro et de pulchra proportione de pondere librarum quattuor et onzias novem pro singulo plato precio ducatorum octo grossos quattuor pro singula libra alba sine auro et confessus fuit dictus Marinus habuisse et recepisse a dictis officialibus per manus dicti ser Gabrielis ducatos auri quadringentos quadraginta in rationem precij dictarum argenteriarum. Renunciando. Hec autem carta etc. Iudex ser Franchus And. de Sorgo et pasqualis primi testis.

Die 19 octobris 1502.

Cassum quia sadsatisfactum fuit presente ser Gabriele contrascripto et sic volente et confitente.

Debita pro communi 1, 109

54.

30 julii 1502

Antonius quondam pauli antoevich aurifex...

Div. canc. 96, 51'

55.

Die XVIII Januarij 1504

Antonius Camze acupictor salariatus in Stagno obligando se et omnia bona sua ex conventionem habita cum ser Andrea Ni. de Crieva et socijs procuratoribus sancte Marie maioris promisit ipsis procuratoribus facere unum frixium pro uno pluviali cum caputeo pro dieta ecclesia sancte Marie de rechamo auri et cum figuris de laborerio, forma, modelo et parangono frixij pluvialis et caputei brochati albi dicte ecclesie omnibus expensis dicti Antonii et sit obligatus incipere de presenti et continuare cum laborerio sine intermissione et dare completum pro totum mensem septembris proxime futuris cum pulcro laborerio et auro fino ad laudem boni acupictoris pro ducatis auri quadraginta sex, pro parte quorum confessus fuit a dictis procuratoribus habuisse et recepisse ducatos auri sedecim. Renunciando hec autem carta etc. Iudex ser Michael Ni. de bona et Pasqualis primi testis.

Zadnja isplata glasi:

Die 12 decembris 1505. Antonius suprascriptus confessus est habuisse et recepisse pro resto et integro pagamento pro laborerio ut supra a ser Stephano Ju. de Gradis ducatos undecim et ideo cassum.

Div. not. 83, 74'

56.

Die XXI Julij 1506

Magister petrus de fortis aurifex de ragusio habitator venetiarum iturus in presente Venetias obligando se et omnia bona sua promisit et convenit ser Damiano Jo. de menze et socijs officialibus creatis die presentī in minori consilio ad ordinandum et parandum argenterias faciendas pro ambassata mittenda ad catholicam Maestatem Regis hispanie presentibus et acceptantibus facere Venetijs quattuor bacilia et quattuor bochalia de argento fino bulle ragusij librarum decem de ragusio pro singulis bacili et bochali de relevo pulcro sicut ipse ostendit minori consilio ad laudem cuiuslibet boni aurificis, ac de parangono talis laborerij de relevo, et dictas argenterias dare deauratas cum auro ad sufficientiam quod ipse argenterie sint bene deaurate precio ducatorum auri duodecim pro singula libra de Ragusio, de quibus promisit id quod faciet de die in die mittere ragusium et consignari facere dictis officialibus et restum dare ad tardius usque ad menses octo proxime futuros. Et in rationem precij dictarum argenteriarum dictus magister petrus dixit et confessus fuit habuisse et recepisse a dictis officialibus ducatos auri ducentos pro quibus se constituit plegium et principalem debitorem Johannes gliubissich ibi presens super se et omnia bona sua ad melius tenendum cum dicto magistro petro. Renunciando hec autem carta etc. Iudex ser Dragoe Si. de Goze et pasqualis primi testis.

Slijede obračuni.

Debita not. pro communi 1, 123

57.

Die XXVI novembris 1512

Antonius Chamze rechamator obligando se se omnia bona sua promisit et convenit ser Damiano pau. de Goze et socijs procuratoribus ecclesie Sancti Blasij presentibus et acceptantibus pro dicta procura facere et factos et completos dare ipsis procuratoribus ad tardius usque ad festam pentecostes proxime futuram frisos omnes necessarios pro pluviali cum suo caputeo in campo auri de relevo iuxta designum quod est in manibus dicti Antonij in uno folio papiri cui ego notarius subscripsi de manu mea sed de latitudine unciarum quattuor cum dimidia brachij ut signatum est in dicto designo, in quibus frisijs erunt decem figure computato caputeo de designo dicti folij quos frisos dictus Antonius teneatur et sic promisit facere de bono auro et de bonis et pulcris figuris et de bono et pulcro laborerio ad laudem cuiuslibet boni rechamatoris omnibus expensis dicti antonij pro ducatis auri quadraginta pro parte quorum dictus Antonius dixit et confessus fuit ab ipsis procuratoribus habuisse et recepisse ducatos auri decem.

Zadnja isplata glasi:

Die 16. novembris 1514. Antonius contrascriptus confessus fuit habuisse et recepisse a suprascriptis dominis procuratoribus pro resto laboreri suprascripti ducatos

auri septem per manu ser Michaelis Lu. de Bona nomine procuratoris suprascripti.
Renunciando. Iteo cassum.

Div. not. 90, 138

58.

14. I. 1513

Thomasina relicta quondam pauli Antoevich... cum consensu et voluntate
Lignusse filie unice dicte Thomasine...

Div. not. 90, 157

59.

Die XVIII novembris 1536

Ego hieronimus mat'. aurifex confiteor quod super me et omnia mea bona habui
et recepi a Dominis thesaurariis per manus ser Stiephanis Nic. de prodanello duca-
torum auri quinquaginta ad bonum computum pro faciendi cruce argentea uno frustro
ligni Domini, quod est in Sancto Stephano, sub pena. Renunciando.

Debita communis 2, 146'

60.

Die XIX Julij 1574.

Joannes Pauli aurifex sponte ad requisitionem Salamonis Calfoni hebrei dixit et
confessus est se ab eodem Salamone mensibus superioribus habuisse unam capsam
matris perlarum fulcitam intus veluto nigro ab ipso Joanne aptandam et laborandam,
prout ei ab ipso Salamone ordinatum fuit, et ad computum argenti exponendi in
aptanda dicta capseta, et mercedis eiusdem Joannis confessus est se preterea habuisse
et recepisse a dicto Salamone taliros quinque quam capsetam promisit et se obligavit
dare et consignare samueli ergas hebreo recepturo nomine dicti Salamonis intra
mensem unum proxime futurum bene aptatam et laboratam cum argento, a quo
Samuele ipse Salamon dixit fore solvendos scutos auri tres dicto Joanni pro sua mer-
cede, qui si contrafecerit, convenit et promisit dare dictam capsam alio aurifici
aptandam et laborandam modo praedicto omnibus expensis ipsius Joannis. Renunci-
ardo, iudex ser Raphael Mar. de Goze et Hierolamo primi testis.

Div. not. 119, 94'

61.

12. X. 1606.

prima pars est de decernendo quod lignum Santissime crucis Salvatoris nostri
Jesu Christi ad presens depositum in ecclesia Sancti Stephani de Pusterna, ornari
debeat crystallo auro et argento...

pro = 33, contra = 2

23. XI. 1606.

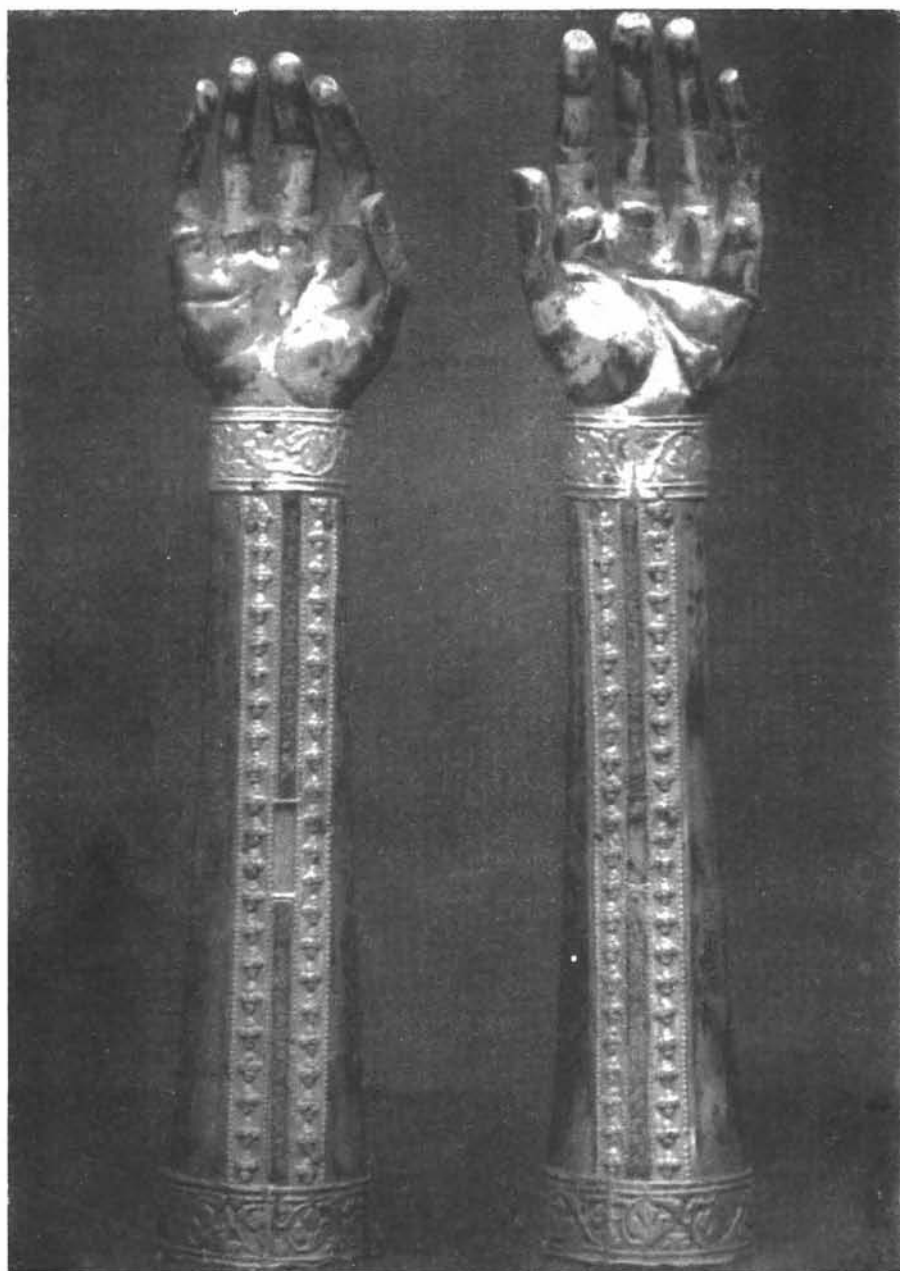
Prima pars est de creando tres officiales qui construere et ornare faciant taber-
naculum pro reponendo in eo lignum Santissime Crucis Salvatoris nostri.

pro = omnes, contra = 10

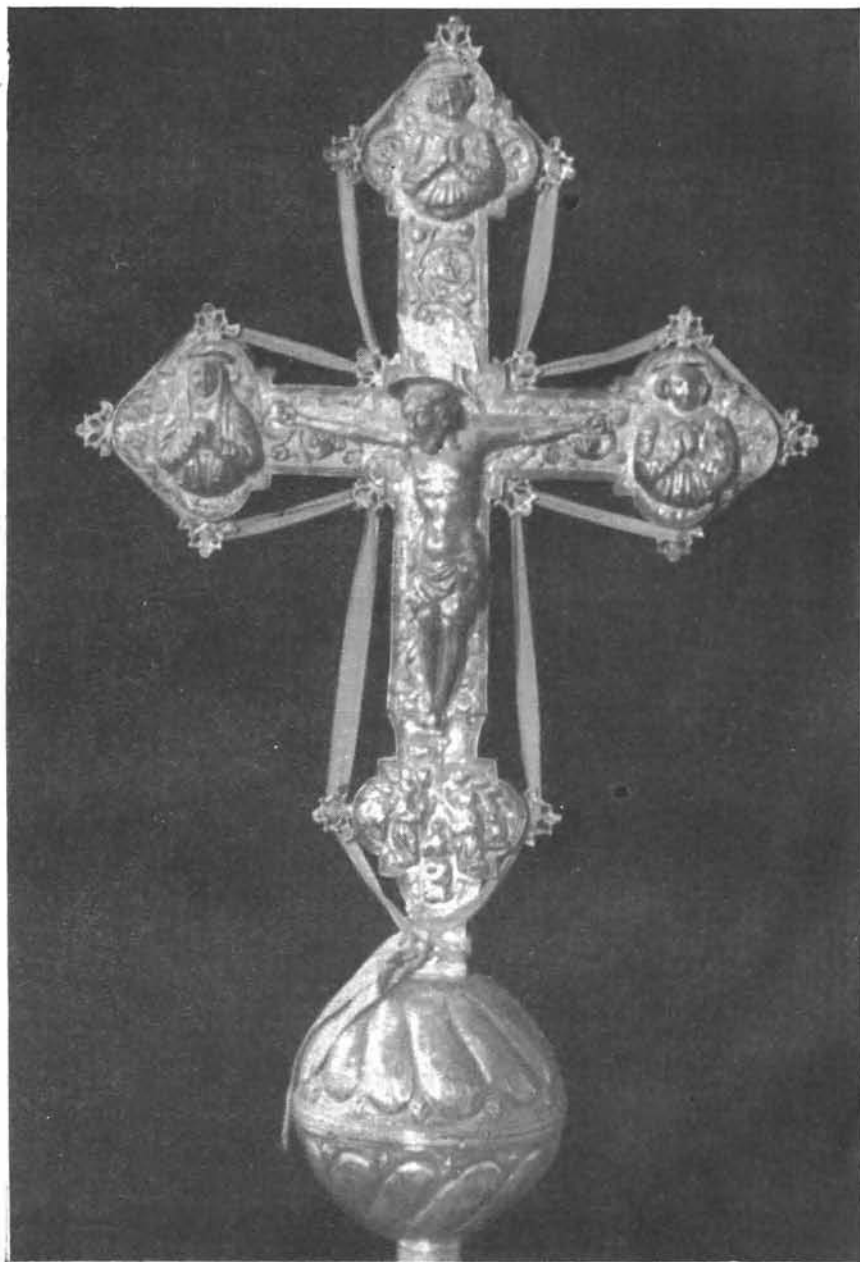
Acta Consilij Rogatorum 80, 240, 264.

Ruka sv. Petra sa dubrovačkim žigom u riznici dubrovačke stolne crkve

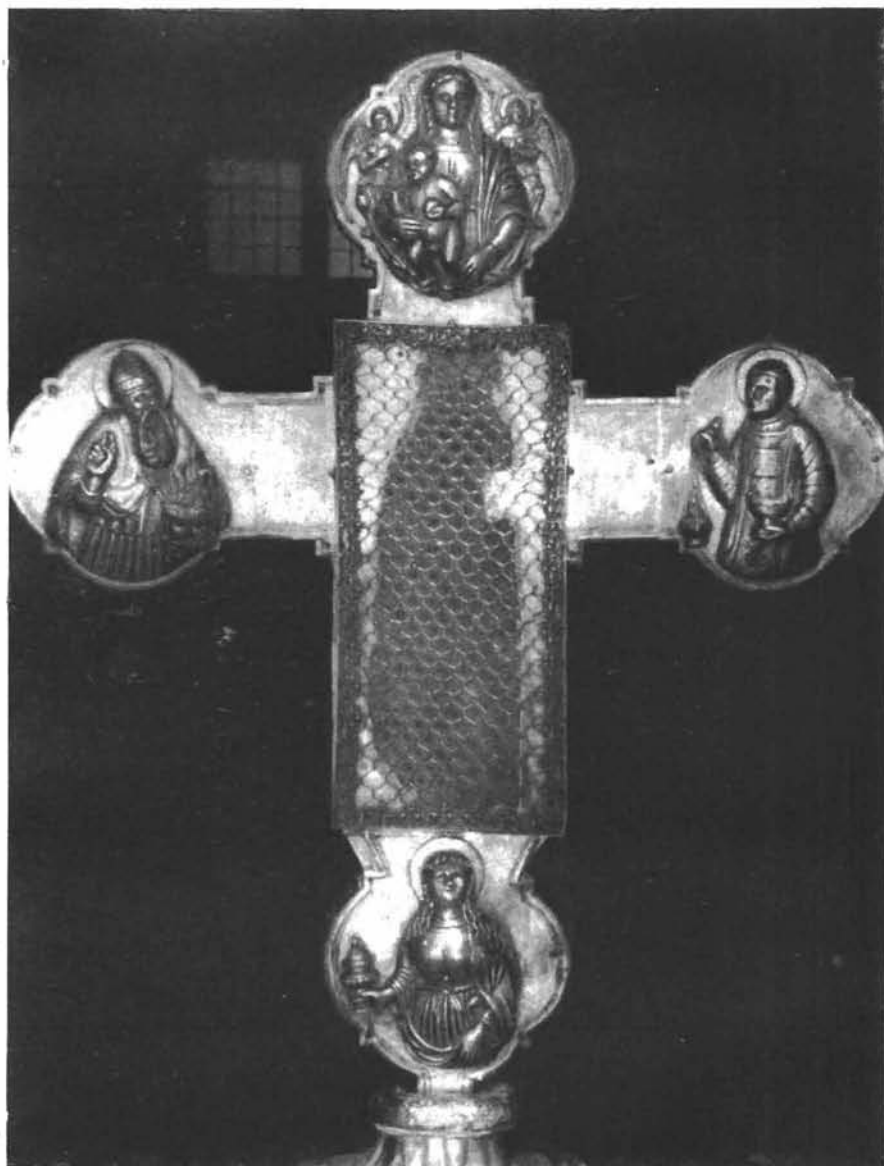
Ruke sa dubrovačkim žigom u riznici franjevačke crkve u Dubrovniku

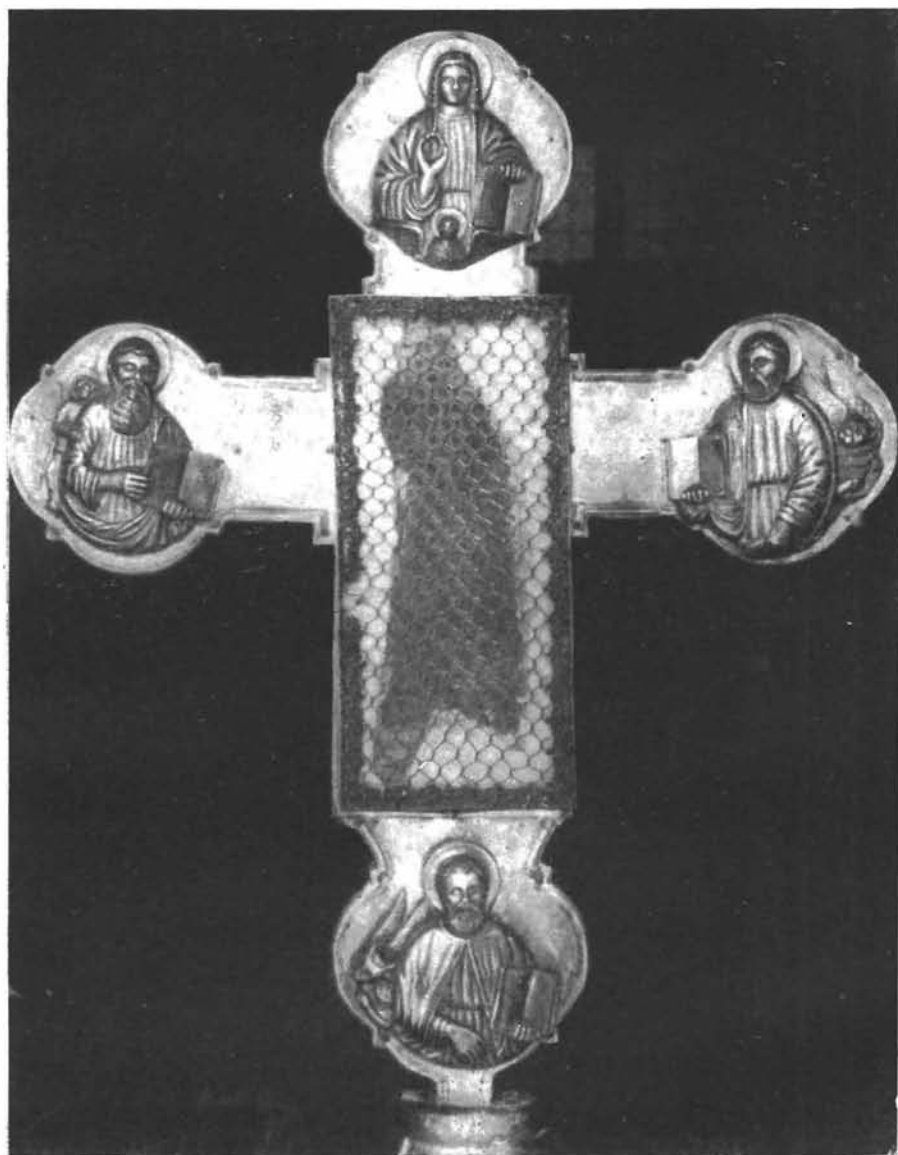
Ivan Progonović: Križ Bratstva Svih svetih u Korčuli

Ivan Progonović: Križ Bratstva Svih svetih u Korčuli (stražnja strana)

Jerolim Matov: Srebrni križ u riznici dubrovačke stolne crkve

Jerolim Matov: Srebrni križ u riznici dubrovačke stolne crkve (stražnja strana)

Marul Joaneo; Križ u Lastovu

Foto B. Gušić

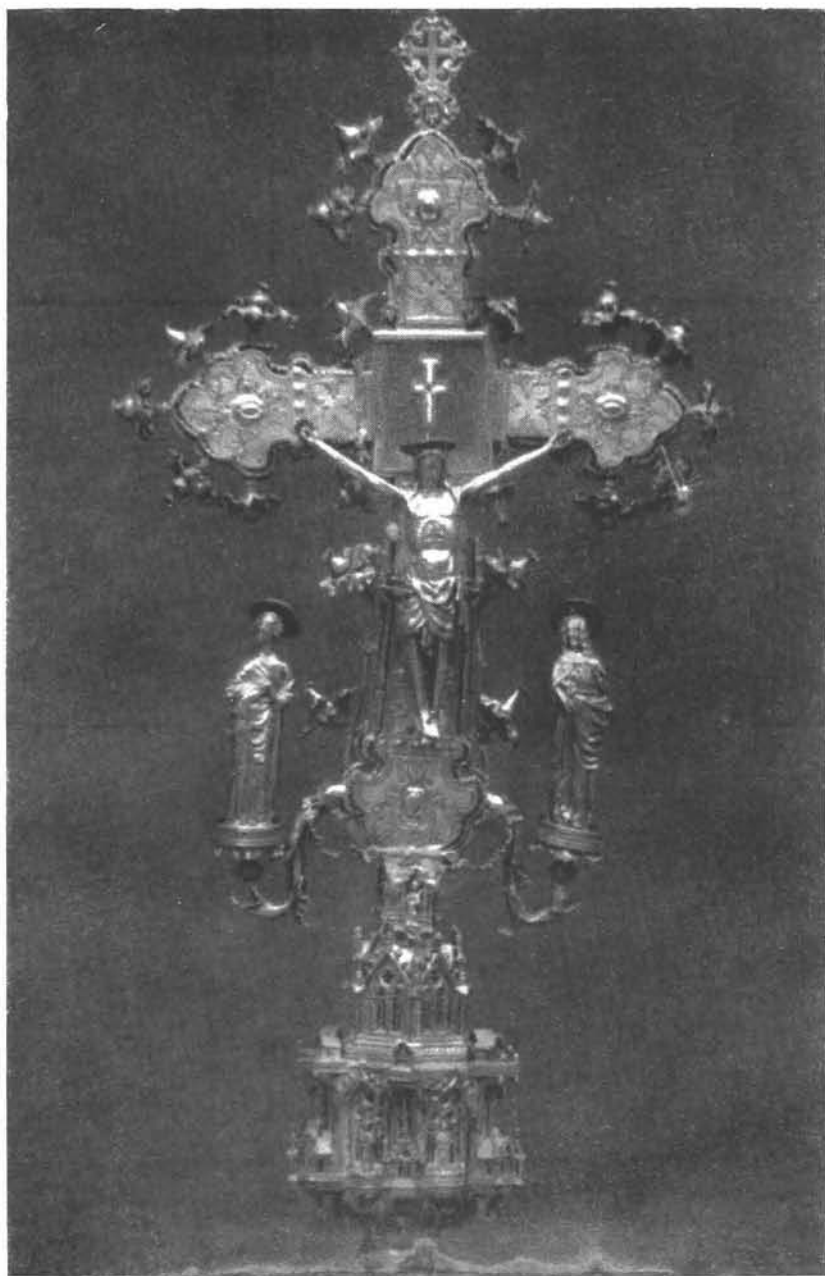
Marul Joaneo: Križ u Lastovu (stražnja strana)

Majstor Guljelmo: Glava sv. Lovrijenca u riznici dubrovačke stolne crkve

Majstor Guljelmo: Glava sv. Lovrijenca (gornji dio)

Ivan iz Basela (?): Srebrni križ u franjevačkoj riznici u Dubrovniku

- Adam de Cathar, Dc. 35, 93, 1409.
 Aleksije Dimitrović, Catasticum Ragusii 10, 51', 1459.
 Aleksije Kalojurđević. Dn. 9, 160, 1376.
 Ambrosius Luce. Deb. not. 79, 243', 1532.
 Andrija. Dc. 3, 16, 1296.
 Andrija Bogdanović zvan Karlović. Test. 29, 31', 1504.
 Andrija Mihov. Test. 51, 25, 1599.
 Andrija Jakovljević de Janua, bati-auro Dc. 88, 137, 1491.
 Andrija iz Novog Brda. Dn. 50, 145, 1468.
 Andrija Stjepanov. Dn. 16, 66', 1429.
 Andrija a. Sole de Venetijs. Dc. 96, 140, 1503.
 Andruško Stipković. Dn. 18, 182', 1434.
 Anđelo. Dc. 10, 65, 1333.
 Angelus de Venecia. Dc. 12, 29, 1335.
 Anton Andra Karlović. Dc. 93, 6, 1498.
 Anton Maroje Adamović. Dn. 19, 145', 1434.
 Antun Androv. Dc. 91, 94', 1496.
 Antun Branković. Dn. 60, 91, 1476.
 Antun Bratičević. Dc. 109, 122, 1519.
 Antun de Fulingo. Test. 35, 209, 1533.
 Antun Pavlov Antojević. Dc. 96, 51', 1502.
 Antun Pandović. Dc. 91, 37, 1491.
 Antun Kranisalić. Dn. 18, 212, 1434.
 Anukla Miletin. Catast. Ragusij 10, 49', 1417.
 Bartolomeus Jacobi della Dona de Veneciis. Dc. 29, 128', 1390.
 Basilius. Dn. 6, 260, 1339.
 Bartol Paskov. Dc. 92a, 82, 1498.
 Bartul. Dn. 12, 271, 1418.
 Bartoldo. Dc. 42, 260, 1424.
 Bartul Vukšić. Dc. 89, 122', 1493.
 B. Vukšić. Dc. 97, 192, 1504.
 Bartul Milanković. Test. 24, 20, 1482.
 Bartul Radosavov. Test. 38, 242, 1543. B. Allegretti. Deb. not. 79, 124, 1531.
 Benac. Dn. 20, 258', 1436.
 Bene Benvenutov. Dc. 21, 169', 1368.
 Bene Čibranov. Reform. 15, 17', 1349.
 Benedikt Ivanov. Deb. not. 79, 173, 1531.
 Benko Nikole Pribisalić. Dc. 82, 76', 1482.
 Benko. Dc. 14, 135, 1345.
 Bernard iz Drača. Dc. 9, 169', 1330.
 Bernard iz Uleinja. Dc. 27, 115, 1388.
 Blasius. Dc. 11, 204', 1336.
 Blasius Ilijin. Test. 38, 135'.
 Blaž Stjepanov Medio. Dn. 5, 261', 1329.
 Blasius de Veneciis. Dc. 5, 22', 1312.
 Boganec Rajević. Dc. 29, 123', 1392.
 Bogašin. Cons. min. 5, 129'.
 Bogdan. Dc. 29, 139', 1390.
 Bogdan. Dc. 3, 68, 1296.
 Bogec Bojehnić. Dc. 29, 125, 1392.
 Bogoje Cocto. Dc. 14, 21', 1343.
 Bogoje Milasić. Dn. 10, 97', 1390.
 Bogoje de Labrica. Dc. 14, 72, 1343.
 Bogoje Petrenić. Vend. canc. 2, 78, 1368.
 Bogić Pribojević. Dn. 18, 170', 1434.
 Boleslav Pribisalić. Dn. 13, 313, 1423.
 Bokše. Dc. 29, 141', 1392.
 Božiko Radosalić. Dn. 29, 38', 1444.
 Božo. Test. 34, 152, 1527.
 Božo Uhoda Radojev. Test. 43, 202', 1526.
 Božitko Stanković. Dn. 18, 92, 1433.
 Božičko Mažibradić. Catast. Ragusij 10, 41, 1458.
 Brajan Nikolić. Dn. 19, 74, 1434.
 Brajko Bogojević. Dc. 29, 1, 1389.
 Bratoslav Miltinić. Dn. 9, 201', 1378.
 Braja. Dc. 14, 57', 1343.
 Buticus. Dc. 12, 123'

- Cavalcante de Veneciis. Dc. 12, 297', 1350.
 Cricane. Dc. 3, 2, 1295.
 Crasineus Desimirov. D. 1, 144', 1350.
 Cvijeto Andrijin batiauro. Test. 30, 34', 1506.
 Cvijeto Frana Cvjetković. Dc. 90, 33', 1494.
 Cvijeto Frana Kokotović. Dc. 91, 55', 1496.
 Cvjetko Grljević. Dn. 36, 27', 1451.
 Cvjetko Grgurević. Dn. 20, 242, 1435.
 Cvitić. Dn. 28, 183, 1445.
 Canchus. Dc. 16, 57, 1348.
- Dabiživ Bogdanović. Dc. 92, 81', 1497.
 Dabiživ Stanišić. Dn. 15, 136', 1427.
 Dapko Bratanović. Dn. 10, 59, 1389.
 Dime Stjepanov. Dc. 10, 65, 1333.
 Dmitar Petković. Dn. 38, 36', 1453.
 Dmitar Petričić. Dc. 29, 55, 1390.
 Dobre Pribisalić. Dn. 33, 82, 1449.
 Dobroslav Bogančić. Dn. 10, 69, 1389.
 Dobrun Milošević. Dc. 33, 37', 1399.
 Dobruša. Dn. 2, 35', 1315.
 Domanja Obratov. Dc. 16, 50, 1349.
 Dominče Vlatković. Dn. 35, 108', 1450.
 Dōpticus. Dc. 29, 149, 1390.
 Dragulin. Dc. 22, 101', 1370.
 Draško Matković. Ven. canc. 2, 101, 1374.
- Đive Prodanov. Dc. 12, 85', 1335.
 Đurađ Radišić. Dn. 24, 184, 1441.
 Đurica. Test. 13, 62', 1440.
- Filip iz Firenze. Dc. 21, 136, 1367.
 Frano iz Bergama. Dn. 25, 179, 1441.
 Frano Dimitrov. Test. 26, 1', 1486.
 Frano Jakovljević. Test. 41, 24, 1539.
 Frano Cvjetković zvan Kokotović. Dc. 84, 163, 1486.
 Frano majstora Anđela. Dc. 11, 66', 1336.
 Frano Matov. Dc. 14, 72, 1343.
 Frano Peković. Dc. 95, 180, 1502.
- Frano Petrov. Dn. 53, 170, 1474.
 Frano iz Stona. Jireček, Beitrage ... 1485.
 Frano Theutonicus. Dc. 97, 6', 1503.
- Gignus. Dc. 3, 88', 1296.
 Gojak. Dc. 14, 135', 1345.
 Grgoje. Dc. 23, 55', 1371.
 Grgur Radovanović. Catast. Ragusii 10, 19, 1454.
 Grubeša iz Berisne. Čremošnik, Kancel. i Not. spisi, 1300.
 Gruboje. Dc. 12, 323, 1351.
 Gulielmus. Dc. 21, 131, 1367.
- Hranota. Dc. 12, 124', 1335.
- Jake Petrov. iz Kotora. Dc. 15, 94', 1348.
 Jakov iz Cremona. Dc. 93, 100, 1499.
 Jakov Radov. Dc. 177, 18', 1588.
 Jakov Ruzmanović. Dn. 21, 71', 1436.
 Jakov Vojsilović. Dn. 29, 109, 1445.
 Jakša Ivanović. Catast. Ragusij 11, 49', 1424.
 Jerolim Matov. Deb. not. pro comm. 2, 146', 1536.
 Johanius. Dc. 3, 69', 1296.
 Juraj Ivanović. Test. 29, 118', 1505.
 Juraj Franov. Test. 39, 73', 1544.
 Juraj Radov. Test. 43, 85', 1570.
 Juraj. Dc. 31, 99, 1394.
 Juraj Allegrettov. Dc. 90, 53, 1494.
 Jurko Bogdanović. Dc. 23, 142', 1372.
 Jurko. Čremošnik, Kanc. i not. spisi 90, 1282.
 Juroje. Dc. 13, 30', 1341.
- Kalenda Radoslavić. Dc. 21, 81', 1368.
 Klement Ivanov. Dc. 31, 7, 1392.
 Klement Jakovljević de Veneciis. Dc. 30, 81, 1393.
 Kola Jovanović. Dn. 28, 109', 1444.
 Kranislav Živojević. Dc. 29, 141', 1392.
 Kranislav Gazarov. Dc. 14, 4', 1318.
- Ilija. Dc. 11, 68', 1336.
 Ilija Ratković. Dc. 95, 97', 1501.

- Ivan Alegretov. Catast. Ragusii 11, 49, 1424.
- Ivan Đurković. Dn. 121, 37
- Ivan Đurđev. Dc. 16, 1', 1348.
- Ivan iz Lastova. Dn. 7, 102', 1354.
- Ivan Mihov. Dc. 91, 36', 1495.
- Ivan Milevanović. Dn. 24, 88, 1440.
- Ivan Mato Lovrin. Deb. not. 79, 249, 1533.
- Ivan Nika Boldo iz Venecije. Dn. 2, 35', 1315.
- Ivan Nikolin. Deb. not. 79, 69, 1530.
- Ivan Obradović. Dc. 88, 139, 1491.
- Ivan Ogrijić. Dn. 40, 119, 1456.
- Ivan Progonović. Dn. 66, 83', 1485.
- Ivan Pavlov. Dc. 135, 43', 1567.
- Ivan Petrović. Dc. 91, 92', 1496.
- Ivan Radišević. Dc. 22, 110, 1370.
- Ivan Radončić. Dc. 74, 95', 1470.
- Ivan iz Mletaka. Dn. 3, 261, 1320.
- Ivan Vitov, Vojnović, Bratovštine ... 2, 44, 1573.
- Ivan Teutonicus, Goane Tedesco, Ivan de Basilea. Dc. 62, 175', 1450.
- Ivan Petra Obradović. Dc. 80, 170, 1480.
- Lovro iz Mletaka. Dc. 9, 212, 1330.
- Lovro Petrov Siriza, de Feltro. Test. 36, 35', 1534.
- Lovro Alegretov. Deb. not. pro comm. 3, 39, 1547.
- Lazar Milčić. Vent. canc. 2, 3', 1365.
- Les. Dc. 22, 57, 1370.
- Leonard iz Kandije. Dc. 20, 6', 1365.
- Luka Petrov. Dn. 119, 106', 1574.
- Luka Stjepanović. Dc. 74, 12', 1469.
- Luka iz Splita. Čremošnik o.c. 43, 1281.
- Lunardo. Dc. 21, 29', 1367.
- Ljubiša Milovanović. Dc. 35, 174', 1405.
- Ljubiša Jovanović. Dn. 20, 270', 1436.
- Ljuboje Bratičić. Reform. 28, 2, 1389.
- Ljupko Radišić. Dn. 16, 37, 1429.
- Manuel battiuro. Dc. 72, 138, 1465.
- Marin Adamović. Dn. 15, 136', 1427.
- Marin Keraković zvani Chinaz. Dc. 97, 117, 1501.
- Marin Jakova Milatović. Dn. 90, 185, 1513.
- Marin B. Radohnić. Dc. 109, 146.
- Marin Radojev. Dc. 5, 103, 1314.
- Marin Mihošević. Dc. 94, 61', 1500.
- Marin Bazilijev. Dc. 10, 137, 1334.
- Marin Cianov. Dc. 93, 43, 1498. Maroe Ratković zvan Zavar. Dc. 92a, 24', 1497.
- Marin Obradović. Deb. not. pro comm. 1, 81', 1495.
- Marin Pavlov. Dn. 107, 212', 1543.
- Marin Živković zvan Furnar. Dc. 84, 150', 1485.
- Marin Ratković. Dc. 97, 73', 1504.
- M. Allegretti zvan Zanov. Test. 33, 203, 1522.
- Marul Joaneo. Natpis na lastovskom križu, 1574.
- Maroje Živković. Dn. 40, 180', 1456.
- Maroje Ratković, zvani Toralica. Dc. 80, 142, 1480.
- Maroje Mirković. Dn. 27, 97', 1444.
- Maroje Paluščević. Dn. 37, 1, 1452.
- Maroje Dimitrović. Catast. ragus. 11, 49, 1419.
- Maroje Boba. Dc. 30, 154, 1392.
- Maroje Nalješević. Dc. 21, 16, 1362.
- Maroje Mišerković. Test. 16, 34, 1457.
- Maroje. Dc. 1, 12, 1282.
- Maroje Stepanov. Reform. 20, 12, 1363.
- Martin. Smičklas, Codex XII, 1358.
- Martin Živković. Dc. 72, 26', 1464.
- Martol. Dc. 23, 30', 1371.
- Marko. Dc. 2, 140', 1284.
- Marko Anđelov. Dc. 15, 21', 1347.
- Marko Grupšin. Dc. 1, 2', 1282.
- Marko Radoslavić. Dn. 9, 169, 1376.
- Marko Šimunov iz Mletaka battiuro. Dc. 31, 12', 1392.
- Marko Stjepanov. Deb. not. 88, 50', 1561.

- Matko Benov. Dn. 9, 91, 1373.
 Matko Radašin Đunčić. Dn. 32, 179', 1448.
 Matko Bogosalić. Dn. 36, 27, 1451.
 Matko Petković. Catast. Ragusii 10, 24, 1467.
 Matko Radovinović. Test. 28, 171', 1502.
 Mato Preović. Dc. 93, 130', 1503.
 Mato iz Kotora. Dn. 17, 36', 1431.
 Mato Vlatković. Catast. Ragusii 11, 1424.
 Medoje Kranojević. Dc. 33, 112', 1398.
 Menighinus iz Mletaka. Dn. 13, 26', 1419.
 Mihoč Radosalić. Dc. 89, 137, 1498.
 Mihoč Korenić. Dc. 81, 150, 1482.
 Mihoje Kranković. Dn. 12, 254', 1336.
 Mihoje zvan Quirisma. Vend. canc. 2, 30, 1372.
 Miho Matov. Dn. 81, 24', 1577.
 Mihovil Ivanov. Test. 38, 160, 1541.
 Mihovil. Dc. 13, 75, 1342.
 Mil. Mihojević. Dn. 28, 4', 1444.
 Milat. Dn. 38, 50, 1453.
 Milj Pećijarić. Test. 24, 88', 1482.
 Mile Pećeradić. Vend. canc. 3, 47, 1378.
 Mile Pribilović. Dn. 33, 82, 1449.
 Milče Stanojev iz Ulcinja. Test. 10, 122, 1417.
 Milče. Dc. 22, 3', 1369.
 Milče Milobratov. Dc. 14, 137', 1345.
 Milatko Tolojević. Dc. 21, 116', 1367.
 Milatko. Dc. 12, 134', 1335.
 Milačko Bogdanov. Dn. 5, 23, 1324.
 Milak. Reformationes II. 1348.
 Milko iz Kotora. Dc. 9, 76', 1329.
 Milko Bogdašin. Dc. 13, 19', 1340.
 Milko. Čremošnik o.c. 98, 1283.
 Miladin. Dc. 23, 91, 1372.
 Milan Tihoradić. Dc. 21, 23, 1367.
 Milan Bokčić. Dn. 13, 163', 1421.
 Mile. Dc. 29, 74, 1390.
 Mildrag Milčić. Dc. 16, 96, 1349.
 Milgost. Dc. 10, 105, 1333.
 Miloš Karčević. Dc. 15, 71, 1347.
 Miloš Ratića Dragomilić. Dc. 13, 8, 1341.
 Miloš Marojević. Dn. 9, 93, 1373.
 Milovač Marojević. Catast. Ragusii 11, 51, 1419.
 Mildrug iz Župe. Reformationes II., 1350.
 Mikoje Stanković. Dc. 14, 57', 1343.
 Musculus. Dc. 21, 4', 1366.
 Nalješko. Dc. 16, 113, 1349.
 Nikola Dabišinović. Dc. 90, 35', 1494. N. Dabiživa Jusičić. Dc. 88, 151', 1492.
 Nikola Dmitrov. Catast. Ragusii 10, 12', 1417.
 Nikola Dmitrov iz Kotora. Dc. 85, 186', 1487.
 Nikola Bogdanić. Dc. 90, 90', 1494.
 Nikola Ivanov. Dc. 33, 56', 1396.
 Nikola Ivanov. Test. 38, 160, 1541.
 Nikola Ivanov Longi. Dn. 2, 78', 1314.
 Nikola Jakovljević. Dn. 121, 50', 1578.
 Nikola iz Brindisia. Dc. 31, 132, 1393.
 Cola Caroli de Brudisio. Dc. 30, 141', 1392.
 Nikola Lovrov iz Firenze. Dc. 41, 236', 1418.
 Nikola Luke. Deb. not. 88, 4, 1561.
 Nikola Grgurović. Dc. 96, 8, 1502.
 Nikola Pribisalić zvan Fornar. Dn. 41, 20, 1456.
 Nikola zvan Mizerija. Test. 27, 105, 1495.
 Nikola Radonjić. Dc. 96, 131, 1503.
 Nikola Srijedanović. Dn. 38, 122', 1453.
 Nikola de Siracha. Dn. 12, 254, 1336.
 Nikola Vratarić. Dc. 92a, 49', 1497.
 Niko Ratković. Dc. 90, 94, 1494.
 Niko Rafov. Dn. 72, 71, 1492.
 Niko Radivoja Militkovića (?). Dc. 89, 77, 1493.
 Nikša Petković, sin Peka Petričić. Dn. 18, 98'.
 Nikša Cuiavcich. Vend. canc. 2, 3, 1365. Cuyancich. Ibid. 78, 1368.

- Niža Stanojević. Dc. 31, 77, 1393.
 Niža Lekić. Dn. 17, 131, 1431.
 Novak. Dn. 29, 130, 1445.
 Novak Korenić. Dc. 80, 4, 1479.
- Oliver battiauro. Test. 39, 11', 1543.
 Ostoja iz Koločepa. Test. 7, 12, 1380.
 Ostoja Kranković. Dc. 30, 72', 1393.
 Ostoja Samuilov. Dc. 29, 199, 1391.
- Pavle. Dc. 1, 116', 1283.
 Pavle. Test. 48, 162', 1591.
 Pavle Andrije de Ysula. Dc. 13, 138, 1342.
 Pavle Antuna Bogičevića. Dn. 47, 4, 1463. P. Antojević. Dc. 80, 51', 1480.
 Pavko Brčić. Dn. 28, 4', 1444.
 Pavko Dobrunović. Dn. 34, 234', 1449.
 Pavko Stoičić. Dn. 28, 282, 1445.
 Stoičinović. Test. 18, 179, 1465.
 Pavle Marinov. Dc. 109, 78, 1519.
 Pavle Ivanov. Deb. not. 88, 93, 1562.
 Pavle Račić. Dc. 11, 176, 1335.
 Pasko. Dn. 90, 94, 1494.
 Pasko. Dc. 12, 229', 1350.
 Pasko Vukojević. Dc. 30, 141', 1392.
 Paska Radišev. Dn. 3, 159, 1319.
 Paskvalin Pribešin iz Dubrovnika, stanovnik Mletaka. Dn. 47, 21, 1463.
 Peko Petričić. Dn. 9, 129, 1375.
 Penko. Reformationes II., 30, 1348.
 Perša. Dc. 12, 10', 1341.
 Peruce. Dc. 16, 43, 1349.
 Petar Benvenutov. Dn. 6, 167, 1340.
 Petar Budisalić. Dc. 85, 93, 1487.
 Petar Cvjetković. Dn. 24, 88, 1440.
 Petar Dimitrović. Dc. 89, 96, 1493.
 Petar Milošev. Dn. 121, 151, 1579.
 Petar Marinov, zvan Ciavor. Deb. not. 79, 56', 1530.
 Petar iz Mletaka. Dc. 5, 58', 1313.
 Petar Novaković. Dc. 85, 69', 1486.
 Petar Ljubiše. Dc. 88, 95', 1491.
 Petar Fortisov. Deb. not. pro comm. 1, 123, 1506.
 Petar Maroja Živković. Dn. 69, 139, 1489.
- Petar Panfinov de Sermona. Dn. 21, 71, 1436.
 Petar Stjepanov. Dc. 15, 51'
 Petar Sridanović. Dn. 40, 119, 1456.
 Petar Tanušević. Reform. 31, 61, 1399.
 Petar Vickov. Dc. 160, 98, 1575.
 Pierko Ivanov. Dn. 9, 1383. P. Đivaković. Dn. 37, 1, 1452.
 Pirko Radojev. Dc. 32, 68, 1397.
 Petrok Bogančić. Dc. 35, 178', 1405.
 Pribil. Dc. 21, 64', 1368.
 Pribil Jurojev iz Ljuštice. Dc. 20, 172, 1366.
 Pribil Brumas. Dn. 9, 135', 1375.
 Pribil Branojević. Vend. canc. 2, 90, 1372.
 Pribil Čuban. Dc. 23, 91, 1372.
 Pribec Dobrelović. Dn. 9, 206', 1379.
 Pribeta. Dc. 21, 103', 1367.
 Pripčin Desojević. Dc. 16, 90', 1349.
 Pripko Butković. Dc. 29, 124, 1390.
 Pravinac. Dn. 28, 91', 1444.
 Prvoje. Dc. 22, 17, 1369.
 Prvonja. Dc. 1, 6, 1282.
 Prvoslav Toljenov. Dc. 12, 223, 1336.
 Petko. Dc. 21, 182', 1368.
 Petko Pribojević. Dn. 19, 145', 1434.
 Protko. Dc. 29, 244, 1391.
 Prodan. Dc. 13, 78, 1342.
 Putunic. Dc. 3, 16, 1292.
 Raden. Čremošnik. o.c. 172, 1299.
 Raden Bratoslavić. Tadić, Pisma... 1362.
 Raden iz Kotora. Reform. 18, 19, 1360.
 Raden Kvalenović. Reform. 30, 36', 1363.
 Radić Radetković. Dc. 29, 131', 1390.
 Radivoj. Dc. 23, 48', 1371.
 Radivoj Militković. Nn. 60, 91, 1476.
 Radić Ostojić. Dc. 81, 135', 1481.
 Radoje. Dc. 30, 81, 1393.
 Radoje iz Kušlata. Dc. 16, 62', 1349.
 Radoje Pripković. Dn. 9, 209, 1379.
 Radolin Bolenović. Dc. 23, 99, 1372.
 Radomil Kotruljić. Dc. 1, 144', 1283.

- Radoslav Dragomilić. Dc. 10, 131', 1334.
- Radoslav Jovanović. Dist. test. 4, 167, 1382.
- Radoslav Male. Dc. 22, 47, 1370.
- Radoslav Tvrtković. Dn. Korčule, 1372. Zadarski arhiv.
- Radoslav Čudilinović. Dn. 11, 173, 1407.
- Radoslav Miošić. Dc. 42, 267, 1424.
- Radosav Utišinović. Nn. 40, 41, 1455.
- Radosta. Dc. 11, 63', 1336.
- Raden Kvalenović. Reform. 30, 36', 1363.
- Radoš Popović iz Kušlata. Distr. test. 2, 14, 1363.
- Radovan. Dn. 20, 258', 1436.
- Radovan Komesić. Dc. 35, 3', 1403.
- Radonja Radonjić. Catast. Ragusii 10, 18, 1417.
- Ratko Miočinović. Ibad. 11, 50, 1424.
- Ratko Pribilović. Dc. 31, 82', 1393. zvan Čekoje. Catasta. Ragusii 11, 50', 1429.
- Ratko Grubačević. Dn. 28, 5, 1444.
- Radun Nahodović. Dn. 65, 131', 1481.
- Rusko Gojslavov. Dn. 22, 45', 1438.
- Rusko Nikolić. Dn. 36, 128', 1452.
- Rusko Stijepov iz Kotora. Dc. 33, 35, 1398.
- Sabin. Precepta. Rectoris 2, 8, 1299.
- Sinko Gojaković. Min. Cons. 14, 68, 1455.
- Srijedan Miošić. Dn. 20, 57', 1435.
- Sridan Ivanović. Dc. 31, 139, 1395.
- Stanoje. Dc. 12, 83', 1335.
- Stanoje Stanković. Dn. 14, 157', 1425.
- Stjepko Bogunović. Dn. 28, 6', 1444.
- Stjepan. Dc. 12, 32, 1335.
- Stjepan Dominkov. Dc. 3, 28, 1296.
- Stjepan Rogović. Dc. 91, 20', 1495.
- Stjepan Ivanović. Test. 15, 15, 10, 1451.
- Stjepan Marinović iz Ulcinja. Test. 17, 107, 1460.
- Stjepan Martinović. Dn. 40, 108', 1458.
- Stjepan Nikolin. Test. 47, 129', 1587.
- Stjepan Kormilović. Catast. Ragusii 10, 35, 1454.
- Stjepan Stojšalić. 32, 15, 1447.
- Šimun Stijepanov. Reform. 20, 48, 1366.
- Tihoč. Reform. 20, 5, 1363.
- Tomko. Dc. 23, 100', 1372.
- Tomko Pavlović. Dc. 39, 105, 1412.
- Tonko de Mača. Dc. 21, 45', 1367.
- Tvrtko Prodojević. Dc. 21, 104', 1367.
- Tosoje Spadar. Vojnović, Bratovštine... 40, 1423.
- Utješan Klapčić. Dc. 30, 11', 1393.
- Vasilije. Dc. 1, 23, 1282.
- Veloje. Dc. 23, 35, 1371.
- Vicko Vučković. Dn. 119, 91', 1574.
- Vita Obradov. Precepta. Rec. 2, 31', 1300.
- Vitko Kranisalić. Dc. 33, 7, 1396.
- Vlahota Nalješković. Dc. 21, 16', 1366.
- Vlahota Karene. Dc. 12, 301, 1350.
- Vlatko. Catast. Ragusii 10, 26, 1914.
- Vidoje. Dc. 13, 31, 1341.
- Vokan Dobrojević. Dn. 47, 27', 1463.
- Vukan Vukojević iz Stona. Dc. 92a, 46, 1497.
- Vukašin Radenović. Dn. 72, 135', 1493.
- Vukašin Božidarević. Dc. 85, 6, 1486.
- Vukosav Radosalić. Dn. 16, 284, 1430.
- Zanin Stjepanov. Dc. 33, 56', 1396.
- Žafran. Dc. 16, 34', 1349.
- Živan Petrović. Dc. 88, 64', 1491.
- Živko. Dn. 18, 21, 1433.
- Živko Gojaković. Dn. 19, 254', 1435.
- Živko Milovčić alias Gojaković. Dn. 19, 74, 1431.

RÉSUMÉ

LES ORFÈVRES DE DUBROVNIK DU XIIIe AU XVIIe SIÈCLE

Les vieux trésors de la Dalmatie et l'art des orfèvres d'autrefois n'ont pas encore été étudiés, de même que, jusqu'à présent on a peu écrit sur les travaux artistiques des orfèvres de l'ancienne Dubrovnik qui ne laissent cependant pas d'être souvent remarquables. C'est pourquoi, la science avait laissé se répandre cette opinion erronée que les travaux d'orfèvrerie que l'on trouve en Dalmatie étaient l'oeuvre de maîtres italiens et étrangers au pays.

Pourtant, en Dalmatie, ont travaillé pour la majeure partie, et de tous temps, des orfèvres du pays dont les noms, très nombreux sont presque tous slaves.

Déjà à l'époque très reculée de l'arrivée des Slaves du Sud sur l'Adriatique, ils exécutaient des parures féminines, qui, à l'aube du Moyen Age, du IXe au XIIe s. se font remarquer par leur originalité. A l'époque des Communes autonomes du littoral, et, plus tard, sous l'occupation vénitienne, on trouve dans les villes de la côte beaucoup d'orfèvres portant de vrais noms slaves. L'auteur en cite quelques-uns et dans les Archives Nationales à Dubrovnik, il a recueilli des renseignements sur l'activité des orfèvres de cette ville du XIIIe au XVIIe s., époque où les métiers artistiques étaient florissants sur le littoral de l'Adriatique.

Ces renseignements lui permettent de conclure que, sauf quelques-uns, les orfèvres de Dubrovnik sont tous des gens du cru; d'ailleurs la liste documentée de leurs noms, à la fin de cet ouvrage, en est une preuve irréfutable.

La condition fondamentale, favorable au développement de l'orfèvrerie à Dubrovnik a été l'abondance de l'argent que cette ville importait des mines voisines des Balkans, dans lesquelles des Ragusains travaillaient et où ils avaient engagé de gros capitaux. Ils avaient loué, pour les exploiter, des puits de mine et faisaient dans les Balkans le commerce de l'or et de l'argent.

Au XIIIe s., les mines de Serbie et de Bosnie avaient été restaurées, ce qui coïncide justement avec la substitution de l'argent au cuivre dans les travaux artistiques exécutés par les orfèvres européens. Alors, tout naturellement, au cours du XIVe s. l'orfèvrerie prend un grand essor et, au XVe et au XVIe s., période de la belle prospérité économique de Dubrovnik, elle devient particulièrement florissante dans la riche cité commerçante.

Au XIIIe s., époque, à laquelle remontent les archives de Dubrovnik on trouve déjà dans cette ville quelques orfèvres de nom slave. Au début du XIVE s., ils fondent leur corporation et la ville protège cet art qui lui rapportait. Un alliage spécial d'argent, pour exécution des travaux d'orfèvrerie avait été prescrit, et chaque objet portait gravé dans le métal un poinçon de contrôle spécial à l'effigie de Saint Vlaho, patron et protecteur de la République. L'auteur a retrouvé deux matrices de ces poinçons, ainsi que quelques objets poinçonnés, oeuvres de maîtres du pays.

Les orfèvres de Dubrovnik avaient en apprentissage un grand nombre de jeunes gens ayant pour la plupart des noms slaves, venus de tous les endroits environnants, des Balkans ou de la côte pour apprendre le métier.

Les maîtres orfèvres de Dubrovnik allaient travailler en Bosnie, en Serbie, dans les villes du littoral et jusqu'à Venise, ou plusieurs étaient installés. Le Ragusain Giorgio d'Allegretto, a exécuté en 1473, des objets d'argenterie pour le duc de Ferrare, Ercole I-er d'Este, d'après les dessins du peintre Cosimo Tura. Paulus de Ragusio a frappé des médailles pour le roi de Naples, Alphonse V d'Aragon. L'auteur donne quelques nouvelles indications sur son origine et sur les biens qu'il possédait à Dubrovnik et affirme qu'il se nommait de son vrai nom Pavao Antojević-Bogičević et qu'après un long séjour dans son pays d'origine, il avait été appelé à Constantinople auprès de Mahomet II dit „le Conquérant de Constantinople“ qui attirait à sa cour les artistes européens. D'autres maîtres orfèvres ont travaillé dans les cours des rois et des princes de Serbie et de Bosnie.

L'auteur donne aussi des détails intéressants sur la vie et la fortune de ces orfèvres qui jouissaient d'une grande considération dans la République, possédaient des biens, s'occupaient d'agriculture et de commerce et prenaient part à la vie publique. A leurs travaux, il consacre un chapitre spécial. Ces artisans frappaient de la monnaie pour la République et pour d'autres villes, exécutaient des ornements destinés à parer les vêtements des nobles, des bourgeois et des paysans des environs, et surtout, ils ont exécuté de nombreux couverts en argent et en vermeil, des tasses, des bonbonnières, des vases, des pots à eau, des récipients servant à se laver. Un grand nombre de ces objets étaient exportés dans les pays voisins. Le gouvernement de Dubrovnik en envoyait régulièrement, en même temps que la contribution qu'il payait, au souverain hongrois-croate ou au Sultan, ou encore, à titre de présents, à la cour des rois d'Aragon, aux cardinaux hongrois, aux seigneurs turcs et

hongrois, afin de se concilier leur bienveillance et de gagner leur consentement aux actions diplomatiques et commerciales de la République. C'est ainsi que les oeuvres des orfèvres de Dubrovnik ont pénétré à la cour Renaissance de Mathieu Korvin, et étaient exécutées sur commande pour les seigneurs féodaux de Bosnie et de Serbie, en particulier pour Sandalj Hranić, et aussi pour les Vénitiens, les Apuliens et les Florentins.

Les orfèvres faisaient aussi des vases ornés de reliefs représentant des scènes de chasse, ou ornés d'émaux, des objets du culte, des statues de saints, des croix travaillées en relief, des tabernacles, des encensoirs, des calices.

Ainsi donc, on doit à l'habileté des vieux maîtres de Raguse une foule d'objets divers, depuis des boutons en filigrane jusqu'à des statues, exécutés d'après leurs propres dessins.

Sur tout cela, l'auteur a recueilli et exposé une documentation détaillée, empruntée aux archives en ce qui concerne les maîtres du pays. Il rappelle aussi en passant l'oeuvre des orfèvres étrangers à Dubrovnik. Il examine encore en détail certains objets en vermeil, pour lesquels il a acquis la certitude qu'ils sont l'oeuvre d'orfèvres de Dubrovnik.